

Johan Hinric Lidén

Historien om svenska poesin och svenska poeter

Historiola Litteraria Poëtarum Svecanorum

JOHAN HINRIC LIDÉN

Johan Hinric Lidén

Historien om svenska poesin och svenska poeter

Historiola Litteraria Poëtarum Svecanorum

I ÖVERSÄTTNING AV KRISTER ÖSTLUND

MED INLEDNING AV LARS BURMAN

RED: LARS BURMAN OCH KRISTER ÖSTLUND

2023

Översättningen har kunnat göras genom ett generöst bidrag från Svenska Akademien

Tryckningsbidrag har tacksamt erhållits från
Kungliga Vetenskapssamhället i Uppsala
Kungl. Patriotiska Sällskapet
Hjalmar Lundgrens fond
Konung Gustaf VI Adolfs fond för svensk kultur
Vilhelm Ekmans universitetsfond

Boken är utgiven av Michaelisgillet.

Denna utgåva av *Historiola* finns öppet tillgänglig på:
<http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:uu:diva-495650>

Porträttet av Johan Hinric Lidén attribuerat till Magnus Hallman (1745–1822). Uppsala universitets konstsamlingar, UU2352.

© Lars Burman och Krister Östlund 2023

ISBN 978-91-506-2990-3

Sättning: Martin Högvall, UUB

Distribution: Uppsala universitetsbibliotek,
Box 510, 751 20 Uppsala

Tryckt i Sverige av Exakta Print AB, Malmö 2023

Innehållsförteckning

Förord	ix
”De dödes vän” – <i>Historiola</i> och dess författare J.H. Lidén	xi
Utgivningsprinciper och textförlagor	xxv
Litteraturförteckning	xxviii
Bilaga. Lidéns inledningstext till Ms UUB U 144	xxx

Johan Hinric Lidén: *Historiola*

(Avsnittstitlar nedan är formulerade av utgivarna
med stöd i Lidéns och Fants texter)

Första delen (1764)	3
Till den välvillige läsaren	5
§ 1. Nordens forna ädelmodiga invånare och deras skalder	9
§ 2. Ömklig bildning under katolicismen	11
§ 3. Fåfänga litterära försök under Gustav Vasa	12
§ 4. Pionjären Johannes Messenius	13
§ 5. Universalgeniet Johannes Bureus	17
§ 6. Den store Georg Stiernhielm	20
Andra delen (1765)	27
§ 7. Växlande perioder i skaldekonsten	29
§ 8. Lars Johansson – Lucidor den olycklige	30
§ 9. Samuel Columbus – en svensk Horatius	35
§ 10. Den förträfflige Olof Wexionius	39
§ 11. Greve Eric Lindschöld	46
Tredje delen (1765)	49
§ 12. Petrus Lagerlöf – musernas älskling	56
§ 13. Gunno Eurelius Dahlstierna	61
§ 14. Salig Gubbens sällsamma narraktighet – Sven Dalius	67

Fjärde delen (1772)	73
J.H. Lidén beskriver sin fortsatta plan för verket	75
§ 15. Gustaf Rosenhane, pseudonymen Skogekär Bergbo	76
§ 16. Den sinnrike Israel Holmström	81
§ 17. Amiral Werner von Rosenfeldt	83
§ 18. Johan Runius – kvick och produktiv	85
§ 19. Den lärde Haqvin Spegel	89
Femte delen (1801)	97
E.M. Fant sammanfattar den svenska litteraturhistorien	99
§ 20. Johannes Paulinus Liljenstedt	105
§ 21. Bröderna Carl och Olof von Gyllenborg	107
§ 22. Den ömma känslans Torsten Rudeen	109
§ 23. Carl Eldh och Jacob Frese	112
§ 24. Dramatikern Christoffer Knöppel	114
Sjätte delen (1803)	117
§ 25. Johan Gabriel Werwing – lärd legationssekreterare	119
§ 26. Olof Broms – elegant poet	124
§ 27. Värmlänningen Johan Risell	127
§ 28. Den minnesvärde Theodor Granatenflycht	130
§ 29. Johan Tobias Geisler – skicklig poet	133
Sjunde delen (1808)	141
§ 30. Amerikanen Andreas Hesselius	143
§ 31. Urban Hiärne och Olof Kolmodin	143
§ 32. Axel Gabriel Leenberg, Samuel Triewald, Olof Rudbeck d.y., Jakob Mörk, Johan Gustaf Hallman (far och son), Olof Celsius d.y., Daniel Annerstedt, Carl Gustaf Rothman med flera	144
§ 33. Psalmdiktare	148
§ 34. Sophia Elisabeth Brenner och Hedvig Charlotta Nordenflycht – landets mest kända skaldinnor	149
Noter	153
Personförteckning	193

Förord

Det har gått två och ett halvt århundrade sedan det första större försöket gjordes att skriva en svensk litteraturhistoria. Det akademiska system som rådde – metoder, språk, publiceringsvägar – gjorde att Uppsalaforskaren Johan Hinric Lidéns verk aldrig fick något större genomslag, i synnerhet för senare tider. Latinet lade hinder i vägen, och seriepubliceringen i form av akademiska avhandlingar hjälpte inte heller. Lidéns verk är emellertid en dokumentation över ett insamlingsarbete som fortfarande är betydelsefullt för kunskapen om äldre svenskspråkig litteratur. Lidéns litterära värderingar sprider ljus över kanoniseringsprocesser, tidsbundna kritiska förhållningssätt och den litterära politikens processer.

Historiola är en Uppsalaprodukt. Drivande för en svensk utgåva har Michaelisgillet varit, vilket träffas i staden varje termin. De båda utgivarna är båda yrkesverksamma på Uppsala universitetsbibliotek och har en bakgrund som forskare vid universitetet. Texten till utgåvan har satts av Martin Högvall vid universitetsbibliotekets grafiska service, och slutprodukten lagts ut som öppen digital resurs med hjälp av Avdelningen för vetenskaplig kommunikation vid biblioteket. Medarbetare vid specialsamlingarna har givit stöd vid materialframtagning. Vissa tryckbidrag har erhållits från fonder knutna till biblioteket. På Carolina Rediviva ligger även Lidéns arbetsmaterial till

Historiola, och det var till biblioteket han donerade sitt material och med tiden även pengar, där avkastningen fortfarande kommer medarbetare till nytta. Det är följdriktigt att detta förord undertecknas på universitetsbiblioteket. I sina papper kring *Historiola* skriver Lidén att hans forskningsmaterial vid hans bortgång skall överföras till Uppsala universitetsbibliotek. ”Det är billigt att desse papper förvaras inom de murar, inom hvilka jag dem till en god del skrifvit, och på ett ställe, där jag tilbragt och ännu tillbringar de gladaste stunder af min lefnad.”

Utgivarna och Michaelisgillet vill tacka Svenska Akademien som generöst bekostat översättningen. Tryckningsbidrag har tacksamt mottagits från Kungliga Vetenskapssamhället i Uppsala, Kungl. Patriotiska Sällskapet, Hjalmar Lundgrens fond, Konung Gustaf VI Adolfs fond för svensk kultur samt Vilhelm Ekmans universitetsfond. Register har upprättats av Annie Burman PhD. Utgivarna vill också tacka professor Johan Svedjedal och docent Carina Burman som givit kritiska synpunkter under arbetets gång, och därmed ökat utgåvans värde.

Carolina Rediviva, Uppsala, 20 februari 2023

Lars Burman och Krister Östlund

LARS BURMAN

”De dödes vän” – *Historiola*
och dess författare J.H. Lidén

Johan Hinric Lidén (1741–1793) – samlare, Uppsaladocent och senare professor – skrev vad som kan kallas den första svenska litteraturhistorien. Det skedde på latin och verket publicerades i en serie akademiska avhandlingar i Uppsala 1764–1808.¹ Inledningsvis gick arbetet snabbt och tre delar kom ut inom ett år. Men verket blev aldrig klart. I inledningen till dess fjärde del (1772) berättar Lidén att han egentligen skulle vilja skriva om hela sitt verk. Det skulle då avfattas ”klart och tydligt” på svenska, men författaren konstaterar att livet är kort. Tanken på en svensk version hade funnits hos Lidén åtminstone sedan 1767. Lidén fick emellertid aldrig tillfälle att vare sig avsluta sin egen latinska översikt eller skildra den inhemska litteraturhistorien på modersmålet. När fjärde delen utkom hade Lidén drabbats av de svåra sjukdomar som följde honom till

¹ Den enda egentliga medtävlaren skulle vara Lars Hydréns *De Primordiis et Incrementis Poëseos Svecanae*, en Uppsaladissertation framlagd av Axel Axelson (resp.), under Hydréns presidium 1748. Ambitionen här är dock betydligt lägre, och bara de sista tio sidorna ägnas de mer framträdande författarna från 1600- och början av 1700-talet som är Lidéns huvudintresse.

Tilläggas bör att det även före Lidén fanns en tradition av bibliografiska översikter, där den första viktiga var Johannes Schefferus *Svecia literata* (1680). Lars Lindholm, *Johan Hinric Lidén. Lärd och resenär*, diss. Uppsala 1978, s. 32.

hans död.² De tre avslutande delarna av *Historiola* publicerades långt efter Lidéns död som avhandlingar under professor Eric Michael Fants (1754–1817) ordförandeskap. Dessa byggde liksom de tidigare på Lidéns väldiga lärdomshistoriska samlingar, samlingar som Lidén donerade till Uppsala universitetsbibliotek.³ Även om *Historiola* kan betraktas som ett kollektivt arbete – där Lidén är författare, Fant en slags medförfattare av de senare delarna och där ett antal uppgiftslämnare, respondenter och disputationsoxfordörande varit inblandade i tillkomst- och publiceringsprocessen – är verket väsentligen Lidéns.⁴ Även om *Historiola* har haft begränsad betydelse för svensk litteraturhistorieskrivning har Lidéns insamlande och ordnande av källmaterial betytt åtskilligt för kännedomen om äldre svensk litteratur. Hans samlingar är fortfarande tillgängliga på Uppsala universitetsbibliotek.

Varför skrivs litteraturhistoria? Den kan teckna en bild av vad som är värdefullt och av konstnärlig kvalitet och därmed bli ett rättesnöre för framtiden. Den kan också vilja skildra hur historiska, sociala och politiska förhållanden över tid har påverkat sätt att dikta och därigenom skildra en litteraturs sociala

² Delarna 1–4 översattes visserligen redan på 1700-talet men översättningen, som finns i Gjörwells samlingar, är bara bevarad i handskrift och nådde aldrig en större publik. Ms KB Vs 97:1.

³ Djupast har Lidén studerats av Lars Lindholm. I hans avhandling behandlas *Historiola* utförligt: bakgrund, Lidéns förarbeten och arbets-sätt, bevarade manuskriptversioner, jämförelser med andra svenska och utländska litteraturhistoriska arbeten från tiden, mottagande av verket, Lidéns ställningstaganden i frågor om poetik och estetik med mera. Lindholms arbete har därför varit ett viktigt stöd för denna utgåva. Om *Historiola* och dess förutsättningar och omständigheter se Lars Lindholm, 1978, s. 30–54.

⁴ Om seriedissertationer som utgivningsform se Bo Lindberg, *Disputation, dissertation, avhandling. Historien om en genre*, Stockholm 2022, s. 52–54.

utveckling. En litteraturhistoria kan vara ett uttryck för ideologi. Historiskt har det då ofta handlat om att lyfta fram ett lands eller ett språks förträfflighet; idag sker det ofta utifrån andra utgångspunkter. I sådana fall blir litteraturhistoria ett politiskt redskap. Men en litteraturhistoria kan också vara ett personligt uttryck för vad författaren gläds åt och intresserar sig för. Inte sällan säger en litteraturhistoria lika mycket om sin författare som om den litteratur som skildras.

Allt detta finns i *Historiola*. Lidén var framför allt en samlare. I varje vrå och hörn letade han historiskt material. Det han hittade ordnade han. Men han bedömer också vad han menar är värdefullt. En återkommande teknik är att karaktärisera ett författarskap med några meningar och sedan lyfta fram citat ur dikterna som illustrerar förhållandet. I en avhandling ägnad Lidén placerar Lars Lindholm honom i en historiskt grävande, biobibliografisk och lärd tradition fjärran från tidens "vittra" kritik. Den senare var intresserad av samtida litteratur och dess spelplan var den periodiska pressen: "de vittra var främmande för de lärdas argument och dessa sin tur för den aktuella kritiken av fel i språk och smak."⁵

Historiola blev aldrig färdig, men Lidén släppte inte arbetet. På Uppsala universitetsbibliotek förvaras en väldig volym i vilken han långt in på 1780-talet infogade nya författarskap och kompletterande uppgifter. Han kallar den "Samlingar till Fortsättningen af *Historiola Poëtarum Svecanorum* hopsökte af Johan Hinric Lidén".⁶ Dessutom finns här också en interfolierad volym där Lidén samlat sina fyra tryckta avhandlingar och använt de blanka bladen för att fylla på information.⁷

⁵ Lindholm, 1978, s. 33.

⁶ Ms UUB U 144.

⁷ Ms UUB U 172.

”Samlingar” inleds med ett intressant förord, daterat 20 februari 1767. Det är avtryckt i föreliggande utgåva. (s. xxx–xxxii) Här erkänner Lidén att han ursprungligen inte hade kunnat föreställa sig hur omfattande den äldre svenska diktingen egentligen var. Han hade trott att en enda avhandling skulle förslå till en presentation. Men insamlingsarbetet gav mer och mer, och Lidén för ett resonemang om vad som egentligen är värt att uppmärksamma i litteraturens historia. Han vidgår att allt som skrivits inte är bra, och att många av de författarskap han infört i ”Samlingar” inte skulle tåla en plats i en tryckt avhandling ”om man icke skulle göra en särskild § om den Poëtiska Pöbeln.” Samtidigt är han klarsynt om litteraturens och smakens ständiga förändring.

Det wore otacksamt att uthwisla alla dem, som wi nu så mycket öfvergå. Af sielfva deras brister har konsten wunnit. Desse skalder, som wi nu begrina, ansågos likwel af sin tid för Daliner; och om vår Poësie hädanefter så tilltager som hittils, torde den tid komma att man läser en von Dalins Swenska Frihet med lika så medlidande ögon, som Messenii Comoedier nu af oss läses. Ty hwem nekar det ju vår skaldekonst ännu är långt från sin fullkomlighet?

Lidén hade aldrig några ambitioner att föra *Historiola* in i samtiden, eller ens ordentligt in i frihetstiden. Det sker knappt heller i Fants tre delar. Det tydligaste undantaget är dock Nordenflycht som är närvarande i hela *Historiola*. Senare författare dyker emellertid upp då och då. Men en läsare idag förvånas ändå över att vissa namn uppträder sällan eller helt saknas. Olof von Dalin, som så dominerade den litterära scenen när Lidén började sitt arbete, nämns sammanlagt tio gånger, varav fyra i noter. Men så började också Dalins stjärna dala vid 1760-talets slut. Märkligare ändå för dagens läsare är kanske att varken Lenngren eller Bellman nämns, inte ens i förbifarten.

Hur den gryende romantiken såg på Lidén-Fants arbete framgår av Lorenzo Hammarskölds *Svenska Vitterheten* (1818). *Historiola* erkänns som det dittillsvarande ”Hufvudverket för vår Skaldekonsts Historia”. Dock beklagar Hammarsköld utgivningsformen. Som alla ”akademiska occasions-skrifter” menar han att den är flyktigt utarbetad. Värdena i såväl biografiskt som litterärt avseende uppväger dock någorlunda verkets ”slappa” och ”otillfredsställande” litterära kritik.⁸

En ny tids sätt att tänka kring litteratur knackade på dörren.

*

Lidén tillhör en klassicistisk tradition. Inte bara så att han skriver ett ledigt latin utan han är – naturligt nog för en 1700-talslär – formad av de latinska författarna från Roms guldålder. Återkommande hänvisar han till Vergilius, Horatius och Ovidius. Själv levde han i en latinkulturens svenska silverålder, och kunde se tillbaka på tvåhundra år av intensiv svensk textproduktion på latin. Hans egen halvbror Samuel Älf byggde för övrigt upp en samling i 46 volymer av latinsk diktning i Sverige, *Carmina Suecorum Poetarum Latina*, en samling som först nu på 2020-talet är på väg att publiceras.⁹

Kultur- och utbildningssatsningarna under stormaktstiden hade alltså skapat en rad framstående svenska vältalare och diktare på latin. Flera av dessa skrev även på svenska. Lidén hyllar till exempel vältalighetsprofessorn Petrus Lagerlöf (1648–1699) som en ”musernas älskling” vars dikter inte känner några medtävlare. 1700-talets skol- och universitetssystem byggde natur-

⁸ L[orenzo] Hammarsköld, *Svenska Vitterheten. Historiskt-Kritiska Anteckningar*, 1, Stockholm 1818, s. 5.

⁹ I ett projekt stött av Riksbankens Jubileumsfond görs nu Älfs samling digitalt tillgänglig under ledning av docent Peter Sjökvist.

ligtvis fortfarande på latinskt språk och romersk kultur men nya tider stundade. Ända sedan 1600-talet hade striden stått mellan gammalt och modernt. Kunde eftervärlden överträffa antiken? På Lidéns tid visade den gamla byggnaden allt fler sprickor, och kanske både Älfs samlande av dikt från en försvunnen tid och Lidéns bejakande av litterär utveckling skall ses i det perspektivet. Lidéns böjelse för fransk-klassicismen är tydlig. Lars Lindholm, som alltså utförligast skildrat Lidén som lärd och resenär, påpekar att Boileaus *Oeuvres* är "Lidéns vademecum" och att hans exemplar innehåller "en myriad av förböckningar."¹⁰

Den äldre svenskspråkiga litteraturen har sina svagheter, det erkänner Lidén. Han beskriver en heroisk utveckling där svensk diktning alltmer borstar av sig gammal råhet och forna tiders slarv och istället lär sig renhet och elegans efter mönster av både klassisk och modern diktning. Utvecklingsperspektivet är tydligt. Svenskan vill vara ett kulturspråk. Den svenska litteraturen blir hos Lidén närmast personifierad: "Vi har sett hur den svenska poesin så här långt var håglös på grund av sin obildade enkelhet och, så att säga, kved som ett barn i en vaggga." (s. 20)

Femton poeters liv och verk presenteras i de fyra delar Lidén själv skrev. Ungefär lika många får lite mer omfattande utrymme i Fants avslutande tre delar, som mot slutet blir alltmer rapsodiska. Medan Lidén genom sina fyra delar systematiskt skriver den ena författarpresentationen efter den andra, alla av ungefär samma omfång, vacklar Fants framställning redan tidigt som ett skepp i storm. Sammanlagt nämns hundratals svenska författarnamn i de sju delarna.

Lidéns arbetssätt är främst bibliografiskt och i någon mån estetiskt. Men han är också biograf. Hans jakt på material är

¹⁰ Lindholm, 1978, s. 47.

också en jakt på uppgifter om personernas förhållanden. Lindholm påpekar att Lidéns biobibliografier oftast är pionjärarbeten.¹¹

Precis som så ofta i modernare litteraturhistoria kopplas den enskilda människans levnad till författarskapet. Lidén levde i äreminnenas tid. En uppgift för eftervärlden är att vältaligt lyfta fram de utomordentliga personer som levt före oss själva och som är värda att vara våra förebilder. Ibland är det inte långt till genidyran. När Lidén behandlar Petrus Lagerlöf så tänker han sig att genialiteten inte bara visar sig redan i ungdomen utan också i det yttre: ”Vi noterar att de upphöjda och stora snillena på något sätt med en omedelbar föraning, som sannerligen inte är ogrundad, med ett uttryck i anletsdragen, ögonen, munnen, som skiljer dem från vanligt folk, redan från barnaåren ger en uppfattning om hur stora och framgångsrika de en gång skall komma att bli.”¹² (s. 56) Men Lidén är också svag för idén om poeten som en gestalt utanför samhället, fattig och törstig. De biografier som Lidén ger Runius och Lucidor har bidragit till bilden av dessa två som utsvävande poetnaturer.

Det finns hos Lidén en beundran för världslig framgång, men rikedom och adelstitlar är bara något värda om de är ett resultat av förtjänster. Det bästa exemplet är greven och riksrådet Eric Lindschöld (1634–1690), också han beskriven som en ”musernas älskling”, även om Lidén tycker att få av hans dikter åldrats väl. (s. 52) Men trots Lindschölds svagheter förefaller Lidén behöva honom i sin teckning av diktingens plats i samhället. Lindschöld gjorde från ingenting en hisnande karriär, och Lidén tar stöd från både Horatius och Seneca när han betonar den personliga förtjänsten. Lidéns version av

¹¹ Lindholm, 1978, s. 40.

¹² Här undrar man vad Lidén bygger sin beskrivning av Lagerlöfs yttre på. Så långt jag vet finns inget porträtt.

Senecacitatet lyder: ”en sal full av sotiga vaxbilder av förfäder gör inte någon ansedd och förnäm, utan det åstadkommes av ett sinne som av naturen är väl inriktat på duglighet”.

Men äran är flyktig och faller ojämnt. Ett sympatiskt drag hos Lidén är hans försök att rädda författarskap undan förgängelsen. Gång efter gång påpekar han hur bristfälligt det historiska materialet är och ber läsaren förse honom med vad de kan hitta om eller av de olika författarna han intresserar sig för. För den som har tillgång till vår tids digitala informationsflöden är det svårt att riktigt föreställa sig den kunskapsfattigdom som Lidén och hans samtida upplevde. Lidén var hänvisad till de boksamlingar han kunde komma åt, sin brevväxling med likasinnade och till manuskript- och småtryckssamlingar på det ännu på 1700-talet dåligt uppordnade Uppsala universitetsbibliotek. Men han kunde dra nytta av bibliotekets så kallade Palmskiöldska samling, vilken består av nästan femhundra volymer. Den slutar emellertid på 1710-talet. Viktig för Lidén var alltså hans brevväxling med personer som kunde sitta inne med kunskaper på hans intresseområden. I *Historiola* anar man ofta frustration över sinande källor till historien.

Ett exempel på räddningsinsats är Johan Risell (1697–1724), Uppsalastudent som avled bara 26 år gammal. Lidén återger många lovord om Risells diktkonst, men kan bara räkna upp sju kända dikter. Lidén skriver att han bara helt lätt kunnat behandla Risell ”dock tillräckligt för att ur den eviga glömskan befria en skald”. (s. 130) Sju dikter är dock en tunn is för framtida berömmelse, och Lidén hade säkert glatt sig åt att åtminstone ett sextiotial dikter finns bevarade. Fortfarande är dessa dock outgivna och okända, och därför saknas Risell fortfarande i den svenska litteraturhistorien.¹³

¹³ Jag ederar för närvarande de nyfunna dikterna och har publicerat en av dem i Lars Burman, ”På resa mellan Uppsala och Dalarna”, *Ordgåvor*

Det är uppenbart att Lidén inser vikten av bokutgåvor. Möjligheten att stanna i litteraturhistoriens minne hänger ofta på att en författare blir utgiven i tryck, gärna i lite tjockare och väl spridda volymer, som helst så småningom trycks om. Att Werner von Rosenfeldt (1639–1710) hamnade i Lidéns *Historiola* beror uppenbarligen på amiralens anonyma diktsamling *Den vaaksammes Roo eller Lustige Leedsamhet* som trycktes 1686. Om Petrus Lagerlöf säger Lidén att om bara hans ypperliga dikter ”gavs ut i en samlad utgåva” skulle det framgå att Lagerlöf var sin tids främste poet. (s. 59) Lidén lyfter också fram Torsten Rudeen (1661–1729) som författare, men får nöja sig med hänvisningar till de dikter som publicerats av Abraham Sahlstedt i *Samling af verser på svenska* (1751–53) och Carl Carlessons *Försök til swänska skalde-konstens uphielpande* (1737–38). Centrala delar av Rudeens diktning hamnade för första gången i en egen volym 2019.¹⁴ *Historiola* belyser på detta sätt hur kanonbildning går till och hur viktiga publikationsprocesserna är.

En författare som Lidén menar behöver återväckas ”ur den långa natt som omger hans minne” är Skogekär Bergbo, pseudonymen som för Lidén tveklöst är identisk med Gustaf Rosenhane. Här är läget det omvända. 1700- och 1800-talet hade mycket begränsad tillgång till Skogekär Bergbos författarskap, men i kraft av litterär kvalitet, och kanske också gåtfullheten kring pseudonymen, har författarskapet med tiden fått stor lyskraft och Lidén därigenom blivit bönhörd. Kanske har också Lidéns beröm bidragit. Bergbo är idag omskriven och utgiven i en rad utgåvor, bland annat i Svenska Akademiens klassikerserie. Lidéns varning är emellertid viktig. Det litterära

till *Back Petra* [Söderlund], Stockholm 2022, s. 10–15.

¹⁴ Torsten Rudeen, *Kärleks- och bröllopsdikter: Utgivna med inledning och kommentarer av Lars Burman*, Svenska författare [utgivna av Svenska Vitterhetssamfundet]. Ny serie, Stockholm 2019.

ryktet hänger på en tråd. Lidén berättar att redan på hans tid var den lilla och ”oansenliga” sonettsamlingen *Wenerid ohyggligt sällsynt*. Han trodde att knappt tio exemplar existerade och hade i många år förgäves letat efter ett av dessa. När *Historiola* trycktes kände Lidén över huvud taget inte till Bergbos andra diktsamling *Fyratijo små wijsor*.

I själva verket är Lidéns egen litteraturhistoria ett exempel på vad tryckning och spridning betyder. Om Lidén, som han velat, hade kunnat ge ut en svenskspråkig version av sitt arbete hade den svenska litteraturhistorien kanske haft en annan och bättre utgångspunkt. Gömd i latinska Uppsala-dissertationer blev *Historiola* användbar för en liten krets lärda, men ändå huvudsakligen dold i ”den långa natten”.

Lidén förstod hur litteratur växer ur litteratur och hur viktigt det är att få kontakt med det förgångnas tankar och idéer. När han i *Historiola* kallar sig ”de dödes vän” ser jag det därför mindre som den dammige arkivforskarens självvironiska kommentar än som en stolt och vidsynt beskrivning av den intellektuelles tankeutbyten över alla gränser. Lidéns blick är dock inte bara riktad bakåt. Viktig för *Historiola* är Hedvig Charlotta Nordenflychts genomgång av den svenska diktningen i diktet ”De svenska poeter”, publicerad anonymt i tredje delen av Tankebyggarordens *Våra försök* (1756). Här låter hon Stiernhielm i versifierad form gå igenom och värdera de svenskspråkiga poeterna. Lidén återkommer hela tiden till Nordenflychts dikt, och i sin behandling av författarna är hans en aning mekaniska metod ofta att först ge bibliografisk och biografisk information, därefter en kritisk värdering illustrerad med citat från den behandlade författarens verk och så kröna det hela med Nordenflychts poetiska omdöme.

Samma år som *Historiolas* fjärde del trycktes och Lidéns sjuklighet bröt ut – 1772 – genomförde Gustav III sin statskupp. Den gustavianska tiden inleddes. Färdiga att kliva in på scenen

var diktare som Bellman, Kellgren, Leopold och Lenngren. Lidéns insats med *Historiola* sker därmed i slutet av en period av relativt kulturellt lågtryck. Eller om man så vill: i slutet av en period av återhämtning från de politiska och kulturella förhållanden som bestämdes av 1600-talets stormaktsambitioner. Precis som andra som kommenterar kulturhistoria har Lidén blicken fäst i det förflutna, men han anar att allting är under ständig förändring.

*

Den som förde Lidéns arbete till någon form av avrundning var lärdomsgiganten Eric Michael Fant (1754–1817), docent i romersk vältalighet redan som tjugotreåring. Professor i historia blev han 1781, och det var som sådan han presiderade vid disputationerna över *Historiolas* tre sista delar. Sammanlagt lades ungefär 300 avhandlingar fram under Fants ordförandeskap. Detaljerna i hur Fant utnyttjade Lidéns samlingar för de tre senare delarna får framtida undersökningar utvisa, likaså i vilken utsträckning han själv förde pennan eller om detta i någon mån överläts på den respondent som muntligen och på klingande latin skulle försvara avhandlingen. Fant är dock helt klart den drivande kraften.

Det är värt att stanna vid början av femte delen (1801) av *Historiola*. Här finns en inledning till fortsättningen på Lidéns arbete, där Fant ger en samlad bild av hur svensk diktning långsamt reste sig på 1600-talet. Den kunde visserligen inte mäta sig med de stora kulturländernas litteratur men ändå möjlig att ta på allvar. Fant pekar på svagheter i den äldre litteraturen och avfärdar versmakare som Peter Twist, Peter Warnmark och Carl Serlachius, som dessutom hade ofoget att låta trycka sina dikter i bokform. Men han vidareför Lidéns bild av hur litteraturen gradvis utvecklas, för att under hans egen livstid nå

perfektion och fullkomnande. Gustav III:s roll som konsternas beskyddare lyfts fram. På detta sätt blir femte delens inledning en intressant litteraturhistorisk exposé i sig, och det antyds att den gustavianska epokens ”lysande begåvningar” skall komma att behandlas, vilket dock aldrig sker (s. 103).

De tre senare delarna fortsätter alltså Lidéns genomgång. Vissa av författarskapen borde kronologiskt ha tagits upp i *Historiolas* tidigare delar, men förmodligen hade Lidén låtit det anstå på grund av materialbrist. Fant brottas med samma problem, vilket framgår av en not i sjätte delen. Här beklagas materialbristen och Fant skriver: ”Men om det vederfars mig, då jag skall fortsätta detta arbete för framtiden, att komma över något om dessa eller andra svenska skalder är det min avsikt att foga detta till detta arbete som supplement.” (s. 189)

I *Svenskt Biografiskt Lexikon* framhålls att Fant i sitt allmänna historiska författarskap visserligen hade oerhörda kunskaper och kunde förmedla ”verkligt intressanta uppgifter”, men att dessa blir en ”oordnad massa” eftersom Fant publicerar sig i latinsk dissertationsform. Artikelförfattarna Nils Ahnlund och Bengt Hildebrand påpekar också att Fant inte förmådde leva upp till den geniförklaring han fick som ung och hänför detta till en viss planlöshet.¹⁵ Kanske speglas dessa förhållanden även i *Historiolas* sista tre delar.

Historiola blev alltså aldrig avslutad och fick aldrig en samlad form. Kanske är den viktigaste orsaken till Lidéns misslyckande själva publiceringsformen. Han konstaterade ju själv 1772 att han velat skriva på svenska, och man kan kanske också tänka sig att han skulle ha velat publicera sig i samlad monografisk form och inte i latinska dissertationer. Den primära användningen av sådana var ju som material för respondentens

¹⁵ Nils Ahnlund & Bengt Hildebrand, ”Eric Michael Fant”, *Svenskt biografiskt lexikon*, urn:sbl:15137, hämtad 2022-08-28.

examen. Denne skulle visa sig kapabel att muntligt försvara en dissertation på latin. Vem som sedan skrivit texten var av underordnad betydelse. Måhända är det så att en viktig samtida lärdom av Lidéns arbete, fortsatt av Fant, är att påminna om hur publikationsspråk och publiceringsformer påverkar den humanistiska forskningens uttrycks- och genomslagsförmåga. I den bästa av världar borde publiceringsformen avpassas för ämnet – inte för akademiskt meriteringsarbete. Kanske dagens publiceringsstrategier kan vara nog så kvävande för humanistisk kunskapsförmedling.

*

Lidéns historiesyn var biobibliografisk och det skulle brista i respekt att inte ägna något utrymme åt hans levnad.

I vissa exemplar av *Historiolas* tredje del, utgiven 1765, finns en hyllningsdikt till Lidén av Olof Bergklint, själv skald och författare till ett tryckt *Tal om skalde-konsten* (1761). Bergklint och Lidén ingick i samma Uppsalakotteri och Bergklint berömmar i dikten vännens snille och goda seder, men också hans fromma och ömma själ. Enligt Bergklint talar *Historiola* för sig själv, men Lidéns varma sinne får inte tillräckligt uttryck i bläckets svärta. Dikten uttrycker djup respekt och kärlek till vännen, och tycks vilja påminna om den känslans djup som skall ha funnits hos samlaren Lidén. Kanske finns dock ett lätt ironiskt drag i Bergklints dikt. Den är tänkt att klistras in sist i avhandlingen och avslutas med att konstatera att man inte tillräckligt kan ära Lidén och att Bergklints egen blygsamma hyllning är nöjd att stå sist i arbetet.

Som det ej gör dig fyllest ära,
Så vill jag blott därför begära
Det rum, där tryckfel pläga stå.

Bergklints porträtt ger kanske en bild av Lidén: en lärd samlare, men vänsäll och med passion och känsla.

Johan Hinric Lidén föddes 1741. Hans far var lektor vid gymnasiet i Linköping, och sonen skrev in sig vid Uppsala universitet som sjuttonåring. Han studerade även en tid i Åbo, blev magister i Uppsala 1764, docent vid universitetet 1765 och amanuens vid universitetsbiblioteket samma år. Han gjorde studieresor på kontinenten i slutet av 1760-talet och utsågs till adjunkt i Lund men tillträdde inte. 1776 erhöll han professors namn och värdighet.

Lidén har beskrivits som ”demonstrativt tolerant” och som en ”moderat hatt” som gärna uppgicks med mössor. Den politiska fråga som intresserade honom var tryck- och yttrandefriheten. Han höll sig gärna neutral i akademiska fejder, saknade fiender och tycks ha varit uppskattad i sociala sammanhang men samtidigt ha ett utvecklat drag av allvarsamhet.¹⁶

Den gikt han angreps av 1771 ledde till att han blev alltmer sängbunden och från hösten 1780 helt orörlig. Han fortsatte dock sin omfattande samlar- och utgivningsverksamhet och hade ett livligt umgänge på distans; han skulle förmodligen ha tilltalats av moderna digitala och sociala medier. Innan hans sjukdom helt gripit tag i honom hade han emellertid hunnit avsluta sin fortfarande viktiga bibliografi i fem band över svenska avhandlingar. Vidare hade Lidén donerat såväl kapital som sin boksamling till Östgöta nation, en donation som sedan flyttades till Uppsala universitetsbibliotek och där avkastningen fortfarande gynnar bibliotekets medarbetare. Lars Lindholm beskriver Lidén som grundlig samlare snarare än kritiker och betonar hans rastlöshet och ”lätt docerande moralism”. Sammanfattande beskrivs Lidén: ”Föga hemma i nuet litade han

¹⁶ Lars Lindholm, ”Johan Hinric Lidén”, *Svenskt biografiskt lexikon*, urn:sbl:11334, hämtad 2022-08-28.

till andra ideal, skenbart oförenliga men i en tydlig problemfri avvägning: klassisk stoicism, innerlig fromhet och upplyst framtidstro.”¹⁷

Genom *Historiola* anar läsaren något av Lidéns personlighet. Han skriver inte mycket om sig själv i verket, men man anar att han känner ett släktskap med Petrus Lagerlöf när han skriver att denne aldrig någonsin drog sig undan från arbetet ”varför det hände sig att han brände ut sig genom att arbeta för andra, vilket alltid varit, är och kommer att vara de lärdes gemensamma öde”. (s. 57)

Utgivningsprinciper och textförslagor

Allt latin har översatts till svenska, men i övrigt har inga ändringar gjorts, utan allt som inte är på latin återges efter de sju avhandlingarna. Dock har uppenbara tryckfel rättats inom klammer. Lidéns förkortade titlar löses normalt inte upp. I de fall hans hänvisningar är svåra att förstå suppleras information inom klammer. Inga systematiska försök har gjorts att korrigera Lidéns citat eller litteraturhänvisningar. Inte heller normaliseras Lidéns namn- och titelformer. För den som vill studera Lidéns och Fants sätt att förhålla sig till källor och sin samtids konventioner är ursprungsversionen oundgänglig. Om texten i högre grad hade normaliserats skulle måhända sökningar i den digitala versionen av den föreliggande utgåvan underlättas en aning. En alternativ ingång finns därför i form av det tryckta personregistret där gängse nutida namnformer återges efter i första hand *Nationalencyklopedien*.

De sju delarna i *Historiola Litteraria Poëtarum Svecanorum* trycktes som dissertationer, det vill säga akademiska avhand-

¹⁷ Lars Lindholm, *ibid.*

lingar, framlagda vid Uppsala universitet. Detta var ett sätt att förhållandevis lätt få till tryck och spridning, eftersom avhandlingarna bekostades av den som skulle försvara avhandlingen och spridningen till stor del skedde genom universitetets försorg. Texten i en avhandling kunde vid denna tid vara skriven av respondenten, det vill säga den som försvarade avhandlingen vid den offentliga disputationen, men texten kunde också vara skriven av någon annan, ofta av preses, det vill säga ordförande vid disputationen. Det finns många exempel på hur en professor på detta sätt gjorde sina större arbeten tillgängliga; tryckkostnaden fick eleverna stå för. Detta förklarar också varför andra delen slutar mitt i en mening som fortsätter i den tredje delen.

De sju avhandlingarna finns numera digitiserade och öppet tillgängliga genom Uppsala universitetsbiblioteks försorg. De latinska texterna är där OCR-ade och rudimentärt sökbara. De sju avhandlingarna innehåller titelsidor, dedikationer och hyllningstexter utanför pagineringen. Tanken var att huvudtexten i sinom tid skulle kunna samlas och bindas in som en egen bok. Kringtexterna återges inte i föreliggande utgåva.

Nedan ges kortfattad information om delarna.

Första delen. *Historiola Litteraria Poëtarum Svecanorum*. I. Carl Aurivillius (preses), Johannes Henricus Lidén ÖG (resp. pro laurea), 26 maj 1764, pag. [I]–28, samt tre inledande hyllningsdikter till resp. skrivna av Car. Fred. ab Eckleff, Jac. Isr. Kohler samt Andreas Bergmark.

Andra delen. *Historiola Litteraria Poëtarum Svecanorum*. II. Johan. Henr. Lidén et Carol. Gust. Silvius [preses. C. Aurivillius enligt blyertsanteckning i UUB:s ex.]. 15 maj 1765. Inga dedikationer.

Tredje delen. *Historiola Litteraria Poëtarum Svecanorum*. III. Johan. Henr. Lidén (preses), Samuel Berzelius, ÖG (resp.), 18 maj 1765, pag. 53–77. I diss. finns också respondentens dedikation till sin far, samt en prosahyllning på franska till respondenten, skriven av Jean Charles Cassell. I en variant på UUB finns en tryckt dikt av Olof Bergklint i vilken Lidén hyllas.

Fjärde delen. *Historiola Litteraria Poëtarum Svecanorum*. IV. Johan. Henr. Lidén (preses), Daniel Cnattingius ÖG (resp.) [] april 1772 [ändrat för hand i UUB:s ex. till 13 juni], pag. [79]–108. I diss. finns också en dedikation från resp. till friherren och friherrinnan Fredric och Teophila Silfwerhielm (f. Unge), samt respondentens versifierade tack till föräldrarna med flera.

Femte delen. *Historiola Litteraria Poëtarum Svecanorum*. V. Eric M. Fant (preses), Carolus Udalricus Broocman Sthlm (resp.), 12 december 1801, pag. [109]–123. I diss. också respondentens tack till välgörarna Christoph. Wilh. Lüdeke och Heinr. Wilh. Hachenburg samt hans tack till föräldrarna Fredric Ulric och Margareta C. Broocman (f. Bahde).

Sjätte delen. *Historiola Litteraria Poëtarum Svecanorum*. VI. Eric M. Fant (preses), Carolus Udalricus Broocman (resp. pro laurea), [8] juni 1803 pag. [125]–143. I diss. också versifierad dedikation till kung Gustaf IV Adolf.

Sjunde delen. *Historiola Litteraria Poëtarum Svecanorum*. VII. Eric M. Fant (preses), Olaus Carolus Humble Rosl. (resp.), 8 december 1808, pag. [149]–158 I diss. respondentens tack till föräldrarna Olof och Ulrica Elis. Humble (f. Bergquist).

Litteraturförteckning

Otryckt

Stockholm: Kungliga Biblioteket

Vs 97:1 Gjörwellska samlingen, häfte nr 1 i serien "Litteratur-Historiska och Vittra Samlingar af C.C. Gjörwell. 7 Häften. Skrifna med Stechaus hand."

Uppsala: Uppsala universitetsbibliotek

UUB U 144 "Samlingar till Fortsättningen af *Historiola Poëtarum Svecanorum* hopsökte af Johan Hinric Lidén"

UUB U 172 "Liden, J.H., *Historiola Litteraria Poëtarum Svecanorum*. 1764. Förf:s eget ex. Interfolierat med rättelser"

Tryckt material och digitala resurser

Ahnlund, Nils & Bengt Hildebrand, "Eric Michael Fant",
Svenskt biografiskt lexikon, urn:sbl:15137, hämtad 2022-08-28

Burman, Lars, "På resa mellan Uppsala och Dalarna", *Ord-gåvor till Back Petra [Söderlund]*, Stockholm 2022

Hammar-sköld, L[orenzo], *Svenska Vitterheten. Historiskt-Kritiska Anteckningar*, 1, Stockholm 1818

[Hydrén, Lars], *De Primordiis et Incrementis Poëseos Svecanae*,
Lars Hydrén (preses) Axel Axelson (resp.), diss. Uppsala
1748

Bo Lindberg, *Disputation, dissertation, avhandling. Historien om en genre*, Kungl. Vitterhets Historie och Antikvitets akademien handlingar. Historiska serien 40, Stockholm
2022

- Lindholm, Lars, *Johan Hinric Lidén. Lärd och resenär*, diss. Uppsala 1978
- , "Johan Hinric Lidén", *Svenskt biografiskt lexikon*, urn:sbl:11334, hämtad 2022-08-28
- Rudeen, Torsten, Kärleks- och bröllopsdikter. *Utgivna med inledning och kommentarer av Lars Burman*, Svenska författare [utgivna av Svenska Vitterhetssamfundet]. Ny serie, Stockholm 2019
- Schefferus, Johannes, *Svecia literata seu de scriptis & scriptoribus gentis sueciae*, Stockholm 1680

Bilaga. Lidéns inledningstext till Ms UUB U 144

Texten inleder manuskriptet "Samlingar till Fortsättningen af *Historiola Poëtarum Svecanorum* hopsökte af Johan Hinric Lidén". UUB U 144

Till Läsaren.

Då jag först walde mig detta ämnet om Swenska Poëter, kände jag så litet dess widd, och otillräckeligheten af min insigt, att jag trodde mig, uti en Enda Disputation pro Gradu, som det heter, kunna afhandla hela ämnet. Jag hade då därtill giort följande utkast, att arbeta efter.

§ 1 *Att det i alla tider har funnits poeter i Sverige som skrivit på modersmålet.*

§ 2 *Att man under Gustav Vasas regering uppnådde ett visst mått av förfining, men att i den epok som följde därpå inre oroligheter, ett språk som var uppblandat med främmande element och det faktum att de förfinade vetenskaperna ännu inte hade framträtt förhindrade att något skapades som kunde framstå för eftervärlden som verkligt behagligt.*

§ 3 *Att Stiernhielm var den förste som förtjänade berömmelse för att ha skapat förfinad poesi på svenska.*

§ 4 *Att såväl han som de som följde på honom, vilka alls inte saknade begåvning och bildning, hade lämnat mycket åt eftervärlden att finslipa.*

§ 5 *Att Lagerlöf hade presterat så väl som hans tidevarv tillät, och att det inte vore en förolämpning mot dem som utmärkte sig efter honom, om man ansåge att de knappast hade kunnat följa om han inte hade föregått dem.*

§ 6 *Att de, som i vårt århundrade – det artonde – hyllas för sina diktars klarhet, har olika meriter.*

§ 7 *Att en epok har startats av Dalin och hans utmanare Nordenflycht, varigenom vi kan hoppas att Poesin hos oss skall komma att nå samma höjd som man menar att den har uppnått i dag bland Europas övriga kulturfolk på deras respektive språk.*

Men knapt hade jag satt handen på papperet, förr än jag med häpenhet blef warse, det den Poëtiske skaran war större, än jag förmodat. Dock, sanningen att säga, om jag endast skolat anföra dem som i sielfva värdet varit Poëter, och ej blott rimat, torde deras antal ej blifwit större, än att de på få blad nog kunnat rymas. När jag däremot anser den tid, på hwilken de lefwat, tyckes de förtjäna misskundsamhet och ej förakt. Wetenskaper och Konster hafva sin barndom. De waxa småningom till, och hinna ej på en gång til fullkomlighet. Det wore otacksamt att uthwisla alla dem, som wi nu så mycket öfvergå. Af sielfva deras brister har konsten wunnit. Desse skalder, som wi nu begrina, ansågos likwel af sin tid för Daliner; och om vår Poësie hädanefter så tilltager som hittils, torde den tid komma att man läser en von Dalins Swenska Frihet med lika så medlidande ögon, som Messenii Comoedier nu af oss läses. Ty hwem nekar det ju vår skaldekonst ännu är långt från sin fullkomlighet? Sålunda anteknade jag alla dem som något skriwit, sämre eller bättre. *Du bör weta, bäste läsare, att dessa inte war de mest lärda och utbildade männen rent allmänt, utan, som Cicero säger om Cato i "Oratio pro Archia poeta", kap. 7: "de mest lärda männen på den tiden".* Samlingen växte, och har sedan alt mer och mer tilltagit. Promotion skyndade 1764 så att jag måste rafsas ihop, hwad jag då hälst kunde, utan någon synnerlig ordning, i *Första Delen*. 1765 utkom fortsättning i *Twå Delar*. Sedermera har jag ej haft ledighet att utarbета det mästa som ännu återstår. Som det efwen är mycket owisst när tid och tillfälle så passas sig, att jag

härwid ytterligare får lägga handen, har jag börjat bringa, mina förut på lösa papper giorde samlingar i någon ordning, på det de åtminstone måtte kunna tjäna till någon nytta. Jag har utan särdeles omtanka, här infört alt hwad jag förut anteknat; ty uti collectaneis anför man mycket, som wid utarbetningen oftast uteslutes. Man kan just ej weta, hwad som kommer till pass.

Många Poëter äro här införde, som omögeligen i sielfva afhandlingen kunna få rum, om man icke wille göra en särskild § om den Poëtiske Pöbeln.¹⁸

Om jag en gång får tillfälle, wille jag rent af å nyo utarbeta Historien om svenska Poesien och Sw. Poeter, och den på svenska utgiva. Ty jag har nu mycket att öka de utgifne 3 delar med; hwilket jag uti mine Exemplar anteknat. Desse Exemplaren, tillika med denna samling till fortsättning, skola aflemnas till Kongl. Academiens Bibliothek i Upsala, om jag dör, innan jag hinner dem, efter min önskan, nyttia. Det är billigt att desse papper förvaras inom de murar, inom hvilka jag dem till en god del skrifvit, och på ett ställe, där jag tilbragt och ännu tillbringar de gladaste stunder af min lefnad.

Upsala d. 20 Februarii 1767

¹⁸ I marginalen: *Det kan inte förnekas att även gäss kacklar bland svanarna, och att det bland poeterna sitter usla versmakare.*

Johan Hinric Lidén

Historiola

Historien om svenska poesin
och svenska poeter

Första delen
(1764)

”Ingen mänsklig tanke förtjänar att anses enastående, ty det som du beundrar uppfattas av andra som löjväckande”

– Lukianos

Till den välvillige läsaren

Många har ofta klagat över att man i utlandet så sällan omnämner nordiska författare, och att omdömet ofta är negativt när det någon gång sker. Det är som om de nordiska länderna aldrig hade frambringat, eller fortfarande ännu idag inte frambringar, några författare som skaldekonsten i hög utsträckning kan skryta med. Ja, det är som om de ord som biskop Campanus i Abruzzo en gång diktade om det närliggande Tyskland i själva verket handlade om Sverige:¹

Den frostiga jorden alstrar varken behaglig murgröna
eller skuggande lager

Fastän, precis som en framgångsrik skald en gång visat med sitt eget exempel:

Även i våra bröst slår blodet, och våra bröst är inte heller
avdomnade och omslutna av fäderneslandets köld.

Det måste förvisso erkännas att hos oss, precis som hos andra folk, de som har höjt sig över hopen av vanliga torftiga versmakare med eleganta och djärva dikter i alla tider har varit ytterst sällsynta. Likafullt har Sverige emellanåt haft personer som varit utrustade med en speciell begåvning och som, handledda av naturen och konsten, diktat med så stort behag att de med all rätt har förtjänat att hyllas med den ära som tillkommer stora poeter. Vem känner inte till personer som Stiernhielm, Columbus, Wexonius, Rudén, Lagerlöf,

Spiegel, Gyllenborg, von Dalin – bara för att nämna några – namn som är högt värderade av Apollon? Eftersom jag tänkte mig att det skulle vara så väl angenämt som värdefullt att skriva något om deras liv och verk, speciellt som jag vet att den svenska poesin inte har beskrivits mer utförligt tidigare i någon skrift – med undantag för den namnkunnige herr Axelssons dissertation – kom jag på idén att behandla även andra personer, som, även om de inte kan jämföras med de ovan nämnda stora namnen, ändå har utövat diktkonsten på ett sådant sätt att man av deras alster tydligt kan se med vilket uppsving själva konsten har stadgats, av vilka problem den ansatts och vilka oförrätter den har tvingats utstå. Man kan hoppas att även denna del av den mänskliga intelligensens historia skall komma att få samma nytta som vetenskapsmännen med rätta brukar lova sig inom andra vetenskaper genom att studera de felsteg som man bör undvika och genom att skaffa en noggrann kunskap om de orsaker som ligger bakom dessa misstag. Jag har således stegrat mina studier så långt det är möjligt och inte sparat någon möda för att bygga upp textsamlingar från vilka jag presenterar en och annan poet, som från ett slags provkarta, och sparar de andra, eftersom jag måste hålla mig kort, till ett annat tillfälle, som, om Gud vill, kommer att erbjuda sig inom kort. Tacksamheten kräver dessutom att jag nämner de namnkunniga och förträffliga män, vilkas välvilja jag har så mycket att tacka för att jag för länge sedan hade tvingats stanna redan efter ett par första steg om de inte hade kommit till min hjälp. Jag talar om personer som Tilas, von Stiernman, Celsius och Eckleff, och full av vördnad erkänner jag, och kommer alltid att erkänna, den godhet som de vänligt visat mig i denna sak likväl som så många gånger tidigare. Väckvillige läsare, ta godhjärtat emot detta ännu ofullbordade och bristfälliga stycke, ett obetydligt försök, givetvis, av ungdomlig energi; och anse det inte helt löjligt att ha överseende med felsteg som man lätt kunde vara utan.² Kanske kommer det ihärdiga och, ärligt talat, tråkiga arbetet att förutom allt annat dessutom gå igenom de nitton volymer Svensk Bibliografi i stort format som finns bevarade

i den Palmskiöldska samlingen på universitetsbiblioteket att förtjäna ett rättfärdigande. Skulle du eventuellt inte finna något i Messenius, Brasks, Beronius och andra liknande personers dikter som kan väcka behag, kan du kanske visa forntiden det tillmötesgåendet att tålmodigt stå ut med den enkelhet som författarna från den tiden uppvisar och tänka på att om inte de hade föregått skulle troligen de stora begåvningar som följde senare inte ha kunnat framträda.

§ 1.

Det finns en djupt rotad uppfattning hos många som får dem att tro att Nordens forna ädelmodiga invånare, som hade krigat framgångsrikt över nästan hela Europa, föraktade litterära studier och bara besjälades av blod och dödande. De fann nöje, säger man, bara i

*att vilt hantera de hemska krigsvapnen,
att söla sina händer i fiendens blod
och att genom striden förvärva sig ett odödligt namn.*

Muserna är utan tvekan vapenlösa och även om de aldrig är såvliga, aldrig sysslolösa, utan alltid livliga och ivriga, så ryggar de tillbaka för och undviker i den mån det är möjligt krigstumult. Sålunda skulle det inte på något sätt vara underligt om ett krigarfolk, som mest sysslade med vapenskrammel, sjöröveri, fientliga anfall och migrationer, inte skulle ha ägnat mycket tid åt litterära studier. Men genom vittnesmål från krönikor, såväl utländska som svenska, framgår det att Skandinavien gamla invånare inte var så enkla och främmande för olika former av bildning som många, som nu ertappas med att snarare ha lyssnat på rykten än trovärdiga historiska källor, har trott.³ För att förbigå det faktum att åtminstone grunderna till flera vetenskaper fanns etablerade hos dem,⁴ bevisar mer än väl den kärlek som de hyste för poesi att de ingalunda saknade intellektuell begåvning. Det är, inte att förglömma, sannerligen svårt

att spåra ursprunget till en sådan konstart hos ett så ålderstiget folk, speciellt då historiker och fornforskare är oense om saken. De som inte är helt okunniga om dessa århundraden, från vilka det nu inte finns några monument bevarade som rör Sverige, menar att poesin kom hit från orienten strax efter syndaflo den tillsammans med Oden den äldre.⁵ Jag har inte för avsikt att vare sig planlöst bekräfta eller bestrida detta, var och en får själv avgöra om de vill sätta tilltro till det eller ej.⁶ Det verkar dock stå klart att de skalder, som så ofta omnämns i källorna, fungerade både som de nordiska folkens poeter och historiker, och de var mycket uppskattade.⁷ Ofta framhålls deras höga ställning och anseende hos kungarna,⁸ vilket många gånger ledde till att de innehade en position näst efter kungen i rang, speciellt som de inte sällan var förenade med kungen av blodsband eller andra släktförbindelser.⁹ Deras officiella uppdrag var att ingå i kungars och hjältars följe och med sånger vid gästabuden hylla deras krigsbedrifter och mod. Den äldste som brukar nämnas av historikerna är Starkoter den äldre, som levde på 400-talet efter Kristus enligt den förträfflige von Dalin.¹⁰ Snorre Sturlason, som själv inte var en oäven utövare av denna konst, nämner en lång rad skalder som var verksamma efter denna tid.¹¹ Det är idag svårt att fastställa hur deras poesi var beskaffad eftersom språket har förändrats kraftigt och eftersom bara få och ofta stympade diktfragment har överlevt till våra dagar. Kännare av forntidens litteratur påstår dock att de dikter som skalderna författade med stor konstskicklighet inte saknade sitt behag. Deras stil var nämligen praktfull och full av bilder och retoriska figurer, ja, även sagodjur och gåtor – inte helt olika den gordiska knuten – och dessutom rik på fabler och vidunderliga händelser.¹² Ty på samma sätt som det ju bland de österländska folken inte ansågs ärofullt att uttrycka sin mening på ett enkelt sätt, så valde även våra skalder stundtals dunkelheten som ett säkert sätt att bevisa sin djupa lärdom.¹³

Magnus Olai omvittnar att det inte saknades behag i rytmer-
nas uppbyggnad, i versernas kvantitet och i bokstävernas och
stavelsernas harmoni och samklang.¹⁴ Han säger: ”i den gam-
la skaldekonsten förekommer så många och så elegant utförda
harmonier av samljudande bokstäver, stavelser och uttryck att
åhörarna påverkas och behagas på ett förunderligt sätt, poe-
sin utmärktes nämligen av sina många sirliga fraser, bildrika
formuleringar och allehanda benämningar på saker och ting,
som på ett elegant, varierat och dunkelt sätt hade hämtats från
äldre berättelser, och därför bör man inte tro att skaldekonsten
var sämre än något av alla i dag spridda språk på att uttrycka
konstskicklighet och utöva påverkan.”

§ 2.

Efterhand som skalderna gradvis tystnade fjättrades nästan all
bildning inom munkarnas skrankor och av deras dumheter, så
till den grad att vår poesi nästan hade utandats sin sista suck.
Detta var en tid då bara ömkliga verser författades nästan helt
utan konstfärdighet förutom att man fäste något avseende på
rimsluten. Fortfarande finns några prov på poesin från dessa år-
hundraden bevarade, av vilka det kan vara nog att nämna *Rim-
krönikorna*¹⁵ och *Alexander den stores historia*,¹⁶ eftersom bara de
räcker för att omedelbart visa att Muserna förvisso inte hade
gått i landsflykt helt och hållet men att de likväl, ruggiga och
sargade med bedrövligt och oskönt utseende, stönade så illa att
de bara kunde sträva efter att nå sin gamla värdighet och ele-
gans efter en längre tids förlopp.

§ 3.

Den odödlige hjälten Gustav Vasa gav ett gott hopp om att förhållandena för kulturen skulle bli bättre så snart han hade befriat det förtryckta fäderneslandet från såväl Kristian II:s ok som det romerska tyranniets kränkning. Den store furstens omsorg visade sig nämligen vara att poesin, precis som alla andra konstarter, skulle få en ny inspiration och få tillbaka sin sedan länge förlorade frihet. Men de inre oroligheter som sedan följde, speciellt som språket ännu var påverkat av främmande seder och därmed berövades de eleganta konsternas ljus, förhindrade likväl att något skapades som kunde nå odödlighet för sin skönhet. Många saknade kanske inte begåvning, men förvirrad av tidevarvets lynne var denna begåvnings försök att flyga högre dömda att misslyckas. Dock bör man berömma de framstående bröderna Lars och Olaus Petri,¹⁷ stränga försvarare av den sanna religionen hos oss, från Närke. Deras religiösa hymner, fulla av hänförelse och nåd, rör sinnet inte bara genom meningarnas och ordens tyngd utan smeker stundtals även öronen med en ljuvlig meter. De som utövat skaldekonsten med tryckta dikter under den följande tiden fram till Stiernhielm räknas nästan alla upp i den eleganta dissertationen *De primordiis et incrementis poëseos Svecanae*.¹⁸ Jag, som nu inte har möjlighet att uppehålla mig vid var och en särskilt får nöja mig med att behandla bara de två främsta ur denna talrika skara.

§ 4.

Först ut är Johannes Messenius från Östergötland, en person med odödliga förtjänster vad gäller fäderneslandets historia, men som fick utstå ett ganska hårt liv. Född 1579¹⁹ förlorade han sin far i unga år. Ännu bara en ung pojke fördes han i hemlighet bort från fäderneslandet genom jesuiternas försåt och fick sin utbildning i deras hägn. Den lärdom han skaffade sig där gjorde att han, innan han ens hade fyllt 25, under ett och samma år (1605) utnämndes både till filosofie magister i Ingolstadt och till kejserlig poet i Prag.²⁰ Därefter återvände han till Sverige, som han hade varit borta ifrån i 16 år, och utsågs först till chef för Riksarkivet och sedan till professor i juridik i Uppsala, 1609. Kort därefter, efter att en svår konflikt hade uppstått mellan honom och hans kolleger,²¹ kallades han till Stockholm och utsågs 1614 till assessor i kungl. Hovrätten. Anklagad för att ha konspirerat med polackerna mot fäderneslandet²² skickades han från Stockholm till Kajaneborgs fästning i Österbotten,²³ om detta berättar han själv:

Och jag, som satt i fängelse i tjugo år på grund av en oöveklig trosfråga, vill inte gärna berätta om vilka vedermödor jag och min hustru fick utstå.

I detta sitt fängelse²⁴ skrev han sitt berömda verk, som senare gavs ut under titeln *Scondia illustrata*,²⁵ och hölls inspärrad där till dess att drottning Kristina slutligen i sin nåd tillät att han flyttades till Uleåborg, där hans livsförhållanden blev något bättre. Han tillbringade resten av sitt korta liv där och avled i misär år 1637. På en gravsten i Uleåborgs kyrka kan man läsa följande smaklösa epitafium, helt ovärdigt en så lärd man:

*Här hvilas sig Doctoris Johannis Messenii been.
Siälen i Guds rike, rycktet kring hela verden.²⁶*

Många klandrar förvisso Messenius på många sätt, men vi uppskattar i hög grad hans stora flit²⁷ och hans helt och hållet enastående lidelse för fäderneslandets historia. Utan att nämna allt, vet vi att han också gav undervisning i poesi²⁸ på så sätt att han ingalunda föraktade modersmålet utan noggrant förskönade det enligt tidens smak. Även om han var upptagen av akademiska göromål, författade han likväl olika komedier och tragedier som han också lät den akademiska ungdomen uppföra offentligt. Dessa skådespel avslöjar en icke oäven begåvning hos författaren, och fastän de i skrivsätt avviker från vad vi uppskattar idag, framlägger skådespelen forntida kungars och furstars bedrifter för vårt beskådande på ett icke opassande sätt. Deras innehåll hade nämligen hämtats från historien, och vår författare hade en gång lovat att han skulle framställa Sveriges kungar i en sammanhängande ordningsföljd som skulle omfatta femtio komedier och tragedier.²⁹ Han fick dock inte möjlighet att fullborda var och en av dem som han hade lovat. De som trycktes är de följande: komedin om *Disa*, uppförd på Distingsmarknaden i Uppsala 1611,³⁰ tryckt samma år i Stockholm i kvarto. Omtryckt där 1635 och 1648 i oktav. Tragedin *Signhill*, uppförd på Stockholms slott den 4 november 1612 vid bröllopet mellan Hertigen av Östergötland, Johan och prinsessan Maria Elisabeth. Den trycktes i Stockholm 1612 i kvarto. Omtryckt i Stockholm 1635 och 1652 i oktav.

Svanhvita, komedi om kungarna Hunding och Hading samt Regner och Svanvita, uppförd i Uppsala 1612,³¹ utgiven i Stockholm samma år i kvarto. Omtryckt där 1653 i kvarto och 1635 i oktav. I prologen tar poeten till orda på följande sätt:

*Edle Herrar och välachtade Män
Wälborne Fruger, och hvar Ungersvän,
Edle Jungfruger, Matroner ochså
Dygdesamme pijgor och alle som här stå
Önskar jag lycka och en godhan dagh
Som bära till thetta vårt speel behagh.*

I sjätte akten, andra scenen beklagar Svanvita sin olycka för Alfhilda:

*O jegh arm och sorgfull piige
Min angst kan jeg ey utsijge:
Herfar och Frumor har jegh mist
Min bruder bruger mod migh list:*

mot slutet av samma scen tilltalar Regner den kungliga prinsessan:

*Haff tack min roos för trohet tin
Och fäll icke tårar på kinn
Hvad utlofvat är thet ske skall
Om mig ej händer dödsens fall:
Far väl min tröst och vän så kär
Och trofast hierta till mig bär &c.*

Blanckamärta, tragedi om Birgers våld mot sina bröder på Margaretas instiftan och Magnus mot sin son på Blankas inrådan. Uppförd i Stockholm 1614 och tryckt där samma år i kvarto. Tryckt på nytt 1635 och 1649 i oktav.³² Förutom dessa tryckta skådespel skrev han även *Christmann*, komedi eller kyrkans öden från kristendomens början till reformationstiden på svenska rim, samt komedin *Gustaf*, eller historien om kung Gustaf och reformationen i Sverige, på rim.³³ Messenius anses också vara författare till den skrift utan författarnamn som utkom i Stockholm 1610 i kvarto mot jesuiternas ränker under titeln:³⁴ *Retorsion och gensvars skrift / Emot then lögn och skamlig dicht /*

*Som Lucifer med sitt samfund / Har utsändt af Helvets afgrund.*³⁵ Hans övriga ännu outgivna skrifter på vers är *Den heliga Birgittas krönika*, *Finlands krönika*, *Dal-krönika*, *Stockholms stads krönika*,³⁶ vilka alla ännu förvaras i riksarkivet, kanske begravna i en evig natt, som säkra minnesmärken för hans sentida efterkommande över Messenius flit och noggrannhet. Om man bedömer dessa och hans övriga poem efter skaldekonstens regler tror jag att det som den välkände Lagerbring sade om biskopen i Västerås, Petrus Magnus skaldeförsök, passar lika väl in på Messenius som på vem som helst av dåtidens författare. Han sade: "hans verser torde och finna någon benägenhet. Åtminstone äro meningarne väl nog utsatte, änskiönt sielfva vigten i orden intet alltid är så särdeles väl träffad. I denna puncten är altså han lyckeligare än många nu varande Poëter, som med en fullstämmig och dånande tackt säja ofta ingen ting."³⁷

§ 5.

Till Messenius ansluter vi en annan poet från samma århundrade. Det är Johannes Thomae Agrivillensis Bureus, från Uppland, ett universalgeni i sin tid,³⁸ en tid då flera vetenskaper och språk inte omhuldades i vårt land. Han föddes den 25 mars 1568, som son till pastorn i Åkerby Thomas Mathiae. Han gjorde sig bekant genom flera ärofulla utnämningar: först förordnades han att vara chef för kungliga biblioteket i Stockholm 1611, han var också, tillsammans med Johan Skytte, kronprins Gustaf Adolfs informator, något som i hög grad bidrog till att öka hans namnkunnighet. På ålderns höst utnämndes han till riksantikvarie och avled i sitt 85:e år den 22 oktober 1652 på gården Vårdsätra, inte långt ifrån Uppsala.³⁹ Han var väl insatt i matematik, speciellt i geometri, astronomi, mekanik och

arkitektur, därutöver var han kemist och teolog, och kunnig i orientaliska språk eftersträvade han det sublimala, och hängiven kabbalisternas mystiska finesser använde han sig av det dunkla sättet att bedriva filosofiska studier som står långt över vår fattningsförmåga. Stenius berättar att han var så framstående i fornforskning att han knappt hade sin like. Att han också vinnlade sig om den svenska poesin visar hans *Donum nuptiale*⁴⁰ och *Nymärevisor*,⁴¹ de senare har Bureus till författare men utkom anonymt i Uppsala 1637 i oktavformat omfattande 54 sidor. De består av tolv visor med moraliskt och religiöst innehåll;⁴² den första, Studentvisan, inleds på detta sätt:

*Jagh vil med frucht studera
Uti then helgha Skrift
Mitt vett thermed förmera
Och skoda Gudz bedriff.
Hans vilja vil jagh lära
Honom till viljes gå
Hans namn til prijs och äbra
Hvad hälst jag fatta må.*

I följande sånger förekommer mycket som är sällsamt och i det närmaste obegripligt. Han omnämner tre delar i människans skapelse och liknar dem vid Δ i den tredje visans sjunde vers. Om *Tridie verld* kan man i vers 8 läsa följande:

*Ledsaga oss Moses mände
Högst up i Tredie verld
Ty thedan är vår ande
Hinsidon Kerubs sverd.*

Själva paradiset kallas *Midie verld*, och jorden efter syndafallet *Lägsta verlden* (vers 10 och 11). Hänryckt av en oklar extas förutspår han jordens undergång i vers 20:

Ω mega mån Lykten siunga
Som slutr tu A B C,
Then fempte stenen ur sliungan
Han gör tig kaxe ve.
Ezekiel gifna ordstäfve
(Som i hans tolfte står)
Med räknande helge Bokstäfver
Mon visa tigh samma åhr.⁴³

Det som står i sjätte sången, vers 13 är förstås också kabbalistiskt till sin natur:

Ransaka hans ARIThi
(Thet är, Jagh hafver börgt)
Ther står Jonathi mitt i
Duvan blir nu försörgd:
Achoti systren kära
Upväcktes aff Svalun först:
Ragiathi vennen skära,
Gläds än vidh Tranuns röst.

Vad han själv tänkte om sin dunkelhet och de gåtfulla drömmarna framgår av sjätte sången, vers 2:

Otänkt är thet hos allom
At jagh slijk ring en man;
Skal uthi thylikom fallom
Thet få, som ingen fann,
Thet fordom var försiglat
In till then sidsta tijdh
Och fins än nu inviklat
För them som häfda Id.

Alltså:

På ett gudomligt sätt har Bureus själv fått sin lärdom från himlen som han själv säger lite skrytsamt på ett annat ställe.⁴⁴ Efter att Worm hade publicerat *Litteratura Danica*, skrev Bureus svensk-språkiga dikter fulla av satir mot honom.⁴⁵ Dessa dikter gavs ut i Stockholm i oktav under titeln *Runa redux*.⁴⁶ Bureus var slutligen, så vitt vi vet, den förste att försöka tillämpa den latinska hexameterns regler på svensk poesi och ett prov på detta ger han på titelbladet till boken *Den svenska A B C boken*, Uppsala 1628 (i oktav omfattande 16 sidor):

Wisdoms

början san, är vist Gudz akvara fruchtan

Snillet

visan man, dän i yngskone ratadhe tuchtan.

Vis migh

sniellan

Elof Terserus har hedrat hans porträtt med följande korta dikt:

*Ett sådant utseende och en sådan värdighet hade Johan
Bureus, som av Hermes hade blivit begåvad med såväl
förfnuft som ryktbarhet.*

§ 6.

Vi har sett hur den svenska poesin så här långt var håglös på grund av sin obildade enkelhet och, så att säga, kved som ett barn i en vagga. Låt oss nu skynda framåt till gladare tider och lyfta fram några få epoker som vi skall räkna upp i tur och ordning snarare än göra en noggrann granskning av, precis som de som framställer hela världen på en liten tavla, inte för att avbilda den korrekt utan för att erbjuda en ungefärlig framställ-

ning av dess utseende. Fäderneslandet styrdes av den götiska Pallas, drottning Kristina, som var född till att bli beundrad i alla tider, när det plötsligt såg ut som om hela parnassen hade beslutat sig för att flytta till Sverige.⁴⁷ Den lärda drottningen kallade till sig en mängd lärda män från hela världen och behandlade dem mycket generöst. Det kan knappast sägas hur mycket inspiration hon härigenom ingöt i sina undersåtar. Bland dessa framträdde speciellt Georg Lilje Stiernhielm, en överallt berömd och ryktbar man, och

den störste skald som Sverige någonsin frambringat.

Eftersom han hade den fallenhet för all slags lärdom som utmärker stora begåvningar enligt Platon,⁴⁸ så gjorde han sig ett namn som månglörd och förträfflig⁴⁹ på sina egna meriter. Speciellt förädlade han den svenska poesin med en ljudmässig harmoni och omvårdnad som den dittills hade saknat. Han föddes utanför Falun i Dalarna, i byn Svartskjär i Vika socken år 1598 som son till bergsmannen Olof Markvardsson. Ännu helt ung hade han Bureus som lärare i historia och etymologi,⁵⁰ ämnen som han själv senare skulle komma att få en dominerande ställning i. Efter att ha avlagt en vetenskaplig grundexamen i Uppsala reste han utomlands och besökte Tyskland, Frankrike, Italien, England och Nederländerna. Efter hemkomsten blev han 1625 lektor i moralfilosofi vid Västerås gymnasium.⁵¹ Speciellt framstående i historia, matematik och fysik skulle han enkelt ha kunnat bli en prydnad för läraryrket, men efter att ha blivit utnämnd till assessor i Dorpats hovrätt 1630, inriktade han sig istället på juridiken. Följande år återvann han det sköldemärke som hans förfäder hade lämnat efter sig. Som lantråd i Livland från 1639 och vice-president i Dorpats hovrätt från 1648 vannlade han sig om det allmännas bästa. När fienden strax därefter anföll Livland tvingades han bege sig till Sverige, men led ett katastrofalt skeppsbrott och förlorade allt

det som en person som övervinner själva ödet kan förlora. Han tröstade dock sig och sina olyckskamrater med att han bar med sig allt det han ägde, precis såsom det berättas om en gammal filosof.⁵² Efter att ha kommit till Stockholm blev han 1649 riksantikvarie och riksarkivarie, 1650 ledamot i reduktionskollegium och slutligen krigsråd 1661. När ett sjuannakollegium för antikviteterna år 1666 skulle inrättas i Uppsala under beskydd av det högädle riksrådet, herr greve Magnus Gabriel de la Gardie, en gång Uppsala universitets lysande kansler, erbjöd man Stiernhielm, såsom en erfaren huvudman för all lärdom och mästerlig kännare av speciellt fäderneslandets fornlämningar, att, med bibehållande av sina övriga uppgifter, också vara dess preses och föreståndare, vilket han accepterade.⁵³ Även om han var upptagen av så många viktiga uppgifter var hans själsförmögenheter så livskraftiga att hans *Suetizantes Musae* avslöjar honom som en poet med såväl naturlig talang som förvärvat skicklighet.⁵⁴ Främst av dessa dikter står Hercules, skapad av en så rik skaldeädra, att den förr togs emot med största beundran, men även idag läses inte bara utan avsmak utan med en känsla av stort nöje. För att det inte skall se ut som om jag bara pratar, kommer här några prov som belägg. Efter inledningen finner man:

*Hercules arla stod upp en morgon i första sin ungdom
Fuller af ångst och tveik, huru han sitt lefverne börja
Skulle deraf han pris kunde vinna med tiden och ära*

Begäret omgivet av sina tre döttrar, Lättjan, Kjättja och Fåfången, samt av sin ende älskade son, Bacchus avråder Herkules från att välja den sanna ärans väg, vers. 54 ff.:

*Hercules ... beskoda tin ungdoms-
Blomster och år; tin färg, tin hy, tine blysannde kinner;
Pröfva tin ögons macht, tin oförliklige fägring &c.*

den personifierade gudinnan avhåller honom ifrån litterära studier, vers 124 ff.:

*Bort med papper och bleck; bort böcker, cirklar och pennor:
Skulle tu smitta tin hand, tin adlige miölk-hvite finger,
Skulle the fläckias i bleck?*

och avslutar med följande ord, vers 259 f.:

*Nu min Hercule kom; utan högre betänkande fölg mig
Wägen är jämn och bred, bland roser och liufliga lillior.*

Herkules stod beredd att följa henne, när den gudomliga Dygden talar till honom och föreslår en helt annan väg, vers 304 ff.:

*Nej, min Son, ick så; till sällhets paradiset ingen
Nåkas i så mätto; sömn, och Ruus, och lekar och löije
Föra Dig inte där in: men idkesamt arbet och omak
Nyktert lefverne, lust till ärlighet, alvare visdom,
Leda Dig in opå min det är, Dygdenes stenige fotspår.*

Därefter rekommenderar hon honom att träget studera Visheten och avfärdar allt det som de som hatar fliten och vetenskaperna brukar anföra häremot, vers 437–443:

*Wil tu nu seja min Hercule, mången är lärd, men en åsna,
Toker i alt det han talar, och gör, en tylper i gästbod:
Dock är han lärd. Nej, Hercule, Nej; en sådan är olärd.
Fast honom flödde Latin öfver öronen ned opå skägget.
Den sine seder och ord; sine lyster och anfödde sinne,
Inte vet håll uti töm; styra, fogligen hyfsa, regera.
Han är en olärd man: vari Doctor, ell' hete Magister.*

Slutligen beskriver hon för honom livets korthet, ålderdomsvaghets ledan och det faktum att vi alla en gång måste dö, vers 500 ff.:

*Sist du ville betrackta den aldrig hvilande tiden,
... när åldren kommer och åhren
Krökia din hals och rygg, både händer och hufvudet darra
Winter-blommor opå din kinn, som saftlöse plantor
Gro och gråna med bast: och hösten i hufvudet hyser;
Håren flyta dig af, som visnade löf utaf aspen,
Skallan snöd blycker ut, der nu spela krusade lockar.
Krafter och alt fiker hän och döden kikar ur ögon.
Wett och sinne gå bort fördvälmas i dvaas och i glömsko,
Döden är yttersta målet, i dy vi samkas och ändas.*

Jag skulle sålunda gärna vilja veta vad som for i den anonyma författare, citerad av Pasch,⁵⁵ när han avgav ett så hårt omdöme om *Hercules*, nämligen att "det fallit några svenskar in att författa dikter på svenska, bland dessa finns Stiernhielm, som på modersmålet beskrivit Herkules skiljeväg, men enligt rättvisa bedömare av skaldekonsten verkar de inte ha åstadkommit något av större värde". Spegel⁵⁶ och Arckenholtz⁵⁷ har kraftfullt avvärjt detta anfall mot vår Stiernhielm i ett utomordentligt motangrepp med en stark argumentation. Om recensenten hade betänkt vad Racine sedermera påpekat "on doit être timide quand on parle d'un Poëte dont on ignore la langue, puisque loin d'être en état d'en bien juger, on ne peut même se flatter de le connoître",⁵⁸ skulle han ha avgett ett försiktigare och mer välöverlagt omdöme om den store mannen, och inte ha fördömt det han inte kunde förstå sig på.⁵⁹ Verelius, en inte helt ojävig bedömare av saken, yttrade sig helt annorlunda i ett brev till Stiernhielm: "efter din avresa fick jag din *Hercules* i mina händer. Jag beklagar djupt att jag inte fick tillfälle att tala med dig om den. Jag har gjort vad jag har kunnat, jag har uppskattat dikten som ett säkert bevis på din överflödande begåvning. Jag utbrast: O, du vårt språks hopp och prydnad! Ack, att denne svenske Vergilius ville frambringa flera sådana minnesmärken

av sitt snille och sin förfining. O, måtte han lägga undan alla andra göromål och istället på detta sätt värdigt smycka fäderneslandet och vår tid! ... Men inte mer om detta, det får ju inte se ut som om jag hyllar dig, vilket jag inte har för avsikt att göra.⁶⁰ Förutom *Hercules*, utgav han också flera andra dikter speciellt tillägnade drottning Kristina; alla kan inte utan vidare hyllas, men inte heller därför förkastas. Bland många ännu outgivna arbeten finns *Bröllops Besvärs ihugkommelse*⁶¹ och *Discursus astro-poëticus mixtus & comicus*,⁶² som vittnar om författarens glada och lekfulla sinne. Men sannerligen, precis som Horatius intygar:

*en skalds sinne är icke vinningslystet, han älskar sina verser,
blott detta intresserar han sig för*⁶³

så gick Stiernhielm ungefär samma öde till mötes som andra stora poeter i det att han slutade sitt liv i fattigdom. Han avled i Stockholm 1672, men begravdes däremot med stor hedersbevisning i St. Klara kyrka, där han ännu vilar i frid. När han låg för döden bad han sin gode vän Columbus, som vi snart skall komma att behandla, att författa gravskriften, och denne avslutade det han hade skrivit i uppfyllande av sitt löfte på följande sätt:

*Om alla hans gåfvor jag inte vill skrifva
Ty jag dem ingdera tillfyllest kan drifva:
Jag säger det enda han sielfver mig sad',
Så länge han lefde så lefde han glad.*⁶⁴

Den berömda mannens förtjänster inom poesins område är dock bättre beskrivna i det som nyligen stod att läsa i dikterna i *Våra försök*:⁶⁵

*När Stiernhielm på sin luta slår
De gamle här af nöjen tystna,
Homerus och Horatius lystna,
Om rösten lik med deras går;*

*Hans sång är hög, hans ämne fullt af vigt,
Om språket i hans tid sin prydnad hade vunnit?
Han Milton öfvergått han Tasso hade hunnit,
I styrkan af en hieltedigt.*

Andra delen
(1765)

”Det är passande att med lovord hylla de laglydiga medborgare som med kroppens eller själens krafter i livet har utfört svåra och ryktbara ting”

– Platon, *Om lagarna*, bok. 7 [801 E]

§ 7.

På samma sätt som vetenskapsmännen brukar dela in djurens liv i särskilda åldrar, från barndomen genom ungdomen till vuxenlivets fulla styrka och ålderdomens sista tid, kan vi även notera växlande perioder i vår skaldekunst. Under dessa framstår den än som fortfarande rå och konstlös, än under gradvis utveckling och liksom mer vårdad, än, slutligen, efter ett osäkert ödes hotande ovädersmoln, blomstrande och högt skimrande i förhållande till tidernas och olycksärens sinnesstämning. Vi har sett den svenska poesins första anstalter, hur de förvisso var torftiga och oordnade, precis som de syns vara i de flesta vetenskapsgrenar och i alla konster, på samma sätt som även de största floders källa och ursprung brukar vara oansenlig. Ty, som den romerska retorikens upphovsman så elegant säger, *inget är från början fulländat*,⁶⁶ alla tings början är oansenlig och de får slutligen sin tillväxt genom tilltagande bruk och övning. Det som Stiernhielm, *vår poesis första stolthet*, med berömligt uppsåt påbörjade, har många andra *lagerkransade poeter, lysande exempel från musernas nordliga hemvist* energiskt fortsatt efter hans död, om än inte med samma framgång och bifall från eftervärlden. Ty även om det förra seklet såg en stor mängd poeter framträda kan man dock om de flesta korrekt använda Plinius omdöme om Silius: *han skrev vers med större flit än snille*.⁶⁷ Kort sagt, jag fruktar således att det skulle uppfattas som en onyttig möda av en likgiltig person att föra fram dem

alla utan urval och mer vidlyftigt behandla var och en av dem. De flesta har förvisso författat onyttigt skräp av olika slag, och om de andra till någon del förtjänar att berömmas verkar de antingen inte ha känt till den eleganta konstens regler tillräckligt väl, eller inte brytt sig om dem. Jag hade ju visserligen tänkt lägga till en kort kronologisk lista över de poetiska verk som årsvis har utkommit fram till slutet av förra århundradet, men eftersom den mycket väl kan fogas in i avhandlingens sista del skall vi nu blott för den välvillige läsaren föra fram några få skalder och bedöma deras förtjänster.

§ 8.

Lars Johansson, allmänt kallad Lasse Johansson, eller som han inte utan föraning föredrog att kallas, Lucidor den olycklige, var enligt Schefferus⁶⁸ väl hemmastadd i nästan alla konster och vetenskaper, så också i skaldekonsten och speciellt i den svenska,⁶⁹ och bör därför hedras med välförtjänt beröm. Mycket lite går att hitta om hans liv, men vi skall ärligt anföra det som har kommit till vår kännedom *för att inte graven skall gömma undan såväl hans namn som hans ben.*⁷⁰ Han såg dagens ljus i Östergötland, denna fruktsamma moder av lärda män,⁷¹ under förra seklet, året är okänt. Om fadern vet jag inte mycket, och om jag gjorde det skulle jag inte våga nämna det. Det anses allmänt att han var son till den svenske viceamiralen Johan Strussenhielm, och det är också med det namnet som han framträder i det kungliga privilegiet, daterat den 23 mars 1688, där Andersin beviljas tillstånd att trycka denne vår poets dikter.⁷² Men härtill hade dock ett rykte börjat spridas, nämligen att han var son till en annan person och hade burit namnet Strussenhielm blott som ett lån, vilket också de Palmiskiöldska pappren avslöjar.⁷³ Hur det än förhåller sig med denna gissning, räcker det att

han föddes till världen utrustad av naturen med de lyckligaste gåvorna och med stor flit praktiserade skaldekonsten. Redan i ungdomsåren hade han förvisso fått utstå flera ledsamheter⁷⁴ och när han därefter kom till Stockholm tog han först arbete som skrivare, men lämnade snart den anställningen⁷⁵ och överlämnade sig åt det osäkra ödet, en lott som han delade med många poeter,⁷⁶ utan att konsten i sig får anses bära skulden till detta. Det oaktat lät han sig inte nedslås, utan höll sina känslor i kontroll och var ihärdig och glad även i motgång,⁷⁷ och visade upp ett slags filosofiskt lugn. Efter att ha utgivit en dikt med titeln *Gilliare Kuaal* för att fira bröllopet mellan landshövdingen greve Conrad Gyllenstierna och Märta Christina Ulfsparre den 18 november 1669 kastades han i fängelse för att han hade tagit sig för stora friheter,⁷⁸ och han kunde inte släppas fri förrän han personligen inför hovrätten med en ed hade försäkrat att han inte hade skrivit den i syfte att smäda eller på någon annans instiftan.⁷⁹ Den korta livstid som återstod honom tillbringade han i yttersta fattigdom, till dess han genom en olycklig händelse – som han själv i många år hade förutspått genom att kalla sig ”den olycklige”⁸⁰ – omkom genomborrad av en värja i Stockholm år 1674.⁸¹ Vid dödsfallet efterlämnade han inte ens så mycket ägodelar att det räckte till kostnaderna för begravningen. Ställd inför dödens förskräckliga annalkande författade han den fromma psalmen:

*Herre GUD för tig jag klagar etc.*⁸²

I Stockholm hade han i olika separatträck gett ut bröllops- och gravskrifter samt oden av olika innehåll. Fjorton år efter hans olyckliga frånfälle ställde Johannes Andersin noggrant samman allt som han kunde hitta och gav ut det⁸³ med kungligt privilegium.⁸⁴ Vad gäller hans poetiska begåvning, måste man under alla förhållanden erkänna att naturen inte, som ödet, hade varit en elak styvmoder för honom, och att han inte

heller, som Horatius säger, hade gett sig på att skriva poesi mot Minervas vilja, ty hans dikter smyger sig med en förunderlig lätthet in i de läsandets sinne. Om han hade lyssnat på det Horatius säger i *De arte poetica*, vers 292 f.: *döm ut en dikt som mången dag och mången ändring inte har tuktat, och som, sedan den färdigställdes inte har nagelfarits å det grundligaste tio gånger* och använt större möda på att förfina de framhastade verserna så skulle han utan tvekan ha vunnit ett varaktigare beröm, och hans namn skulle aldrig komma att glömmas bort. Likaså kommer de som vant sig vid en riktigare smak för skaldekonstens skönheter att tvivelsutan hitta flera skönhetsfel hos honom. Förutom de fel som han verkligen inte kunde undvika eftersom det svenska språket ännu inte var utvecklat nog, måste man fördöma inte bara att han nämner gudar och gudinnor för ofta utan också att deras karaktärer strider emot de antika berättelserna. Vem kan stå ut med en sovande och sparkande Saturnus, en Venus som betar sig som en dåre, en Mars som spatserar runt och visslar och slutligen en Vulcanus som har med sig och röker en pipa i det gudarnas gästabad som författare har uppdiktat?⁸⁵ Inte heller hans alltför lättsinniga och tvetydiga *gåtor* kan behaga anständiga personer. Men en mer välvilligt inställd läsare av honom kommer likafullt att förlåta honom detta, och mycket mer, fast det ingalunda kan ursäktas, ty i hans tid låg landets poesi ännu konstlös i sin linda och han skrev nästan allt under dryckeslag, på Anakreons vis. Vinkällaren var ofta den plats där han sökte upp Muserna och där släppte han lös sin av Bacchus saft djupt indränkta poetiska ådra utan någon hänsyn till ärbarheten eller skaldekonsten. Ja, även de verser som han sålunda kastade ur sig utan förberedelse lades direkt i tryckpressen utan den minsta granskning av författaren, och därför skulle man mycket väl kunna använda samma omdöme om vår skald som Niceron en gång uttalade om den franske poeten Gancon, som brukade kalla sig själv

”le poète sans fard”: ”il faisoit des vers avec facilité, mais cette facilité a été cause, qu’il n’a pas donné à ses Ouvrages toute la perfection, qu’il auroit pu leur donner. Il n’y mettoit jamais la dernière main”, etc.⁸⁶ Den som förutom detta dessutom betänker hur svårt det är att uppfylla en god poets plikt – att lära och roa – när pennan av något slags vanans nödvändighet måste sysselsättas vid vems som helst bröllop eller likbår, lär inte bli förvånad över dessa dikters sömnbringande kraft.⁸⁷ Likväl kan man stundom läsa mycket gott, ja, till och med vackert i hans verk, till vilken kategori även måste räknas hans gravskrift över jungfrun *Elisabeth Juliana Stryk*:

*Hit jordemaskar hit! här kunn' J rättlig lära
Hur fåfängt all ting är, Gods, Höghet, Fägring, Ära;
---- Hvar är nu the verld berömda stenar
Som läg' i Babels mur? hvad är det verlden menar
Af mer än maklös konst opbygde afguds hus
Dianae? finnes väl ännu theß mull och grus?
Svärd, Tiden, Eld och glöd, igenom grymma händer
Har långsen thet förtärt ...
Hvar är nu Rhodis Rees? hvar then som säges af
Mausoli stolte grift? Begravven i sin graf.
Hvar Pharos höga torn? hvar flere undervärken?
Hvem viser them nu fram? Ach! usle män'skor märken
Hvad tusend är bygg'op, få timar rifva ner;
Och finnes sedan knapt, knapt sielfva rummet mer &c.*

Om *T. Kore* känd för sina omfattande resor i Europa, Asien och Afrika skriver poeten skarpsinnigt:

*Then hela verlden förr tyckt nästan altför trång,
Ät then är thenna plats (tre alnar jord) förlång.*

Många berömmar också *Ett samtal emellan Anna och Phyllis, om en Möös Plikt*, en dikt som författaren lämnade ofullbordad,⁸⁸ men som hans efterlevande vän, Keder, själv en god poet,⁸⁹ åtog

sig att fullborda. Vilken gladlynt och kärkommen bordsgäst vår skald var bland sina vänner omvittnar den dikt där han, som en annan Bacchus, energiskt uppmanar:

*Kom käre Broder kom,
Och låt öf denna dagh
Dricka friskt i detta lagh
Uti lust och behagh
Drifva bort hiertegnagh,
Sa, låt glasen gå rundom:
Hvad hielper att man daglig låter, gråter;
Bort pust, kom lust, med must
Af öl och vin, ett s--
Som är i dagh i Lagh med öf ogin.*

När han en gång skulle skiljas från en vän, förklarade hans sitt hjärtas tankar på detta sätt:

*Så måste jag Dig kärste vän förlåta;
O hiertans sorg, o qual! när vänner såta
Mot hug och viljan måste skiljas åt.
Kan man väl finna större hiertans jemmer?
Som pinar Siälen mer, mer synen skämmer
Med suck och gråt?*

Inte heller hans övriga poetiska skrifter skall fräntas det beröm, som bäst av alla Stiernhielm, på självaste Apollons befallning utnämnd till de svenska poeternas kritiker, uttalade:⁹⁰

*Du hvars eld så ojemnt brunnit
Nalckas, Lasse Johansson
Kom, att bland din samtids lärde
Ett berömligt ställe få,
Fast du skaldeådren närde
Minst ur Aganippens å;
Dock när Du Din Gudar prisar*

*Fröjas nåd och Bacchi saft
En Anacreon knapt spisar
Mot din liflighet och kraft;
När din sorg din kärlek råder
När dig sielf Du sielf är lik
Flöder en Poëtisk åder
I en grafskrift om en Strik;
Någre fler de tekn bära
Syndarns bot och Möjors pligt,
Såleds röjes kundskap, lära,
Språk och bildning i en digt
Men du kan bland Skalder finna
Ej det främsta rum med skåhl
Eller bästa kransen vinna
Ty du söng så sällan väl.*

§ 9.

Samuel Columbus från Västmanland var en gång den svenska poesins lysande stjärna utrustad som han var med ett snille som brusade mer än den forsande strömmen. Denne den svenske Horatius föddes i Husby i Dalarna 1642 som son till Jonas Columbus, tidigare professor i poesi och musik⁹¹ vid Uppsala universitet och därefter pastor i Husby, som själv hade en inte oäven poetisk ådra.⁹² Samuels bror Johan var även han professor i poesi i Uppsala och den mest behagliga latinske skald som Sverige med all rätt kan visa upp och jämställa med vilken annan poet, såväl antik som modern, från vilket annat land som helst.⁹³ Samuel kom till Uppsala universitet 1658 och gjorde på kort tid så stora framsteg bland sina jämlingar, speciellt i fysiken och skaldekonsten – inte bara den grekiska och latinska, utan även den svenska – att det snart klart framgick hur för-

träfflig han skulle komma bli framöver. Sedan han med stort flit inhämtat de vetenskapliga grundstenarna, utsågs han till informator för barnen Reenstierna och gav sig iväg på en utlandsresa 1674. Efter att ha genomrest Tyskland kom han 1676 till Holland, härifrån begav han sig till England och vidare till Frankrike, centrum för det sköna och arena för de bildade konsterna. Därifrån bröt han upp 1679, besökte Danmark på vägen och återkom till Stockholm för att skörda välförtjänta och talrika frukter av sin dygd och lärdom.

Men den alltför missunnsamma ödesgudinnan Lachesis påskyndade och avslutade hans levnadsdagar (Ausonius, Parentalia, s. 141 i min utgåva)

Ty när resan nådde sitt slut ändades även hans liv. Knappt återkommen till fäderneslandet utan i just det ögonblick, menar man, då han steg i land i hamnen avled han i sin bästa ålder (vilket inte sällan händer brådmogna akademiker⁹⁴) i Stockholm den 8 juli 1679.⁹⁵ Kroppen av denne lysande yngling, som var högt uppskattad även för sin älskvärdhet, vilar i Uppsala. För att den gravskrift som en av Columbus vänner skrev till hans minne inte skall glömmas bort skriver jag av den här:

I. Här vilar S. Columbus, den svenske Horatius, som gav oss ett exempel såväl på ett karaktärsfast liv som på ståndaktighet inför döden.

II. Här ligger Samuel Columbus begravd, som med sitt hjärtas talang förtjänade att ha varit fosterlandet till stor heder. Han som förmådde blåsa liv i de latinska och grekiska sångmöerna införde den bildade diktningen i den svenska poesin, på ett sådant sett att det verkade som om den förstäringsplats som han lämnade åt den person som en stjärna med gyllene hjälm⁹⁶ strålade emot, kunde ifrågasättas. Han anses redan vara nästan den främste inom den svenska skaldekon-

*sten, där han slår an sin konkurrerande lyra med pindariska rytmer. Blott den sista uppgiften återstår. Döden, som tystar allt, rycker strax bort denne yngling, fäderneslandets pryd-
nad.*

IV. Begråt honom, ni latinska, grekiska och fosterländska sängmör, ty han ensam räckte till för att hylla er.

Eftersom den gudomliga skaldekonsten var en del av släkten Columbus nästan som en egendom,⁹⁷ ägnade sig även Samuel redan i unga år åt den svenska poesin och drevs till detta av en stark lust och flit, och utnyttjade härvidlag speciellt vännen Stiernhielms råd.⁹⁸ Att han var född till att vara en framgångsrik skald visar hans dikter som var lika sinnrika som fyllda av ett gott sinnelag. Innan han gav sig ut på sin resa, och för att öppet visa att han var religionen trogen, lät han utge *Bibliske Verld*, ett litet arbete som utmärks av ett ädelt sinne och klarhet i framställningen. Därpå följde *Oden* som med öppen ringaktning fördömde de dödligas fåfänga strävanden.⁹⁹ I odet om *skapelsen* diktar han således:

*För'n något Stiernehvalf thet stora runda täckte,
För'n någon jord och haf sig om hvarandra sträckte
Då var en efvig GUD, som är och blifva lär,
Seen detta vordne alt, till Intet vordet är.*

X. Om uppståndelsen och yttersta domen:

*O härlighetens GUD! när du i skyn skall skina
Var mig en nådig GUD, alt för din död och pina
Uti din kärleks diup min synders börda sänk,
Och för din lydno skull, på dem ej mera tänk.*

...

*Min lycka står hos dig, hon är mig väl försedd;
Och jag i denna dag, till lif och död beredd!*

Mot slutet av första odet:

*Ty vill jag aldrig mer i sorg mig öfvergifva
Men uti lif och död vid roligt sinne blifva
Vill tu mig kalla nu, väl an jag är till reds;
Vill tu jag lefva skall, Min GUD, jag är tillfreds.*

Det sista odet, som innehåller en *betraktelse om döden*, har speciellt tilltalat mig. Poeten avslutar det på följande sätt:

*Jag har nu lärdt invärtes verlden känna,
Hur fåfängt är alt hvad vi efterrænna,
Hur Lyckan sielf, hon ställer öf försåt:
Gif GUD min verld med äran genomvandra
O mycke fik och släp om alt det andra
Är intet åt.
Gif GUD att jag behöflig medel niuter
Till ett gladt mod, theß jag min ögon sluter,
Thet är och blir mig ensamt ett för alt.
Den mera vill, han mera efterleter
Den minst' af alla verlds fåfängligheter
Har jag utvaldt.*

Om man dessutom lägger de epigram,¹⁰⁰ som man kan stöta på, till hans övriga dikter, kommer varje läsare att finna att det omdöme som nyligen publicerats är synnerligen rättvist:

*Prydda Snille, Lärda sinne
Som så täckt bland Skalder blänkt!
Du är än i Svenskas minne
För de Oder du dem skänkt;
Alfvar, sanning, diupa tankar
Ljuda i ditt qvåde jämt,
Från Naturens Bok du samkar
Hvad du på din Lyra stämt.
Bland Polymnes värda Söner*

*Hvar och en dig skatta vet;
Sielf hon sin Columbus kröner
Som en sinnrik god Poët.¹⁰¹*

§ 10.

Efter honom må hans medtävlare följa, gouvernementssekreteraren¹⁰² Olof Wexionius den yngre, som med sina dikter har förmått Stiernman att kalla honom en "förträfflig svensk poet".¹⁰³ Han föddes på 1650-talet i Finlands främsta stad, Åbo, som son till Olof Wexionius, först professor i historia och politik i Tartu och därefter professor i juridik vid Åbo universitet, och till Catarina Petraea, dotter till biskopen i Åbo.¹⁰⁴ Författaren till den gratulationsdikt¹⁰⁵ som är fogad till Wexionius verk (vi återkommer strax till dessa Wexionius dikter) yttrar sig tvivelsutan vackert om honom:

Finland, den så lysande delen av det svenska riket, och moder Åbo, omgiven av de åboensiska muserna, gör anspråk på att vara en framstående ynglings födelseplats, en som räknas till den Wexioniska ätten. Och fastän invånarna i Finland hämmas av en måttlös köld, och ett grymt klimat ansätter dem över måttan hårt, har detta ändå inte med sin svåra köld gett vår poet ett hårdare eller mindre mildt sinnelag, utan kvickhet, den ärevördiga Venus, hjärtats ogrumlige behag och gudomlig förfining har format honom.

Samme författare tvekar inte att tillerkänna Wexionius den tredje platsen bland Sveriges främsta poeter efter Stiernhjelm och Columbus:

Kanske undrar du, bäste läsare, vem den tredje kan vara som kan få sitt namn bland dessa två? Det är en yngling som den förutseende Pallas har gett ett snö vitt sinne, som

den Eusebiska äran har förfinat och som en välvillig församling av kärleksmuser besjunger. Denne kommer med sin begåvning att kunna överträffa de största männen. Hans begåvning och Minervas prövade gåvor har med rätta gjort honom förtjänt såväl av denna plats, som av benämningen skald och av att få njuta sitt beröm i Apollons borg.

Man måste ovillkorligen medge att Wexionius genom sin begåvnings överflödande rikedom och förfining är likställd med, eller till och med överträffar, sin tids övriga poeter. Det korta men mycket behagliga diktverk som utkom utan angivande av år och plats (det var 1684 i Göteborg) under titeln *Sinneafvel* bevisar detta mycket väl. Denna lilla bok bör betraktas som en av de sällsyntaste som har utkommit i vårt land om det är sant som jag har sett noterat i den Palmskiöldska samlingen, nämligen att boken bara trycktes i 100 exemplar.¹⁰⁶ Helt klart är dock att boken idag blott har setts och studerats av ett mycket fåtal personer. Jag hoppas därför att läsaren skall finna det välkommet om jag här ger flera smakprov därifrån. Först förekommer kortare verser över det kungliga bröllopet 1680, samt drottningens intåg och kröning i Stockholm samma år. Över Karl XI:s bild på en skådepenning läses följande:

*Här ser Du Martis bild, den Store CAROLS tycke
Och Nordens Fader tryckt i detta Gyllenstycke!
Allt hvad Du ser är en personlig Majestät,
En Hielte och Monarch hvars like ingen vet.*

Likaledes finns verser över Hedvig Eleonoras, Ulrikas och Karl den XII:s bilder, och det är till den senare som författaren slutligen dedicerar detta, som han säger, sitt "förstånds förstling" och utlovar mer fulländade och mogna dikter framöver. Efter dedikationen följer en elegant dikt med titeln *Melancolia*,¹⁰⁷ i vilken han med sorglig röst beklagar att det under månen inte finns något annat än det som är underkastat döden och för-

gängligt.¹⁰⁸ Här behandlar han det mesta på så lyckligt sätt att det inte kan annat än uppfattas som behagligt och om intet rimmen här och där haltade lite grann skulle någon under läsningen lätt kunna tro att det rörde sig om ett alster från vår egen tid. Direkt i diktens början berättar han att han redan från barndomen haft ett slags medfödd längtan efter att få ägna sig åt poesi:

*Vi ha nu seglat nog kring verdens villa kyster,
Där up och undergång sig kalla Bror och Syster,
Hvars högsta nöje oß dock aldrig nöja kan:
Nu up Melpomene! drag nya strängar an
Och qväd en annan thon, lät nu ej mindre glimma
Din söta drift, än vid min späda barne timma,
Då ett, jag vet ej hvad, mig hand och sinnen dref,
Och jag en manlig vers med svaga fingrar skref.*

...

*Hur ofta satt jag med en mer än barnslig ifver
Och las hvad Ronsard, Catz och Guarini, skrifver
Samt eljest andra. ...*

Om livets bräcklighet skriver han synnerligen vackert:

*Hvad är vårt lif? helas! hvad blir oß usla qvar
Så'n döden, kropsens salt, vår Ande från oß tar?*

Och kort därpå:

*Alt nog, jag spör och ser
Förgänglighet i alt! och kan ej skrifva mer.
Alt, alt ehvad här fins in under månens ring,
Är rök, en dröm, ett damb, och ändtli'n ingen ting!
Et knippe tid och är som oß vårt öde gynnar,
Man sir, ja ack! hur snart, hur hastigt det sig skynnar,
Vi dras och ryckas bort, vi lida tvång och nöd,
Och början på vårt lif är stegan till vår död.*

Då han avser att skildra ödets obeständighet och skörhet i likhet med Silius (4.734) ödets lyckogåvor är kortvariga skaldar han sålunda:

*Vårt välde, makt och prål, vårt höga lof och ros,
Det blås en bister pust en olyks vind sin kos.
Om Titan gynnar öf en varm och rolig dag,
Strax skurar ned ett rägn, med blixst och åskeslag.
Här växlar löije, gråt, bekymmer, ach och tret,
I intet vissare än i sin ovißhet.*

När han slutligen kommer till graven, denna dödlighetens gemensamma avgrund, och där ser rika och fattiga, husbonden och tjänaren begravna i samma jord, tilltalar han de på jorden kvarvarande vandringsmännen sålunda:

*Kom, säg: bland desse ben hvem svärd el' scepter förde?
Hvem spade, yx och bil? hvem ök och oxar körde?
Här är en Konglig chron näst vid en Herdestaf,
Den vise multnar bort uti en dåres graf.*

Jag tror nästan att en nutida fransk poet¹⁰⁹ har uttryckt samma sak ännu elegantare:

*Qu'importe, lorsqu'on dort dans la nuit du tombeau
D'avoir porté le sceptre, ou trainè le rateau?
L'on n'y distingue point l'orgueil du diadème,
De l'esclave & du Roi la poussiere est la meme.*

Han prisar lycksaligheten hos dem som redan sedan länge har betalt sin skuld till naturen, på detta sätt:

*Dock trefalt saligt folk, som nu så roli'n sofva,
Och med Er andra hälft, den Stora Guden lofva,
Er aska ligge blött, och Er förnögda siäl
Befinne sig alt fort i outsägligt väl!*

Utöver denna melankoliska dikt har han även författat epigram, *Poëtiska Bi- och öfverskrifter*, där man kanske inte alltid märker

av hans stora skarpsinne, men likväl finner mycket som behagar med sin korthet, mycket som påverkar sinnet med sin snillrikhet och berör det med sin skönhet. Han bör alltså synnerligen berömmas för att han, när poeten från Bilbilibis (Martialis) ofta är alltför skamlös, och överhuvudtaget uppfattas på så sätt att fromma och ärbara personer avskräcks från att läsa honom, däremot i sitt verk enbart behandlar heliga ting, skuldlös och ärlig som han är.

*Du kommer att läsa sådant som inte går emot sedlighet och ädelmod, du kommer ej att läsa några fala lustigheter om den inskränkta världen, sådant som ett mörkt sinne strävar efter med förvänd lidelse, utan du kommer att finna det frälsande ordets rena och sunda inverkan. Varje sida ger ett återsken av himlen.*¹¹⁰

Men låt honom själv komma till tals. Om frälsaren, när han som 12-åring undervisade i templet (epigram XX) säger han:

*J, som the gamlas Tal allena vishet kalla
Si här en liten PILT som öfvergår them alla.*

I ett tidigare epigram om frälsarens omskärkelse suckar han över hur illa han har behandlats av sitt styvmoderliga öde (epigram XVII):

*Min JESU, ach! Du vest hur' jag har måst begynna,
Och hur bekymmersamt jag räknar mina år,
Jag speglar mig i ditt exempel, värdes gynna
Att ändan blir mig glad, fast början ter sig svår.*

Över Claudianus bekanta ord (*felix qui patriis aevum transegit in arvis*):

*Säll den sin lefnad väl uti sitt hemvist änder!
Den sig ej kymbra tarf om vidt belägna länder,
Men i den sand han kröp, där nyttia får sin staf,
Och där han växte till, tar saktli'n åter af. (LXXVI)*

Mycket elegant beskriver han, i min mening, en sjömans besvärigheter efter det bekanta stycket i Senecas tragedi¹¹¹ (*Audax nimium qui freta primus ...*):

*Den som öf aldräförst med båtar lärde vandra,
Han måtte mera mod och hierta haft än andra;
At han för hafsens diup slätt ingen fasa bar,
Men med ett bräckligt trä den stolta böljan skar.*

Därefter fortsätter han med att beskriva havets vrede i nästan vergiliansk stil med naturen själv som förebild:

*Han hade rättlig då af rädsla kunnat bäfva,
När det förbistra haf sin vatn börja häfva,
Och vräka liksom bärg utu deß diupa vrå
Sin sönderspridde våg till högsta himlens blå.
Hva får en siöman doch för häpnad, skräck och fasa
När som å hvarje kant de stumma böljor rasa
Och skölja på hans skepp, med tummel, gnall och gny?
Nu ser han grundlöst diup, nu himmel, stiernor, sky.*

Han liknar därefter människornas liv vid det svallande havet och säger att den är lycklig som i rätt tid har fört sin lilla båt i hamn med nedtagna segel, och tillägger:

*En annan våge sig å okänd siö och sand,
Jag ror min lilla båt utmed en stilla strand.*

Men, eftersom det kanske är lättare att föreställa sig att *ingen fläck skall finnas på den perfekta kroppen*, enligt Ovidius berömda ord,¹¹² än att se det i verkligheten, och eftersom stundtals även de största begåvningarna lider sina kval, skall vi inte förneka att det sannerligen även har hänt Wexionius att allt inte alltid är uppfyllt av samma skönhet. Han försummar ibland pausen efter den sjätte stavelsen i det så kallade alexandriska versmättet, varigenom man får en möjlighet att pausa lite i läsandet och liksom hämta andan.¹¹³ Ja, han befinner sig vara så självsvåldig

att han avslutar den första halvversen till och med mitt i ett ord, vilket Stiernhielm och några andra vågat sig på före honom:

*Här står vår store Drott-ning och Amazoninna.
It. Då folket kunde spar-samt tala, mycket veta.
... Att jag för Syndedag-ens blygd ej måtte dödas
... Så ter sig Solen eff-ter regn och mulit väder.
... .. med ewighetens palmer
Beskänkte Dig i Hund-ra Tusend äre psalmer.*

Inte heller skulle man finna detta tillräckligt passande eller för-tjusande:

*Din lemmars Alabast, din halses kalk och krita,
Din miuka fingrars miölk och kinnens täcka hvita
Med lifligt rödt besprängt, din engel rena hy,
Ditt sköna alt, är alt, nu likt en afbränd by.*

Han menar alltså att den sköna Helena, ryktbar för Trojas förstörelse, inte hade kunnat ändra det obevekliga ödet. Men samtidigt som vi betänker i vilken tid han var aktiv erinrar man sig också dessa ord av Horatius när det finns mycket i en dikt som skimrar, kommer jag inte att ta anstöt av några få skönhetsfel.¹¹⁴ Dessutom var det inte många av Wexionius dikter som blev ut-givna, utan han skapade många fler och kanske bättre, ty så här uttalar sig den ovan citerade anonyme författaren: *andra, men bättre, dikter ligger gömda i hans lådor. Oh, hur värda skall de ej bli att evigt läsas.* Sannerligen skulle denne domare, ifall han ännu var i livet, tyckt att Wexionius blivit alltför kyligt hälsad av den nye Stiernhielm, som faller detta omdöme om Wexionius:

*Wexion! Du qvad ej mycke,
Och din hälsning blifver den:
Det var Skaldens mästerstycke,
Att han vände snart igän.*

*Om för när man källan öser,
Blir på botten grumlet sist;
När med snillet mången slöser,
Röjes i det myckna brist.¹¹⁵*

§ 11.

Hur stor Ericus Olai Lindeman, adlad greve Lindskiöld, var, vet alla som har den minsta kunskap om fäderneslandets historia. Han bekräftar Horatius berömda ord: *ofta har många män, födda av obetydliga föräldrar, levt ärbara liv och dessutom hedrats med stora utmärkelser,*¹¹⁶ samt Senecas: *en sal full av sötiga vaxbilder av förfäder gör inte någon ansedd och förnäm, utan det åstadkommes av ett sinne som av naturen är väl inriktat på duglighet.*¹¹⁷ Ty det var inte genom rikedomar, inte genom lysande börd utan endast genom sin enastående duglighet som han nådde ärans högsta höjder och förevigade sitt namns ryktbarhet och minnet av sitt ärorika liv. Östergötland och dess gamla stad Skänninge är stolta över att ha sett honom födas där den 2 februari 1634. Hans far, Olof Håkansson, var rådman i staden men hade en obetydlig förmögenhet, ändå skickade han sin begåvade son till Linköping för att få grunderna i de fria konsterna och ynglingen, som fick söka sitt uppehälle genom att gå från dörr till dörr, upptogs i den allmänna skolan där. Efter flitiga studier vid gymnasiet begav han sig 1654 till Uppsala och skrev in sig vid Östgöta Nation samma år. Inom kort frigjordes hans livfulla begåvning. Efter knappt tre år gav han 1654 ut en mycket konstfull avhandling full av lärdom och stor beläsenhet under titeln *Consiliarius (Rådsherre-ämbetet)* som han försvarade den 10 maj. Då kunde han inte, och kanske inte någon annan heller, föreställa sig att han inom cirka trettio år själv skulle bli rådsherre och få en plats i riksrådet.

Av ett sannerligen märkligt öde, och något som helt saknar motstycke, hände det sig att östgöten Emund N. Figrelius, som då var professor i historia vid universitetet och preses vid disputationen, även han 1672 utnämndes till kungligt råd och rådsherre, och att således två kandidater till rådherrepurpurn genom att från katederns diskutera och försvara avhandlingen *Consiliarius* liksom gav en antydning om den värdighet som de både skulle komma att bekläda. Då han försökte förvärva en solid lärdom ur nästan alla vetenskapsgrenar vidrörde han inte *det som inte gagnar tillvaron, som inte leder till något nyttigt och som är likgiltigt om man har kunskaper om det eller ej.*¹¹⁸ Sålunda hade han redan då gjort sig så bemärkt att när riksrådet och amiralen Claes Bielkenstierna sökte en informator åt sina söner var det just han som fick tjänsten, ett uppdrag han hade i tre år till dess hans beskyddare 1657 rekommenderade honom inför konung Karl Gustav, varpå han accepterade att ta sig an kungens oäkta son Gustaf Carlsson och undervisa honom i såväl ett korrekt beteende som i de olika vetenskapsgrenarna. Och därmed lade han förvisso grunden till sin växande ära ty *ingen har väl, för att göra Plinius ord till mina egna, ändå genast en så bländande begåvning att han skulle kunna slå sig fram om han inte fick någon arbetsuppgift, inte något tillfälle och inte hade någon som understödde och gynnade honom.*¹¹⁹ Han utnyttjade

Tredje delen
(1765)

nämligen tillfället, besökte Tyskland, Nederländerna, England, Frankrike och Italien och kom under resan inte bara att tillhöra den grupp av personer som utnämndes till professorer vid det då nygrundade universitetet i Lund – kort därefter utsågs han till professor i vältalighet i Uppsala¹²⁰ – utan han utsågs även till hovråd av kurfursten i Pfalz, vilket han dock i måttfullhet avböjde. Efter nästan tio år på resa utomlands återvände han till hemlandet år 1668. Först utsågs han till sekreterare i det kungliga kansliet och därefter till sekreterare vid den beskickning som skulle bevittna valet av en ny kung i Polen. Därefter överhopades han av så många offentliga uppdrag att jag nu knappt ens har möjlighet att gå igenom de främsta och anföra bara titlarna. Efter att ha utfört det uppdrag i Polen som han hade tagit på sig, återvände han till Stockholm och adlades med namnet Lindsköld den 26 juli 1669, han blev expeditionsskreterare 1673, hovråd 1674, lagman i Bohuslän 1676, kansliråd och statssekreterare samma år, hovkansler 1685; vid riksdagen 1686 mottog han landmarskalkstaven ur konungens egen hand, och när han 1687 slutligen hade utnämnts till kungligt råd och greve hade det lyckliga ödet inte något mer att ge honom förutom att han samma år blev kansler för Lunds universitet och följande år guvernör för kronprins Karl.¹²¹ Men det oundvikliga ödet trängde sig på snabbare än hans duglighet, hans andliga förfining och hans begåvning – värd ett evigt liv – hade förtjänat. Han lämnade det jordiska livet på natten mellan den 10 och 11 juni 1690 och flyttade till de lycksaligas

boningar i himlen, och lämnade efter sig ett bestående minne¹²² hos folket och orsaker att sörja och begråta honom hos dem som kände honom närmre.^{123 124} Han ägnade sig med lust och iver åt hela vitterheten,¹²⁵ och på samma sätt sysslade han enträget även med såväl latinsk¹²⁶ som svensk poesi, och även om han var mer framgångsrik i den förra, så efterlämnade han flera inte föraktliga svenska dikter som vittnar om poetisk begåvning snarare än omsorgsfull sammanfogning av verserna, vilket flera olika dikter som man kan hitta här och där intygar. Dikterna roar stundom med sin ljuvlighet, sitt behag, den rena kärlekens elegans och med allehanda lockelsemedel för att intaga läsarens sinnen, som om kärlekens moder i egen hög person, uppstigen ur havet, hade skänkt sina behag åt poeten. Få dikter har dock åldrats väl. De tryckta alster som jag har lyckats finna är följande:

1. *Den stora genius. Ballet till ... Carl XI Födelsedag ... Dansad på Stockh. Slått 1699 i 4:o, 40 sidor.*
2. *Ehre och Lyckönsknings Rim till den Frögdeakt som på ... Carl XI:s Födelsedag den sextonde ... genom ett Kungespel eller värdskap firades i Stockholm d. 25 Nov. 1670 i folio.*
3. *Le Carosel eller dhen Prächtige Ringränning, hvilken Carl XI ... vid dess ... anträde ... till Regeringen lät anställa ... d. 19 Dec. 1672. Fol.*
4. *Herr RiksRådets och Feldmarskalckens Herr Simon Grundel Helmfelts Ewigvarande och välförtjante beröm och åminnelse. Patent. 1678.*
5. *De Svenska Amazoners välförtjanta Loff. Fol.*
6. *Till den omilda uttydaren. Fol.*
7. *Aurorae Beröm och Iphigenies offer. Fol.*
8. *Änglasyn och Samtal, förestält vid Prins Ulrichs ... dödelige hädanfärd, d. 29 Maj 1685. Fol.*

9. *Sorgen i glädie förvänd, då Prins Frederich ... blef död ... d. 27 Sept. 1685. Fol.*
10. *Ålderdoms År och Åra, eftertänkt vid Kongl. R. och Öfverste Ammirals Gref G. O. Stenbocks ... hädanskillnad. 1686. Fol.*
11. *Veneris Befallnings Skrift till alla vackra Damor; item Jungfruernes höflige återsvar. 1690, i 8:vo.*
12. *Öfver Henric Finnes Contrefait, som lefde 136 år, 8 Månar 12 dagar.*
13. *Öfver Per Olsson Herredagsman Contrefait.*

Av dessa skall vi här ge följande smakprov:

(Den stora genius. III. Inträdet)

*Ynkliga mesar i fält, och i gästboden ifrige hieltar
Tappra när inte behöfs, at tåprida folk utan ordsak
Utom faran fräck, mot Lamb tyranner och Leijon
Men emot hurtiga män i markene rädda som harar;
Tyckes Er att Ehr't Pudrade här, Era krusade läckar
Ehrt nya mode på alt, ehra kostbara kyndige kläder
Ehrt fick och fack, ehrt konstiga skick, ehra qvinliga later
Ehrt slå danck, ehrt tidfördrif och ofruktbara lefnad
Sku vara kraftiga noch att främja Ehr ära i verlden?
Och föra Ehr uti större beröm än stridbare Basquer?
Nej, det går aldrig Ehr ann, J morsgrisar, Ehra bedrifter
Måste befordra Ehr He'er; Ehra bönska föraktliga miner;
Ehrt höga mod, stora ord, Ehr prakt, Ehrt spätter i vädret
Är hos oss alt i förakt och i vrak om Dygden är borta.
Låt våra Göter igen träda fram, med smutsiga Kylrar
Med stora skägg, kort hår, gode redlige Bussar;
Som vist' intet att hyckla med folk och lystra på lustar
Men gå i fält, slita ondt, och där kläda blodiga siortor
Eller i fredstider öfva med flit krig-tjänlige konster.
Sådant folk tjänar oss, med dem sku vi fresta på tändren;*

*Om de å hörde och sittande fast i snushane munnen
 Vi skole storma med loo och krut, både solen och månen
 Och fösa bort med en boj, ja med ett Blitz-Dunder och Hagel
 Trollen ur bergen här ut, och slå med det ena det andra.
 Alt som lefvandes är skall bäfva och siälfva som Asplöf.*

I gravskriften över prins Ulrich skriver han vackert om livet (vers 6) sålunda:

*Som röken lätt försvinner
 Och ingen vet defß fart:
 Åt hafvet floden rinner
 Men ses ej huru snart.
 Så gå ock menn'skors år
 I stillhet de förflyta.
 I dag de blomster bryta
 I morgon lägg's på bår.*

Förvisso finns flera ännu outgivna dikter hos intresserade samlare. De som jag har fått tillfälle att skriva av är dessa:

1. *La jalousie contre une serviette.*
2. *Ögat hiertats Tolk.*
3. *Lyckönskan till Herren på Steninge.*
4. *Grafskrift öfver EnkeDrs hynda Bell'Amour.*
5. *Bacchus Bröders och Venus Vänners Sällskap.*
6. *Louange de la Beauté & de la Civilité.*
7. *Öfver Hedvig Eleonoras Födelsedag.*
8. *Griftsten lemnad till yttersta Äretjänst åt Spö- eller hunnegubben uti St. Clarae Kyrkia.*
9. *Grafskrift öfver EnkeDr. hund Epelin, som ligger i trädgården på Ulrichsdal begrafven.*

10. En dikt, som inleds: *Den ena dagen jag för skönsta Iris bockar.*
11. En annan: *Fast Cloris Du är värd att hatas som cruelle.*
12. En annan: *Uti mångt hieltemod, man ej så sällan finner.*
13. En annan: *Neära ängslas som den der mig håller kär.*
14. En annan: *Spel och dans, lust, lek och löje.*
15. En annan: *Min vackra vredgas ej på mig.*
16. En annan: *Min Salige Fader han mig förböd.*
17. En annan: *Adieu min Sparre lilla &c.*
18. En annan: *Om Iris är förnögd, när jag för henne suckar.*
19. En annan: *Min gåfva är väl ringa men hiertat mycket godt.*
20. *Accord och afhandling emellan Thyrsis och Chloris om en kys och en bysla.*

Sålunda bibehåller han med rätta den plats på Parnassen som Stiernhielm sett honom inta då han tilltalar honom på detta sätt:

*Glada Linskiöld fast din ära,
Tar af sielfva purpurn glants
Må du ej försmå att bära
Från Apollos träd en krants;
Herdar, frihet, lust och lekar
Fläta den till Ditt behag
Och jag vet du sjelf ej nekar
Astrild vara med i lag.¹²⁷*

§ 12.

Låt nu Petrus Lagerlöf komma härnäst, han som en gång var Uppsala universitets lysande stjärna och musernas älskling, och som utrustad och försedd med förträffliga snillegåvor med otrolig framgång har hyllats för sina insatser på de högre vetenskapernas område. Inte bara genom sin lärdom utan också genom skönheten i sina dikter och sin ljuvliga retorik har han väl förtjänat att leva kvar efter döden, att erhålla ett odödligt namn och vidare att ständigt bli hägkommen av alla. Han föddes i Värmland, som framgångsrikt har gett upphov till så många skaldar, den 4 november 1648. Hans fader var komministern i Fryksdalen Magnus Pehrson Schivedius. Redan i unga år skickades han till Karlstad där han vistades i sju år under studier på så sätt att han kom till universitetet i Uppsala 1665, inte som en obildad, förlorad och förslappad yngling utan väl rustad med såväl kunskaper som en god karaktär. Vi noterar att de upphöjda och stora snillena på något sätt med en omedelbar föraning, som sannerligen inte är ogrundad, med ett uttryck i anletsdragen, ögonen, munnen, som skiljer dem från vanligt folk, redan från barnaåren ger en uppfattning om hur stora och framgångsrika de en gång skall komma att bli. Sålunda dröjde det inte länge förrän vår skald så lyste med sina förtjänster att alla med spända förväntningar förutspådde att han en gång skulle komma att bli en stolthet för fäderneslandet och muserna, och att han skulle komma att bli så berömd för sin lärdom som han senare också välförtjänt blev. Trots att han, fortfarande en helt ung man, efter att ha författat två dissertationer¹²⁸ hade kunnat erhålla den så kallade magistergraden utan att vara det minsta mindre förtjänt än de övriga studenterna, avböjde han dock med en enastående blygsamhet, ett inte helt ovan-

ligt exempel på den tiden. Men han drog sig aldrig någonsin undan från arbetet, varför det hände sig att han brände ut sig genom att arbeta för andra, vilket alltid varit, är och kommer att vara de lärdes gemensamma öde. Utänmnad till informator åt kungl. rådsherrn Lars Flemings son, även han med namnet Lars, och ledsagare på den utrikes resa som denne sedan påbörjade 1679, besökte han Danmark, Nederländerna, England, Flandern, Frankrike och Tyskland. Hemkommen efter två års resa fick han en välgörare i kungl. rådet, rikets och Uppsala universitets frikostiga kansler greve Magnus Gabriel de la Gardie, som var född till att gynna och uppmuntra begåvningar, och var en gemensam skyddsherre för sin tids litteratörer. Han var, precis som Lagerlöf, en stor älskare av kultur och böcker, och hade samlat på sig ett rikt bibliotek som skulle ge honom hjälp och behaglig tröst under ålderdomen. Biblioteket förvarades dels i Stockholm, dels på Läckö slott i Västergötland, men största delen fanns på Wenngarns slott,¹²⁹ utanför Sigtuna.¹³⁰ Lagerlöf utsågs till föreståndare för dessa litterära värdeföremål och skatter och innehade för en tid den ärofulla tjänsten som bibliotekarie och sekreterare till dess att kanslern, genom sin rekommendation hos konung Karl XI, såg till att Lagerlöf år 1682 fick den lediga tjänsten som professor i logik och metafysik, en tjänst som han sedan år 1684 bytte mot professuren i poetik som blivit ledig efter den store skalden Johannes Columbus frånfälle. Denna tjänst mottog han tvivelsutan med desto större glädje som han ända från späd ålder hade känt sig mer dragen till de poetiska behagen och skönhetserna och ju färre han såg som kunde anses vara hans jämlikar i den konsten.¹³¹ Men även dessa uppgifter, fastän de var mycket angenäma, blev han tvungen att om inte helt avstå ifrån, så åtminstone syssla mer sparsamt med när Nordenhielm år 1687 kallades till hovet och han förordnades att bli denne store mans efterträdare på professuren i vältalighet. Till detta lades dessutom titeln Kungl.

Historiograf år 1697, en mycket ärorik uppgift som bara brukar ges till de främsta och mest fulländade genierna. Härefter togs han i anspråk för det förnämliga bokverk som kungl. rådet greve Erik Dahlberg höll på att ge ut under titeln *Svecia antiqua et hodierna*. Utan att ha hunnit avsluta den uppgiften överlämnade han det fortsatta arbetet på detta åt den andre av musernas älsklingar i Värmland, Olof Hermelin.¹³² Lagerlöf, denne sällsynt ärevördiga och eleganta person rycktes nämligen bort av en alltför tidig död den 7 januari 1699, och hur stor saknad han efterlämnade hos alla goda personer kan man förstå av det faktum att Bilberg,¹³³ Stobaeus,¹³⁴ Celsius, Hermelin,¹³⁵ Iser, och många andra bittert har beklagat hans bortgång och värdigt hyllat hans minne. Ja, hans sinnes uppriktighet och oförvitlighet, vänfasthet, intagande väsen samt allvarsamma och roliga skämtlynne har sannerligen gjort Lagerlöfs namn omtyckt och respekterat även i kommande generationer.¹³⁶ Han hade, som vi redan har påpekat, en naturlig begåvning, *ett gudomligt sinne och läppar ämnade att forma stor poesi* (Horatius), så att, om vi enligt konstens alla regler betraktar hans poesi, såväl den latinska som den svenska, finner vi där vältalighet, lyckosamma formuleringar (både på latin och svenska), den största lidelse och en förunderlig tjuskraft som knappt någon kan efterlikna. I den latinska diktningen avslöjar versernas driftighet, skönhet och behag att skalden är en lycklig medtävlare till Ovidius, som inte kan jämföras med några nu levande diktare. Vad gäller hans stora förtjänster i den svenska poesin, kan vi höra vad den betydande kritikern Norrman har sagt:¹³⁷ "Vidare eftersom vi helt kort även har fört användningen av det svenska språket¹³⁸ och svenskspråkig poesi på tal, så skilde sig denne vår skald mycket ifrån dem, som vanvårdar och föraktar modersmålet och utomlands framstår som dristiga, eleganta och vältaliga men hemmavid som mållösa och enfaldiga. Vår skald har efterlämnat förträffliga och evärdliga bevis på detta dels i de många

sköna dikter som han skrev i unga år och som mottogs med beundransvärt gillande och bifall av alla samhällsklasser, dels i den samling av poetiska observationer som han senare byggde upp med stor noggrannhet, och som skulle förtjäna att tryckas, precis som hans övriga produktion”. Hur stor möda han dessutom har lagt ner på att den akademiska ungdomen inte skall vara okunnig om poesins skönhet visar hans *Korta inledning till skaldekonsten*, ett beundransvärt verk som ännu finns bevarat i många avskrifter. Om jag dessutom skulle tillägga att Gyllenborgarna, jag menar då Carl¹³⁹ och Olof, den svenska poesins prydnader, och många andra framstående personer i denna sköna konst, alla hade Lagerlöf som läromästare, så inser väl alla hur mycket den svenska skaldekonsten står i tacksamhetsskuld till honom. Han skrev förvisso inte mycket, så vitt vi vet, men det är allt av yppersta kvalitet. Om det gavs ut i en samlad utgåva betvivlar vi inte att dikterna skulle uppskattas även i vår tid, och att de skulle belägga att Lagerlöf var sin tids främste poet. Carl Carlsson¹⁴⁰ har i *Samling af utvalda Svänska Rim och Dikter*¹⁴¹ infört en och annan gravskrift, varifrån följande om en 1677 avliden fru kan anföras som smakprov:

*Naturen ville se hvad högst ihop förmå
En fägring och en Dygd, utvalde båda två
Hon af det vackra kön ett mönster ville gifva
Det ock för Momus sielf skull utan klander blifva:
Då såg sin första dag, som nu sin sista sett
Den Fru af ädelt blod, men ädel mer af vett
Hvars kropp vi ärna nu i grafven göma neder
Ju med en skyldig, men ach! altför tidig heder.
Alt hvad som älskas är och alt hvad rosas värdt
Af himlen henne blef med gifmild hand beskärt &c.*

Den *Herdeklagan öfver Biskop. And. Kilandri dödliga frånfälle 1673* som han skrev då han ännu var student i Uppsala, avslutar han vackert på följande sätt:

*Kom, Herdar, låt öf gâ
Upkasta straxt en graf
Och därpå rosor så
Som aldrig torkas af.
Där sänkom Daphnis ben
Med många tårar nid
Att hvilas utan men
Till verldsens sista tid.
Sen hvälfvom på han grift
En Alabaster fin,
Hvarpå en sådan skrift
Skall evigt ritas in.
Beskåda detta hvalf
Du ädla Herda skar
Här ligger Daphnis sielf
Som Herdas Herde var.*

Till minne av kungl. sekreteraren och antikvarien Johan Hardorph, som avled 1693 finns också av honom en vacker tryckt minneskrift som uppvisar en liknande skönhet. I den tilltalar han runstenarna på detta vis:

*I grifter stentar, J, som öfverlefver åren
Utaf then gamle tid; och evigt vitne bären.
Om theras tappre mod, samt snälla konst och vett
Som denne Nordske verld har fordom lefvâ sett.
Ty fatten in hans namn, och när i alt berömen
Som han det väl förskylt, J ock ej det förglömen
Att han i redlighet och kynne liker var
Det gamle gode folk, som er först ritat har.*

Sin tids Minerva, Hedvig Charlotta Nordenflycht, en mycket omtalad skald i den litterära världen, och som kommer att vidare omtalas i detta vårt arbete när det kommer fram till senare tider, har på det allra bästa sättet uttalat välförtjänta lovord över vår Lagerlöf:

*Liufva Skald! i Herde-lundar
Käns din pipa grant igen,
Den Du lånt till Konstens under
Af Terpsichore din vän.
Lagren hvilkens löf Dig pryder
Vuxit har på Gudars bärg
Och den förmåns rätt betyder
Att han aldrig skiftar färg.¹⁴²*

§ 13.

Gunno Eurelius Dalstierna från Värmland har fått en äreplats bland dem som pryder den svenska poesin. Han föddes 1658 i Värmlands-Dal som son till magister Andreas Thorstenson Eurelius, prost och pastor i Öhr. År 1677 skickades han till Uppsala och skötte där genast sina studier så framgångsrikt att han efter att ha blivit filosofie magister skickades av kungl. majt till Livland 1681 för att vara lantmätare där. Efter fyra år i denna tjänst ändrade han sina planer och, efter att ha fått kungl. majts. tillåtelse, begav han sig inte bara utomlands utan skaffade sig en utomordentlig lärdom genom sina olika besök vid lärda institutioner, speciellt i Tyskland. I Leipzig försvarade han 1687 som preses och med brodern Andreas Eurelius som respondent en elegant avhandling om bärnsten med så stort bifall av alla närvarande att han därtill erbjöds en professur och professors namn. Han tackade anspråkslöst nej till båda erbu-

dandena, och driven av kärlek till fäderneslandet återvände han strax dit. Han utsågs till lantmäteri-inspektör 1690, sedan direktör 1699 och slutligen överdirektör varvid han också adlades med namnet Dalstierna. Han åldrades omgiven av dessa ödets lyckliga gåvor och avled slutligen år 1709.¹⁴³ Jag har förstätt att denne vår skald var fullständigt oöverträffad i matematik, men att han dock ändå inte var emot de så kallade humanistiska vetenskaperna. Han fann stort nöje i studiet av poesi redan från unga år, vilket han själv har intygat.¹⁴⁴ Härav kommer det sig att han behärskade såväl det svenska språket som det latinska så väl att det är osäkert vilket av de två han lade ner mest tid och omsorg på.¹⁴⁵ Hans stora skicklighet i den svenska poesin avslöjar nogsammt hans *Kunga-Skald* eller kväde vid konung Karl XI:s likfärd den 24 november 1697, full av poetisk känsla,¹⁴⁶ om vilken alla poesikritiker har fällt ett välvilligt omdöme. Som bevis skall vi här ge ett och annat smakprov. Strax efter inledningen avråder han sig själv från detta företag som vore han oförmögen därtill, sid. 9:

*Qväd du om Herdars gråt, och hvad de hiordar felar
Som Söd'r om östersjön i magert bete gå;
Hvad ört och hvad för rot Ulf-bitne fåren helar,
Och hvad för boskaps-sot förmörkad Sol plä spå
Och hur med lamben går, när som till alla delar
Vår Silfvermåna hvit florkappan drar uppå.
Men hur man Kungars död för Riken skall beklaga
Det måste store män med lärndan hand framdraga.*

I syfte att beskriva poesins gyllene tidsålder säger han, sid. 11:

*I fordna gyldna tid, då redligheten lyste,
Ur hvars mans ögonbryn, då miölk vår födo var
Och hvad det snälla bi i söta kamrar hyste
Och hvad det gröna fält på breda skuldror bar,*

*Och hvad för trädgårds frugt den vilde skogen viste,
Och hvad för sötma mer den den vida jorden drar;
Då var hvar husvärd Kung och Herre för sitt slägte,
Ty ingen då för Slott och faste Städer fäckte &c.*

Om människolivets skiften mellan bedrövelse och lycka tillägger han elegant, sid. 14:

*... Om jorden ofß alt stadigt nöije skänkte
Så vore icke en, som på Dig, Himmel tänkte.*

Om det fredliga Sverige, angripet av fienden, gör han följande liknelse, sid. 20:

*Liksom de spake får på blomsteräng sig beta
Där mätte lammens lust är språng och vänlig lek
Som utaf intet ondt och ingen arghet veta;
Som tänka ej en gång på något odiurs svek,
Som nu i gräsfull dabl, nu högt på backan leta
Deß magas sunda kost, vid tall och lubbig ek;
Då förr än någon tror, en gråben grymm framränner
Och slagtar här och där, med blodbesprängde tänner.*

...

Just så, i stillan natt &c.

Natten före konungens död beskriver han i livliga färger, sid. 24:

*Där kom en faslig natt, med tusend åskiedunder
Med yror och med slagg, med liungeld, blix och brak
Som två och hårde bärg och klippor klyfde sunder
Mig tycktes af det knall, det liungande och knak
Att hela himlen var nu liksom ett tunder
Itändt och nederslängt på jordens skrämnda bak.
En häftig nordanstorm, som bröt de styfve murar
Var blandad all den natt med regn och skarpe skurar.*

Då han efter konungens död vill beskriva hans apoteos, beskriver han de saligas boningar efter döden på detta sätt, sid. 20:

*Högt öfver månans ring och middags strälens näste,
Och än de andre fem vil farand' stiernors rad,
Högt öfver alle de små natte solars fäste
Där står en härlig Borg, en mägta präktig stad &c.*

Därefter för han in de fyra stånden, som vart och ett på sitt sätt sjunger den saknade konungens lov, samt en lantman som i Vergilius efterföljd berättar om två herdars vänliga tvist på vers. Den ene av dem lovar konungen odödlighet med dessa ord, sid. 73:

*Så länge jorden står och karlevagnen svarfvas
Kring Svenska strander om, på deß förgylte naf,
Så länge nyplögd ren i Götha landom harfvas,
Och Lax och Strömling fins i Norrebottens haf,
Skall din åminnes dag på Runestendar karfvas;
Och fast du lägges ned till ro i stilla graf,
Jag skära skall ditt namn till evig minnes-läxa
I Lönn, i Bok, och Lind, som skall med barken växa.*

Det skulle bli för långt att utplocka alla de höjdpunkter som finns utspridda i denna dikt. Dock kan jag inte avstå från att även anföra detta, på sid. 81:

*Du ädla marmorhall, som villigt innesluter
I svala gömman din, min dyra Hieltes ben;
Det skall min fågnad bli, om jag hvar dag åtniuter
Med bleke läppar at få kyssa denna sten;
Och säga, då min hog betänker CARLS frånfälle:
Hvi tar Min Hielte, förr så stor, så litet ställe?*

Slutligen avslutar diktaren sin lovsång på följande vis:

*Vänd och Sång-möja gen, ty solen går i skogen,
Och lutan tröttnar helt utaf de många slag*

*Du giort; Bergskuggan görs och lång;¹⁴⁷ och grannens plogen
 Ur marken drifver hem. Och fast båd' Du och jag
 Om så förmågan är, ha ännu mer i hogen
 Har likväl gråta mått, och siunga har sin lag.
 Men oförmågan gör oß bägge här påminte,
 Att säija, när vi ha sagt alt: Vi ha sagt inte!*

Fastän han uppnått en hög ålder avlägsnade han sig inte från dessa sina fredliga musér. Ty han översatte till svenska italiennaren J. B. Guarinis herdedikt *Il pastor fido* (*Den trogne herden*).¹⁴⁸ Hur fullt av svårigheter det är, och hur mycket omdöme, lärdom och noggrannhet som krävs för att åstadkomma en god översättning vet väl den som antingen har erfarit det själv eller har lärt sig av andras misslyckanden, och denne lär lätt ursäkta vår skald om han, förledd antingen av ovanan eller av språkens olikheter, eller, slutligen, av versmåttet (han har valt det fria versmåttet som italienarna kallar *sciolti*) inte överallt befinnes ha fullgjort sin plikt. Om de som tänkt sig att översätta prosaförfattare till modersmålet ganska ofta misslyckas, så måste det av nödvändighet vara mycket vanligare vid översättningen av poesi. Vad man bör anse om Eurelius översättning låter vi kännare av de båda språken avgöra, och nöjer oss med att här ge några smakprov:

Chi ben comminica, hà la metà de l'opra;

Nè si comminica ben, se non dal Cielo

Akt I, Sc. I

Den som har väl begynt han half till ände synes

Det värk geck aldrig väl, som ej med GUD begynnes,

Una Ninfa si bella e si gentile:

Ma che dissì una Ninfa? anzi una Dea,

Piu fresca, e piu vezzosa

Di mattutina rosa:

E piu molle, e piu candida del Cigno;

Per cui non è si degno
Pastor hoggi trà noi, che non sospiri
E non sospiri in vano;
A te solo da gli huomini, e dal Cielo
Destinata si serba.

Ibid.

*Den liufsta mö, den skönsta man har sport,
Som träflighet har till Gudinna giort
För hvilken morgen-rosor vika
Och sielf den blöt snöhvita Svan
Så blöt och hvit hon är, ej här förliknas kan.
Till den hvar herdes hug med suck plä billigt fika
Den är nu af Jord och Himmel Dig, o Silvio! beskärd.¹⁴⁹*

T'ama, ancorche no'l mostri: che la donna
Nel desiar' e ben di noi piu frale,
Ma, nel celar il suo desio piu scaltra.

*Hvem vet; fast hon dig flyr, är hon lell sänkt i dvale,
Och med Dig lider lika plåga.*

*Mycket snarar än en Man är en Quinna att upreta:
Dock kan bättre Hon än Han kärlekslägan dölja veta.¹⁵⁰*

O! Nimfa, Nimfa; a chi'l morir' e grave
Ogni momento e morte.
Che tardi tu il tuo male?
Altro mal non hà morte
Che'l pensar a morire,
E chi morir pur deve,
Quanto più tosto more
Tanto piu tosto al suo moris s'invola.

Akt IV, sc. V.

*Den så ej gärna dör han smakar städs sin Död
Ej gerna dö det är den högsta Dödsens nöd,
Ty den som måste dö, sin Död snart öfvervinner
När han i rättan tid sig till sin Död infinner.¹⁵¹*

I övrigt står Eurelius som författare till *Götha Kämpevisa om Konungen och Herr Peder*, tryckt i Stockholm 1704 i 4:o och *Hiältequa, uti enfaldig Skaldeart, sammansatt öfver Carl XII margfaldige dråpelige segrar, emot sina märkelige fiender*, 1706, som jag inte har sett själv ännu. Till det som redan har sagts om Eurelius kommer nu Stiernhielms omdöme, framfört med den snillrika Nordenflyckts ord:

*Du som om Din Hielte sungit
När han geck till Glysis vald,
Om Du rimmen mindre tvungit
I din vackra Kunga Skald;
Om Du så de gamle härmat
Att man mera eget fant
Om ej Phantasien svärmat
Från naturligt, likt och sant.
Vore Du ett lius en Stierna
Bland de Svenska Skalders här.
Lika godt Du höres gärna
Clio Lagren Dig förär.¹⁵²*

§ 14.

I samma socken som Eurelius var född i såg en annan omtalad poet dagens ljus långt tidigare. Vem var det? Sven Dalius (Sven Bryngelson Dalius), på skämt allmänt kallad *Salig Gubben*. Håll er för skratt, kära vänner! Ty även han vågade slå an den poetiska lyran, mer berömvärd kanske för sin goda vilja än för sin begåvning, och han bör nu förvisso omtalas av mig därför att han med narraktig lättsamhet och sällsamt löjligen verser uppnådde det äreminne hos eftervärlden som andra med stor

konstskicklighet försöker uppnå. Han berättar själv om det år och den plats där han föddes:

*Anno 1604 jag thet kundgör
Var jag född i Praestgården Öhr
Far, Brynolp Haquin Praest i Dalia
Mor, Praetorens Dotter Amalia.*

Sju år gammal sändes han till Skara, och sedan till Karlstad, för att studera. Han uppehöll sig två år i Uppsala och skyndade därefter till Stockholm och stannade där i tre år som inskriven vid Kungl. Kammar-kollegiet. Därefter vände han sig till den militära banan och innehade olika mindre poster (sergeant, regementssskrivare och krigsrättsnotarie). När den odödlige hjälten Gustav Adolf förde över armén till Tyskland, följde Sveno Dalius med på fälttåget med titeln Kontributions-kommissarie, och han fick utstå mycket av krigets olägenheter. En gång var han innesluten i ett befäst slott med en hop soldater och då många av dem hade svultit ihjäl trodde man att även han hade avlidit; han bars då bort tillsammans med de andra liken som skulle begravas, men av en händelse såg man att han andades och han kunde säga farväl till de döda och återvända till de levande. Efter den ärofulle konungens frånfalle stannade han i armén i ytterligare sju år och återvände hem 1639. Han erbjöds en andlig militärtjänst, som han dock klokt avböjde. När det danska kriget bröt ut utnämndes han till kapten och utmärkte sig i försvaret av gränsen i norr. Till slut kunde han njuta av den frihet från militära plikter som den kungliga nåden beviljade honom, och han slog sig ner i sin födelsebygd där han åldrades och dog i sitt 89:e år 1693. Långt för sin död hade han författat sin egen gravskrift (*Personaliskt Epitafium*) och utgett det år 1684.¹⁵³ Efter att ha utstått många ödets växlingar, är det väl inte konstigt om han med poesins behag ville lindra ett besvär-

ligt livs ledsamheter. Då hans poetiska skrifter har tryckts ett flertal gånger, än lätt bearbetade, än utökade, har de säkert förr fått läsarna att brista ut i skratt och får det kanske fortfarande. Självaste Cato skulle kunna lockas till skratt vid läsningen av dem. Här skall jag anföra titlarna:

I.

Gratulatz Memorial

I hvilko begripas skall

Stoor Ädla Konglighe Huuset Svenska

Aff många bådhe uth- och Inländska,

Hvårs högh aestim fast dyrebara

Här fins conciperade vara,

I sex tänkvärde Canteliner

Them alle Musicanter fijne

Ja, Svenske Patrioter gode

Bör uthsiunga medh liufligt mode

Öfverheten är, i fast högt Besvär, Uppå Jorden här.

Henne ty försann, Bör hvar ärlig man, Vörda bäst man kan.

Stockholm, 1681 i 8:vo.

II. En annan upplaga i folioformat har denna titel:

Hallelujah Aureum

Är ett

Jubilate Christianorum Svecorum &c.

I dedikationen till konungen kallar sig författaren *Underdånigste ringa tjenstegubbe, Sveno Dalius.*

III. Den bästa utgåvan verkar vara den som utkom 1681 i Göteborg i formatet 4:o oblongo, under titeln:

En Liten Ny Cantilen-Book. *Hvar uthi finnas några Gudelige Loff-Visor, Christliuflige Gratulationer, Tro skyldige Patriots Lyckönskningar uthöver Kongl. Öfverheten, samt nödvändige Påminnelser, vahrningar och tänkvärdige Relationer, om närvarande verldenes Barns handel och väsende. Allom Gudfructigom och frommom til förmodeligt Behagh nu först af Trycket uthgångne, them här medh på mitt siuttionde siette mödosamma vandringz åhr uti enfaldigheet valedicerandes. Suen Bryngelson Dalius. Götheb. 1681.*

Dedikationen till drottning Ulrica Eleonora är underskriven "Så tro-hierteligen önskar, En fattig Tro-undersåte och nu för tiden af fienden ruinerade Soldaat, S. B. Dalius, fordom uti Tyska Kriget, under Sal. Kong. Gustaff, Glorvördigst i äminnelse en ringa Officerare och Capitein".

IV. Det finns en annan upplaga av hans dikter med titeln Valet skänk mm. Göteborg, 1681 in 8:o och vidare:

V. *Finem Respice* ... i samma format som nummer III. På andra sidan läses: "componerat af gamle Sven Brynolfsson Dalio på sitt 80 år. Actum Naeaes anno salutis mdclxxxiv."

Varför dessa små böcker är så hett eftersökta att många av dem som kommit över ett exemplar tycker sig ha hittat en stor skatt är svårt att säga, om det inte förhåller sig så, som Seneca påstår, att *människosläktet sällan varit i den lyckliga belägenhet att det bästa behagar de flesta*.¹⁵⁴

För att nu inte synas vara orättvis mot en rättskaffens man, skall jag ge några prov på hans poetiska mödor. I *Änkedrottningens Sorgesång* läser man följande:

*Vee tigh tu falska verldinna Fortun, tu arga verld,
En svikfull Lurantinna, Ästu med list och flärd.
Tå tu lofvar stor frögd Skänker tu suck och qvida
Sorg medh stoor ach och Blögd.*

Gratulationsvisan till Karl XI inleds på detta vis:

*Cordialiter begrundå O Svea titt Essentz
Hvad nåd tig GUD mon unna; Genom sitt Providentz,
En högt önskad Konung, Uti tin stora tvång
Och GUD välsigne honom. Med lifftid sund och lång.*

Konungens förtjänster hyllas med dessa ord:

*Dygdig som Maccabeus Tapper och Ridderligh,
Som David Ptolomæus Begåfvat rikelig
Som Regent, Ciceronus, Förnuftig mycket säll,
Som Rex Carolus Nonus En fast Heroisk Hielt.*

Lite senare, lägger han till:

*Med Gudz Rådñ i hans dagar, År Jus och Pietas
Bland Riks Officialer Fides och Aequitas
Hans Rådñ och HögBaroner Pax, Sapientia
Krigs, Generals Personer Spes och Prudentia.*

Om Gustav Vasa diktar han sålunda:

*Gustavus Primus högh Kongelig Person
Vårt Fäderneslands Liberator
Förste Director var then hulde Patron
Lutheriske Läros Antator
Nu hvilar sig then Herre
Hos Gudh i frögd och ähre.*

Han inleder en hyllning till musiken på detta sätt:

*Musica tu ädla berömda konst
Ho rätt tig öfvar, finner mycken gunst
Ja både hos GUD och människor många
Tin liuflig Praesentz man gärna undfångar
Tig älska alla in genere
De små som store in specie
I alla stånd, all Städer och Land
Ästu fast väl bekandt. &c.*

Det kan kanske räcka. Jag har för egen del inte tid att skriva av mera.¹⁵⁵ Plinius den äldre brukade säga: *ingen bok är så dålig att den inte har åtminstone något att ge,*¹⁵⁶ och det kan man med rätta tillämpa på vår skalds dikter. Ty man kan tacka dem, om inte för något annat, så åtminstone för att Sophia Elisabeth Brenner, sitt köns och de sköna konsternas prydnad, vid läsningen av dem fick sin första inspiration och kallelse till att studera poesi, för att nu inte nämna den allmänna uppskattning som von Dalin har fått genom sina skämtsamma imitationer av dem.

Fjärde delen
(1772)

”Dygden är förvisso i sig själv den främsta belöningen,
likafullt finner de dödas andar det ljuvligt när ryktet
om deras liv lever kvar bland de efterlevande och
glömskan inte döljer deras beröm”

– Silius Italicus, bok 13:663 ff.

Här kommer äntligen, välvillige läsare, några spridda anteckningar om poeters liv, som jag, de dödes vän, började samla för sju år sedan.¹⁵⁷ Eftersom jag därefter varit upptagen av olika sysslor, i första hand en lärd resa till utlandet, har jag ännu inte haft möjlighet att slutföra det arbete jag då påbörjade. Efter att lyckligen ha återkommit till fäderneslandet, återgick jag snart till mina Muser och antecknade noga från olika källor sådant som på något sätt kunde bidra till att belysa mina skalders liv. Men det finns några stycken, om vilka jag bara har kunnat hitta ytterst lite eller till och med inget alls. Därför nödgas jag be alla dem, som, precis som jag, har intresse för dessa trivialiteter, att de vänligen så fort som möjligt meddelar mig om de av någon händelse skulle hitta något om Broms, Eld, Frese, Geisler, Granatensflycht, Hjerne, Kolmodin, Risell eller andra som skriver poesi på svenska. Om livet i sin korthet skulle tillåta mig att påbörja ett länge närt projekt skulle jag vilja ta hela detta verk, sådant det nu är, tillbaka till tryckeriet och klart och tydligt berätta om de svenska skalderna på det svenska språket. Under tiden, eftersom något är bättre än ingenting, kommer du att få fortsättningen av det påbörjade arbetet i form av akademiska dissertationer. Välvillige läsare, må väl och var välvilligt inställd till detta oskyldiga företag.

§ 15.

Det finns en poet, inte särskilt känd men väl värd att evigt omtalas, som förtjänar att återväckas ur den långa natt som omger hans minne. Jag menar friherre Gustaf Rosenhane, ädel inte enbart genom sin lysande börd – vilket jag inte skulle kalla framstående i sig – utan genom sina begåvnings- och karaktärsegenskaper. Han var son till Johan Rosenhane¹⁵⁸ i Torp och Catharina Asp och föddes den 19 maj 1619. Efter studier i flera ämnen och efter att ha haft flera poster i staten blev han upphöjd till friherre tillsammans med sina bröder Schering¹⁵⁹ och Johan av den nordiska Pallas, drottning Kristina. År 1661 blev han slutligen förordnad till president i den hovrätt som en gång fanns i Dorpat (Tartu) i Livland, och avled den 26 mars 1684.

Under pseudonymen *Skogekär Bergbo*¹⁶⁰ utgav han *Thet Svenska språkets klagemål, att thet, som sig borde, icke ährat blifver*, Stockholm 1658 två ark i 4:o med en ny upplaga i Stockholm 1706 i 8:o. Den ädle författaren, som högt älskade det svenska språket försvarar det här sinnrikt och väl emot den tidens förakt. Han låter språket självt uppträda, bittert och häftigt klagande över att det oförtjänt föraktades av sina användare, och han bevisar med åtskilliga argument, att vårt språk är så vackert, behagligt och välljudande, om det bara får tillbörlig omsorg, att det ingalunda bör rangordnas efter andra och utländska språk. Därpå spår han med god förtröstan att det kommer att gå ett bättre öde till mötes. Låt oss så lyssna på poeten själv, men ändå likväl ha i minnet att han var en skald av förra seklet.

*Nu hälsas intet mera, Ej bjudes fara väl,
Om thet ej sker etthera, Med Tyske ord man stjäl;
Eller ock kanske med Franske; Thet ljudet är så sött.*

...

Ehvärt ut man sig vänder, Nu höres alt Monsör,

*Så känder som okänder, Straxt svarar Servitör.
Hvem Adelsnamnet gifves, Ehurudant thet är,
Thet efter Tyskan skrifves, Som them nu är så kär.*

...

*Imedertid jag ängslas, Och önskar vara fri,
Rätt såsom then ther fängslas I banden han är i.
När jag vet många dölja Then pris mig ärnad är,
Med mörker öfverhölja Mång skrifter här och thär
Jag vet arbeten ligga Som icke komma fram,
Ehvem them vill uttiggia, Af fruktan för then skam
För min skuld blir them gifven, Svenskt gods thet gäller
minst;*

*Fins Bok på Utländsk skrifven, Är därpå större vinst.
The låta se sig vänner The som mig hata mäst,
Att then som them ej känner Han tror them aldrabäst,
Hvem skulle mig försvara För falskhets stora magt.
All ting är samma fara I verlden underlagt.
En ovän uppenbarlig Then hatar man igän
Men then är mera farlig, Som synes vara vän.
The främmande hitkomma Från andre land till bo
Här synas oss så fromma, Att man them mer skall tro.*

...

*Men våre egne skrifva På Taflor tyske ord,
Som här uthängde blifva, Att göra sig kundgjord.
En Svensk skäms intet sättja: Här sälges Svediskt Bier,
En skrifver med stor flättja, Gut vein verkaufat man hier.*

De så kallade sonetter som Rosenhane var först i Sverige med att skriva efter inspiration av italienska och franska författare, avslöjar på ett mer elegant sätt hans poetiska begåvning. I dessa hyllar han vackert den älskade uppdiktade flickan Wenerid. Bokens titel är *WENERID, för mehr än trettio åhr sedan skrifven, nu mehra tryckt i Stockholm, 1680. 6½ ark i 8:o*. Den förvis-

so lilla oansenliga boken utkom under pseudonymen *Skogekär Bergbo* och har blivit så sällsynt att jag tror att knappt ens tio exemplar av den existerar.¹⁶¹ Jag hade redan i många år förgäves letat efter denna bok-fenix på alla bibliotek tills jag slutligen hittade den i det Cronstedtska biblioteket, som sedan genom en utomordentlig frikostighet av vår dåvarande höge kansler, nu vår nådige konung Gustav III, överlämnades som gåva till universitetsbiblioteket i Uppsala.¹⁶²

Precis så som den sinnrike italienske poeten *Petrarcha*, som framträdde likt en stjärna ur det djupaste mörker,¹⁶³ en gång besjöng sin *Laura* har även vår poet ljuvt och behagligt besjungit sin *Wenerid* i dessa erotiska dikter. Eftersom boken har fått så få läsare, hoppas jag att det vore välkommet om jag citerar flera versrader ur boken. I andra sonetten talar poeten till sin ganska blyga älskade:

*Dig vill jag älska än, i alla mina dagar,
Och hafver haft Dig kär, från det jag Dig först sågh.
Ej skönare eller rik, ej högre eller lågh,
Sig vara hvem det vill mig någon mehr behagar.*

*Får jag ej Weneridz gunst, om Gud så äntelig lagar,
Så älskar jag likväl, fast jag ej älskad är,
Du äst allena min, allen äst Du mig kär;
Dy skiljas vi ej åt, till dess oss Död försvagar.*

*Och den ehvem det är, åth hvem Du är beskärd,
Tag kärlek utaf mig, jag vill den med Dig dela,
Om jag för ringa är och Du nu mehra värd*

*Om Honom ingen ting må ej hans kärlek fela.
Men feltes kärlek, tänk ännu på mig som brinner,
Tänk att du ingen ann, som älskar mehra, finner.*

Att hon är hans första kärlek¹⁶⁴ antyder han i tredje sonetten:

*Den jag har älskat först förutan länge leta
Var sköna Wenerid, den har jag älskat sist
Och aldrig hafver seen af annan kärlek vist.
Ändock att ingen mig har kunnat mehr förtreta.*

Han besjunger klagande sin olyckliga kärlek i sonett 16:

*När ändas dock min sorg! när skall min kärlek ändas!
Mång dag och mången natt, mång månad ändad är,
Nu ändas detta år och Dig har jag än kär
All ting, så när som Du min kärlek kan omvändas
Är älska dock en dygd och af hans flam uptändas
Hvem vill då skylla mig? är fäfängt det besvär
Förgäfves trängtan min, onyttigt mitt begär
Så väntar jag härpå mig Weneridz dom må sändas,*

*Jag vet väl när jag nu begynner på nytt år,
Att jag till gammal sorg en ny förökning får
Ju längre och ju mer jag älskar Wenerid sköna.*

Ängslig och sörjande vill han endast uppsöka ödsliga ställen, vidsträckta ödesmarker, som speciellt passande för han olyckliga kärlek, sonett 17:

*Hvar finner jag en skogh dit intet fålk kan komma,
Hvar får jag mig ett skjul der Solen migh ej seer,
Nu är mig Verlden led jagh söker intet mehr
Än rum som äre mörk, afsides, öde, toma.*

Hans ängsliga hjärta finner tröst i sonett 23:

*Alt är fäfänghet som Skugga och som Wäder
Det kommer alt och går och blifver intet qvart
Och när det varet bäst, så är det gjordt så snart
Försvinner alt som rök och flyger bort som fjäder.*

*Det hjelper lika stort man gråter eller qvæder;
Ty tiden har ändå en altför hastig fart
Försvinner när han är som bäst man vet ej hvart,
Då man en fåfång sorg för fåfång ting tillstäd.*

*Fördenskull var tillfreds mitt hjerta lät dig nöja
Hvad tiden hafva vill må Dig ej synas dröja
Skall jag i enslighet min Ungdom genomgå,*

*Är bättre glädje, frögd än sorg att tänkja på
Den har ock glömska gjort som hafver gjort vårt minne
Kan hända Wenerid går en gång ur mitt sinne.*

Till slut uppmanar han Wenerid att åsidosätta all förställning, släppa all fruktan och fritt och öppet dyrka kärleken tillsammans med honom, sonett 100:

*Hvad rosenrödt är thet the Marmorhvita Kinder
Så ofta färga om när Du mig hos Dig ser
När Du bedröfvad äst så väl som när Du ler
Hvi talar Du ej fritt hvad kan Du ha för hinder.*

*Är dock Din brand så stor som min och icke minder
Så het, men mehra dold, när min han lågar mehr
Hvaraf i stad för röst Din rådna sig betar
Och tungan ljuftig förr nu tårr af hetan binder.*

*Den lilla Gudens macht vill Du med all flit dölja
Och kan det till en dehl men icke längre än,
The glänzand ögons sken små ögnaläcken hölja.*

*Men han som däri bor straxt röjer Dig igen,
Lät oss Min Wenerid härefter uppenbarlig
Vår kärlek bruka fritt, ty han är intet farlig.*

§ 16.

Israel Holmström från Stockholm skrevs in vid Uppsala universitet 1675, och efter att här ha fått en god lärdomsgrund blev han först kanslist i kungl. kansliet, sedan registrator och därefter general-auditör 1697. Slutligen blev han krigsråd¹⁶⁵ och i den positionen åtföljde han den odödlige hjälten Karl XII på hans fälttåg varvid han avled i Smorgonia i Litauen den 24 februari 1708. De som uppskattar sång-gudinnorna föraktar inte den ädle mannens dikter, både sinnrika och talrika, över drottning Ulrika Eleonoras död,¹⁶⁶ konung Karl XI:s begravning,¹⁶⁷ Karl XII:s kröning¹⁶⁸ och många andra blandade dikter som den vanskliga krigslyckan har velat bevara, många gånger i stympat skick, till vår tid.¹⁶⁹ Eftersom vi måste tänka på att hålla oss kort, skall vi bara ge några få smakprov ur parentationen över konung Karl XI. Poeten talar direkt till ett Sverige som är bedrövat av den högt älskade konungens frånfalle, varvid han säger:

*Ack, usla Svea Land, dit alla olycksplågor
Sig samla, bullra, slå, som hafsens höga Vågor
Uppå ett krasligt Skepp, som ingen styrman har;
Jag, jag beklagar Dig, med Dig oss all' i hopa
Som hopp- och tröste-löst nu måste ängsligt ropa &c.
Så klagar jag med skäl, så klaga billigt alla,
Som rätta Svenske sig med mun och hjerta kalla,
Dem Konung CAROLS död till hjertat, rättlig går;
Till hjertat bör den gå, till hjertat, ja till hjerta!
Ty den ett sådant fall kan tåla utan smärta,
Det namnet ärlig Svensk af mig han aldrig får.*

Då han skall räkna upp konungens släktträd förmanar han:

*Onödigt håller jag att räkna opp Thess abnor,
Dess stolta Konga Ätt och krönta Slägte-Fanor.
Det är ett prål för dem, som intet annat ha,
Som intet kunna sitt, men nödgas andras visa;
Likt månan den där mäst af Solens strålar lysa,
Och all sin lånta prakt af hennes klarhet ta.*

Konungens hjältemodiga tapperhet i de framgångsrika skånska fälttågen besjunger han ganska elegant:

*Det var då hugneligt och fasligt med tillika,
Att höra dem som vant och tappa sammanskrika,
Att se hur Fiend's blod man strömligt der utgjöt,
Hur löse Hästarne på döda Håmmän tråda,
Det var väl ynkligt, men dock präktigt till att skåda
Hur röda floden kring om hvita landet flöt:
Jag menar Blon i Snön, af dem, som då vår Hjälte
Med Kämpe-brynjan sin till marken nederfalte,
För det de dristat sig med Honom binda an.
Ja mången bad om lif när döden satt i hjerta,
Beklaga, men för sent, med ängslan och med smärta
Att där han ära tänkt att vinna, döden fann.
Ett slikt begravnings prål ej ringa ting förökte,
När Hjelte-värjan Hans af deras blod än-rökte,
Som sig ha understått mot honom värjan dra.
Mång tusend lågo här ner för hans seger-fötter
Den ena skuten och den andra nederstötter,
Som mot sin vilja der sin hvila måste ta.
Hur kjäckt han då såg ut när hvassa värjan blänkte,
När som de slagnas blod på klär och armar stänkte
Och fiend hopetals han manligt för sig dref;
Men utaf döda vardt förhindrad dem att döda,
Som för dess segersvärd sig rädda sökt med möda,*

*Alt me'n Hans stolta häst på varma liken klef,
Hur kjäck vår Kung då var det kunna de väl minnas,
Som honom fölgde åt och här tillstädes finnas:
De veta säga mer än jag berättat har.*

Holmström bör alltså anses ha förtjänat det beröm som vår fru Nordenflycht har gett honom:¹⁷⁰

*Holmström, dina infall glada
Och din rika skalde-lätt
Visar ut hvad brist och skada
Konsten af Din tystnad fått.
I en tid då han sig bringat
Jämte smaken till sin högd,
Hade nog Din harpa klingat
Ljufligt till båd' sorg och frögd.*

§ 17.

Werner von Rosenfeldt ökade och skänkte glans åt sitt av krigiska bedrifter frejdade namn genom sitt lysande snille.¹⁷¹ Han föddes i Estland 1639 som son till David von Rosenfeldt. Han hade en gedigen utbildning i matematik och i andra vetenskapsgrenar,¹⁷² utnämndes slutligen till amiral år 1700 och avled i Karlskrona den 5 december 1710. Någon har hedrat hans i koppar stuckna porträtt med följande epigram: *Denna gestalt, dessa anletsdrag bar din, o Sverige, Neptuniske hjälte, Rosenfeldt.*

Andra må berömma hans matematiska skrifter,¹⁷³ min uppgift är att omnämna hans lilla anonymt utgivna poesibok,¹⁷⁴ som redan har blivit svår att få tag på: *Den vaaksammes Roo eller Lustige Leedsamhet*, Stockholm 1686 4 ark i 4:o, ur vilken vi här skall presentera en enda dikt:

*Chlorettes Betänkande öfver alla tings obeständighet:
Hvi fäster man sitt sinn vid denna jämmer ort,
Där så stort obestånd dock blifver daglig sport?
Hvad var i detta lif, hvad kan härefter blifva,
Som om varaktighet oss kan försäkring gifva?
Vi dödlig' kalla lif, det billigt heter död:
Det död utaf oss nämns, är Lifförutan nöd.
Alt det betänkas kan, och hvad vår ögon skåda
Förvändes och förgår, får tiden litet råda!
Omskiftar året sig, då köld, snart heta spörs,
Den nylig unger var, nu tung och gammal görs.
Ej annat är än rök all verldsens prakt och ära,
En skugga rikdom är, den vi så högt begära,
Ett stort och härligt namn som väder går förbi!
Ej annat vällust är än ljuft bedrägeri.
Vår konst och Vettenskap med hast en ända tager!
Skönhet som snö förgår och innom korta dagar.
Det ena kommer fram, det andra undergår ...
Trä, blomster, löf och gräs, ja Himlen ger tillkänna
Hur snart och oförtänkt sig all ting kan omvända.
Nu glimmar Berg och dal, nu synes luften skär,
I morgon annat ej än mörka skyar är ...
Så löser grundval har, så litet kan bestå
Det verlden skänker oss, som vi här bygga på.
Hvad var är nu ej mer, hvad är blir snart förfarit
Och koms ej ens ihog, att det förr till har varit*

...

§ 18.

Tack vare sin förträffliga begåvning och sin produktiva skaldeådra har Johan Runius från Västergötland erhållit en betydande plats bland dem som gått raka vägen in i poesins allra heligaste skattkammare. Han var en poet som var högeligen berömd i sin tid men också, även efter sin bortgång, så omtalad att namnet Runius sannerligen inte är obekant för någon, som i vårt land är insatt i kulturfrågor.¹⁷⁵ Han föddes den 1 juni 1679 i socknen Larf, skickades till Skara för att gå i skola och snart skall ynglingens hetsiga begåvning ha visat sig, en begåvning han, enligt vad som berättas, vid den tiden inte särskilt flitigt skall ha använt sig av. Dock var han mycket förtjust i den grekiska poesin, den främsta läromästaren i vitterheten. Efter att ha avslutat studier i Uppsala år 1700, blev han handsekreterare till riksrådet greve Stromberg, men insjuknade i tvinsot och avled, precis som det sägs att han hade förutspått,¹⁷⁶ på sin födelsedag exakt i den timme då han föddes, den 1 juni 1713 när han just hade fyllt 34 år. Enligt Kallistenes säger Lukianos¹⁷⁷ att Aeskylos ska ha uppmuntrat sin skaldeådra med vin innan han satte sig ner för att författa en dikt, och även Runius var så övertygad om att begåvningen skärptes genom intag av oblandat vin och att *inga dikter som skrivs av vattendrickare kan behåga någon längre tid eller få ett långt liv*¹⁷⁸ att han ofta uppträdde berusad. Vad gäller hans ekonomiska läge så plågades han av djup fattigdom ända från barnaåren ända till livets slut, vilket brukar vara begåvade poeters lott,¹⁷⁹ så att om han inte ideligen hade fått frikostig hjälp av sin mecenat, greve Stromberg, skulle han inte ha klarat sig.¹⁸⁰ Huruvida vår skalds lysande begåvning med sin kvicka spiritualitet och överflödande skämtsamhet har gett honom den främsta platsen bland andra skalder det kan

de skarpsinniga kritikerna bedöma utifrån den utgåva av hans samlade verk som utkom i Stockholm 1714 och i en andra upplaga 1733 i 4:o (även den i Stockholm) under titeln *Dudaim*.¹⁸¹ Var och en som läser dessa läckerheter kommer att inse hur lyckosamt Apollon och hur välvilligt Musan har bistått denne vår egen Ovidius, som också redan vid 18 års ålder skapade smakfulla dikter.¹⁸² Inspirationen kom så lätt till honom och hans begåvning var så speciell att dikterna flöt fram av sig själva utan ansträngning. Dessutom var det förunderligt att han kunde skriva om de gladaste saker trots att han var svårt sjuk,¹⁸³ och på ett så lyckligt sätt att han vida överträffade andra skalders som hade gott om tid och tillgång till alla bekvämligheter.¹⁸⁴ För att belägga det jag just har sagt kan man läsa hans eleganta gravskrift över Johan Montin, som har titeln *Åre-Trappan*,¹⁸⁵ en dikt som enligt allas bedömning överträffar hans övriga dikter och som var den som först gjorde honom känd i den lärda världen. Eftersom den är för lång för att kunna citeras här i sin helhet, skall vi blott ge några smakprov:

*Nyss har jag sedt uti en syn en hög inmurad trappa
Ther äran aldraöfverst satt uti en Kunglig kappa;
Satt krönt uppå en vid Altan, som i en öpen Sal:
Ther lågo Kronor rundt omkring och krantsar utan tal.
Trappstegen voro ganska mång, glaserade och store;
Ju längre opp, ju finare och halare the vore ...*

...

*I muren var en mörker gång, från trappan bort att vandra
Ur thenna verlden aldels ut och in uti then andra,
Straxt en gick afklädd naken bort, kom annan i thess stad,
Then bortgick mer'ndels trumpen var, och then som tillkom
glad.
Vid trappans ingång var en port, försedd med lås och
stängsel.*

*Hvar gång ther oppe ledigt var, blef här en farlig trängsel
Vaktmästarn kom som oftast ned, tå en blef genom släpt;
En annan blef tillbaka stött och uppå näsan knäpt.
Kring thenna trappan nedan om vor' Städern, byar, marker
Med stora blomstrand åkerfält, och sköna gröna parker.
Till sjelfva porten gick en bred Spatsergång och Allé
Then artigste som någon vill med sina ögon se.
Men efter thenna gången var planterad af them rikom;
Så var han endast ock för them och androm vederlikom.
Dock uppå ymse sidor om vor' smala vägar två
Them the af then gemena hop till porten kunde gå.*

Fastän detta förvisso är mycket vackert, så som också flera av Runius dikter är fulla av skarpsinnighet, måste man dock samtidigt erkänna att mycket många gånger är skrivet på ett slarvigt och improviserat sätt, en del även lättsinnigare än vad Musernas uppriktiga dyrkare skulle gilla. Den kritik som man brukar rikta mot Ronsard för bristande granskning och bearbetning av sina dikter,¹⁸⁶ kan man därför också med rätta rikta mot Runius. Jag bör dock inte underlåta att anföra de verser, som vår berömde latinske skald, fänriken Gustaf Lithou, författat till Runius porträtt, graverat av Brenner:

*Ett behagligt ansikte lyser fram ur den stela kopparen,
han som kunde underhålla de nio sånggudinnorna.
Inse och förundra dig, Suada, över att någon här gör
anspråk på din poesi,
och frukta för din ära och ställning.
Naturen inser att ingen liknande någonsin har fötts i
Norden,
då Runius ensam fick allt bifall här.*

Den välbekanta fru Nordenflyckt får sätta punkt för det här kapitlet med sina lovord över Runius:¹⁸⁷

*Qvicka Runius, hvad Du säger
Är och blir oss alltid kärt;
Hvad naturligt lynne äger
Är ju alltid tycke värdt.
Fast Du stundom tankar hämtar
Oförmodligt af et rim,
Binds Din vers, ehur Du skämtar
Städs med ett Poëtiskt lim.
Bland Poeters värda skara
Som en Skald båd qvick och lärd
Skall Du rätt välkommen vara
För Din vackra Eftergård.¹⁸⁸
För Din Äre-Trappa höga,
Stenstyl, Skalde-bref med mer,
Där man aldrig infall tröga,
Lånta ord och tankar ser.
Eld och lätthet hos Dig lyser
Uti lag och Bröllopps stim;
Andagt, sötma, kraft Du hyser
I ett andligt Dudaim.
Ja hur kan man Dig nog prisa,
När Du verldsens narr vill bli,
Lockar folket med en Visa,¹⁸⁹
Att förstå Philosophie.
Efter tiden Din och smaken
Du så lyckligt snille var,
Att fast den nu mer är vaken
Mången Dig ej hunnit har.*

§ 19.

Nu kommer jag till en poet, vars namn är högt uppskattat i Sverige och alltid kommer att vara det så länge framtida generationer fortsätter att värdesätta litteratur. Det är Haquin Spiegel,¹⁹⁰ en gång i tiden Sveriges ärkebiskop och Uppsala universitets framstående prokansler, en högt och grundligt begåvad man, omtalad för sin stora lärdom. Hans betydelse även för det svenska språket och poesin är så stor att ingen bör vara okunnig om den. Han föddes i Ronneby i Blekinge den 14 juni 1645, där fadern var köpman. Han blev föräldralös i unga år och fick sin första utbildning hos en skolmästare i Ronneby, fortfarande ung kom han till Lund och den då ännu ganska obetydliga skolan där; efter att ha studerat i ytterligare fyra år greps han av en stark lust att besöka främmande länder, varvid han vid 16 års ålder lämnade fäderneslandet och reste till Greifswald, Rostock, Wittenberg och Leipzig. Därefter begav han sig till Köpenhamn, vidare till Holland och England för att återvända hem till Sverige 1664 utrustad med mycken lärdom och rika språkkunskaper. Han utnämndes till informator för grevarna Stenbock¹⁹¹ och begav sig till universitetet i Uppsala. Han lämnade Uppsala och begav sig till det då nygrundade universitetet i Lund, där han erhöll den filosofiska lagerkransen 1671 efter att ha gett ut och försvarat tre akademiska avhandlingar. Han prästvigdes samma år och kallades kort därefter till änkedrottningen Hedvig Eleonoras hov, och utnämndes därefter 1675 till Karl XI:s överhovpredikant,¹⁹² samt fältsuperintendent i det då startade kriget mot Danmark. År 1679 tackade han nej till pastorat i Göteborg, Malmö och Ronneby och utnämndes då till superintendent på Gotland, vilket han tillträdde först 1680 efter att ha lett vigseln mellan kung Karl XI och drottning Ulrika

Eleonora. År 1686 lämnade han den tjänsten då kungens befordrade honom till biskop i Skara. Vid jubelmötet i Uppsala 1693 var han den främste bland de 15 framstående personer som utnämndes till teologie doktorer och utnämndes strax därefter till biskop i Linköping, där han togs emot av stiftets prästerskap med lyckönskningar och bifallsrop från samtliga. Östergötland fick härmed en biskop vars like det sällan har sett.¹⁹³ Men ännu återstod honom en hedersgrad: ärkebiskopsstolen i Uppsala. Denna post tillträdde han också 1711, men han behöll den inte länge. Ty efter att hans gärning på detta sätt hade nått sin fullbordan somnade han in i Uppsala den 17 april 1714 och efterlämnade efter sig en ständig saknad och ett beröm som aldrig kommer att försvinna. Den älskade prästmannens ben förvaras i Linköpings domkyrka där hans efterlevande döttrar låtit sätta upp en vacker minnestavla.¹⁹⁴ Över Spegels porträtt har Johan Uppmarck författat följande vackra verser:

*Detta är Haquin Spegels beundranvärda anlete,
som pryddes av den yttersta äran i form av en biskopsmössa.
Om den mannens fromhet, lärdom, sinnesfasthet
och storhet, allt värdigt en sådan stor uppgift,
också kunde avbildas i brons, skulle det då någonsin på
jorden
finnas någon vackrare och högre värderad brons än denna?*

Hos honom fanns verkligen det som Horatius efterfrågade hos en poet: *ett gudomligt sinne och läppar ämnade att forma stor poesi.* Vilken i sanning enastående och förundransvärd förmåga att författa verser som utmärkte honom visas av de minnesmärken av hans lyckosamma poetiska snille som givits ut vid olika tidpunkter och som tagits emot med största beröm. Jag menar *Guds Werck och Hvila*,¹⁹⁵ *Thet Öpna, Tillslutna*¹⁹⁶¹⁹⁷ och *Återvundna Paradiset*,¹⁹⁸ *Salomons Wishet och Härlighet, Emblemata Lincopensia*,¹⁹⁹ *Regium Horologium, Psalmos Sacros* (fyllda av en

hög ande)²⁰⁰, för att inte nämna hans mindre arbeten.²⁰¹ Alla verk är fullt genomarbetade och fulla av poetisk ådra.²⁰² Jag vet inte alls vad jag skall välja ut som smakprov ur en så diger skörd, så många läckerbitar dyker utan vidare upp om man tittar efter. Kanske kunde det vara lämpligt att citera början av inledningen i hjältedikten till den allsmäktige Guden och Skaparen:

*HERre tu mächtige Gud! Hela verldenens Skapare Store!
Om jag snäller i vett, samt vitter i tungone vore,
Skulle tin eviga macht af mig så vida berömmas,
Att tina dråpliga Werck ej skulle på jordene glömmas!
Evig och obegripelig är tin varelse rena;
Och tina tankars djup förstår tin vishet allena!
Härlighet är tin drägt, och ljus tina dagliga kläder
När tu Nådiger äst all ting sig frögdar och gläder ...*

...
*Ändalös är tin kraft, ty klipporna rämna och buga
Jorden skångrar och rädz om tu vilt vredliga truga:
Änglarna skyla sin helgd, ja, Helgon falla till fota,
Kongarna tiggja tin nåd när tu vill vredgas och hota;
Solen svartnar i moln när som titt ljugande lyser,
Stjernors glimmande här af darrande räddhoga ryser:
Himmelen häpnar och flyr, ja, Himla-Stodarna skälfva,
Skyarna skifta sin hy, och sig förblandade hvälfva,
Helvetit hisnar och alt, thet ther bland andarna fängslas
Gräslige Resar och Troll djupt under vatnena ängslas &c.*

Men, som skalden säger:²⁰³ *det är helt i sin ordning att sömnen smyger sig på vid läsningen av ett långt verk*, och därför kan det inte synas underligt om en kräsen läsare skulle finna några fläckar även i Spegels så vackra och sköna poetiska verk, speciellt om han nagelfar allt efter nuvarande smak,²⁰⁴ *likväl finns det fel som vi gärna må överse med.*²⁰⁵

En anonym författare²⁰⁶ klandrar Spegels verser för att vara för lärdomssprängda och menar bestämt att vår skald snarare framträtt som filosof än som en konstfärdig poet varvid han för in Apollon som fäller följande hårda omdöme om honom:

*Välkommen Spegel, hör så har Apollo menat,
Att om med Lucidor Du hade Dig förenat,
Han mera konst af Dig, Du drift af honom länt
Då had' I båda två långt mer beröm förtjänt.
Jag tillstår att Din Bok rätt lärda saker drifver;
Men däraf kommer att hon mindre nöje gifver,
En Dikt, en Poësie, som är för mycket lärd
Den är just därför tycks mig långt mindre värd.
Din Bok, så dömer man, har oförliklig blifvit,
Om Du den samma har på riktig prosa skrivit;
Men gack dock, Värde Man, Ditt namn bör äradt bli
För djupt förstånd och vett, fast ej för Poësi.*

Men en mer rättvis domare, själv en omtalad poet, bemöter denna föga trovärdiga uttolkare av Apollon på detta sätt:

*Ty nu är den tid kommen, då en tygellös lössläpphet
tror sig ha rätt att våga vad som helst.
Då poeter, liksom med händerna bakbundna,
tvingas gå bakom triumftågets hästar,
ty våra fäders sånger saknar allmänt bifall
och skändas av ovärdig kritik.*

...

*Även dig Spegel, du som har ett rykte lika stort som den
berömde Vergilius,
och vars begåvning hela Sverige beundrar,
om du så besjunger Guds väldiga verk i högstämd stil,
eller fosterlandets svåra tider i forntiden,*

*även dig ansätter den tärande missunnsamheten, men det är
bara klander*

*för att du är annorlunda än din kritiker.*²⁰⁷

Men kärleken till sanningen, som bör vara alla ärliga personers ledstjärna, tillåter dock inte att vi i tystnad förbigår en annan iakttagelse. Ty ganska mycket i Spegels verk har lånats från den danske biskopen Arböes dikt som denne har författat över skapelsens förunderliga genomförande.²⁰⁸ Ja, lånat på så sätt att man för det mesta skulle kunna säga att det är en skicklig översättning. Överensstämmelserna mellan dikterna är sannerligen ovanligt stora (ungefär som mellan Vergilius och Theokritos; Vergilius hade föresatt sig att efterlikna honom så att inte bara de fiktiva namnen på herdarna är desamma utan man noterar dessutom att innehållet är likartat, att gestalterna måste sägas vara lika och slutligen att tankegångar och språkliga figurer ofta överensstämmer med varandra), men man måste dock samtidigt erkänna att svensken har uttryckt det han har lånat från den danske skalden på ett mycket elegantare och mycket mer konstmässigt sätt. Men för att jag inte skall anses ha sagt detta med tomma ord, och för att ingen skall tro att samma oförrätt har begåtts mot denne svenske Milton, som en gång drabbade hans engelske motsvarighet,²⁰⁹ kommer här smakprov från bägge poeterna uppställda så att de kan jämföras med varandra:

Mot slutet av företalet skriver dansken:

... Saadan Forøring røg
 med andr' utallige fleere,
 Du ej, HERRe Gud, dig
 men Mennisken monne forøere,
 At de skulle for det,
 Dig lofv' och hjertelig priise,
 Ja paa hverrende sted,
 Dig tack oc aere beviise.
 Lige som du oc vist
 var Konsten maectig oc ferdig,
 Vilde du uden frist
 fuldbjurde Skabningen vaerdig:
 Dage sex, stod det paa,
 alting, af intet, bereddis,
 Siuvende hviilte saa
 oc ved de gierninger glaeddis.
 Vaerdelig om sligt verk
 nu skuld oc kunde beregnis,
 Maatte mig vel nu staerk
 en Engle-tunge tilegnis.
 Palladis Viisdoms Skriin
 vil her fuld snarlig udtømmis
 Oc Demostenes fiin
 for tungen lidet berømmis,
 Er ej bedre for raad,
 vi os dig, Skaber, tillvende,
 Bede med suck oc graad
 du vilt din hellig Aand sende:
 Hvilken i første tiid
 den raa materie qvegte,
 Varmed' afkraften bliid
 oc ret som Hønnen udklegte:
 HERRe Gud, hiaelp oc varm
 gif ljus vort syndige hjerte,
 HERRe Gud dig förbarm
 stik op din Fackel oc Kierte:

Vilket förekommer hos svensken på detta sätt:

... Sådana gåfvor och gods
 Som Himmel och jord männe bära,
 Gömmer tu ej för dig;
 men vill oss gierna förära,
 At vi titt härliga namn
 skole lofvå och hjertelig prisa,
 Och uti allan tid
 dig tack och äbra bevisa:
 Tu togst arbetet an,
 som var slik mästare värdigt,
 Tu fulbordade väl
 och giordet snarliga färdigt;
 Hölt sex dagar uppå
 all ting af inte beredde,
 Siunde hvilade tu,
 och dig tina gierningar glädde
 --Skulle man om slik Verk
 tillbörliga dichta och sjunga,
 Sannerlig höfdes tå
 en Ängels heliga tunga!
 Palladis orda skatt
 kan man här snarliga tömma!
 Svada har ej thet ljud
 at hon kan thetta berömma!
 Ty vele vi till dig
 oss, helige Skapare, vända!
 Bedjande att tu vilt
 tin kraftiga Anda nedsända,
 Som til verldenes äfl
 ett ofantligt ämne beredde,
 Och som Hönorna sig
 öfver ungarna ljustiga bredde,
 Ach! gif varma och ljus
 uti mitt borstelnade sinne!
 Lät mina tanckar lätt
 framsflyta ur hjerta och minne:

*Flydende gör min Pen
den drif med Fingrene dine,
Lydende gör din Ven
o Öremäster hin finne:
Du, som eenist dog er
den döv mand laerer at høre,
Du o Skabere kier,
laer dummen tungen at röre
Paa dit Löfte till gafn
vi ville haabe ja liide,
Hermed i JEsu Nafn
vi saa til arbejdet skriide.*

*För nu min oföra hand
rätt fram med fingrarna tina,
Ja, var i nåde benögd
med ringesta verserna mina,
Tu som lättliga kan
låta döfva menniskor höra,
Tu kanst lika så väl
then dumbesta tungona röra;
Med slikt hopp vill jag
alt arbete lättelig lida,
Och uti JEsu Namn
till thenna begynnelse skrida!*

Men nu finns inte tid att citera ytterligare. Vi skall bara peka på några ställen, som, om man jämför dem med varandra, gör ytterligare bevis överflödiga.

Arböe s. 2 f. *Spegel* s. 1 f.; A. 10 – S. 7; A. 11 – S. 8; A. 20–24 – S. 14–16; A. 25 – S. 17; A. 26 – S. 18; A. 29 – S. 20; A. 30–40 – S. 22–27; A. 41 – S. 28; A. 42 – S. 30; A. 48 – S. 34; A. 50–52 – S. 35–36; A. 54 – S. 38; A. 55–57 – S. 39; A. 61 – S. 43; A. 63 – S. 44; A. 70–72 – S. 49–51; A. 73–80 – S. 52 etc. etc.

Precis när vi skulle avsluta denna artikelparagraf kom vi att tänka på det eleganta lovord över Spegel som vår svenska Sapfo författat och som vi inte bör låta bli att omtala:²¹⁰

*Lärde Spegel Du som qväder
Vid ditt höga herda-kall
Jord och vatn, eld och väder,
Foglar, fiskar, djuren all
Oss i kort beskrifning gifvit
Med hvarderas art och drift
Samt hur Eva ändtlig blifvit
Skapad, dårad, straffad, gift;
Värdigt Du på Svenska språkar
I beskrifning, tydlig, ren.*

*Att Du stundom Milton råkar
Gör Ditt arbet intet mehn;
Men den eld, den högd och styrka
Som rätt teckna Skalde-ljud
Kan man röna mäst och dyrka
I Ditt företal till Gud
Ja, vår Kyrka tusend gånger
Får Ditt Namn med vördnad se
När Din anderika Sånger
Hänne tröst och glädje ge.*

Femte delen
(1801)

Bländ de akademiska arbeten, som är till stor glädje för var och en som är intresserad av sitt hemlands kultur utmärker sig särskilt *Historiola Poëtarum Svecanorum Litteraria*, som publicerades i form av fyra dissertationer vid detta universitet av Johan Henrik Lidén, den under sin livstid så namnkunnige professorn. Desto mer beklagansvärt är det, att denne man, som var så framstående både till snille och lärdom, först hindrad av ohälsa och sedan borttryckt av en alltför tidig död inte förde detta arbete, utarbetat med sådan omsorg och flit, så fullt av behag, fram till våra dagar. Men så länge det var möjligt, gav han inte upp det han påbörjat, och allt det material som han hade samlat hade han redigerat då han redan år 1786 testamenterade det till universitetsbiblioteket i Uppsala.

Det har gått omkring 30 år sedan prof. Lidén gav ut den fjärde delen av *Historiola*. Om vår Poesi har gjort sådana framsteg under denna tidsperiod, som den aldrig gjort tidigare, på så sätt att vi nu äntligen med rätta synes oss kunna säga:

och våra hjärtan är inte avdomnade, omslutna av fäderneslandets köld

så skall fortsättningen av arbetet, som i korthet skall visa med vilka, så att säga, steg vår Poesi, trots sin obetydliga början, har nått den höga ställning, som den nu har, att välkomnas av många. Uppmuntrade av denna tanke, men också för att inte det utmärkta efterlämnade material, som salig författaren hade samlat ihop för att kunna slutföra arbetet, skall falla i fullständig glömska, har vi beslutat att återuppta hans arbete;

det enda som smärtar oss är att vi inte, som i fallet med möda och noggrannhet, också har kunnat leva upp till föregångarens goda omdöme och eleganta stil, fastän vår strävan varit aldrig så stark.

Messenius, Buraeus, Stjernhjelms, Laurentius Johannis eller Lucidor, Columbus, Wexionius, Lindsköld, Lagerlöf, Dahlstjerna, Sveno Dalius, Rosenhane, Holmström, Rosenfeldt, Runius och Spegel är de femton svenskspråkiga poeter som prof. Lidén hyllade med sin penna; samtliga var, i stort sett, verksamma under 1600-talet. Många bland dem var män av lysande begåvning som på ett enastående sätt hängav sig åt vittra intressen, och de strävade efter poetisk ära utan att Muserna var dem så obehövliga att deras möda inte fördes någon grad närmre perfektion. Om vi bara undantar några mindre lyckade försök, tror jag att det kommer stå rätt klart att vår Poesi från början till slutet av detta sekel hela tiden utvecklades, gjorde sig av med gamla brister och tillskansade sig nya behag. Man skall märka att de första dikterna enbart består av prosa som har givits en metrisk och rytmisk dräkt, och det framgår tydligt att diktaren ofta blandade in för sitt ämne helt främmande ting, i syfte att åstadkomma rytmer som liknar vers. Det kunde ingalunda undgå dessa vårt lands förträffliga skalder, Stjernhjelms, Columbus, Dahlstjerna, Holmström, Spegel och andra, vari Poesins sanna väsen bestod; inte i meter eller i takt, utan den får sin kraft och sitt behag ur ett bildspråk som är ägnat att röra sinnena. Dessa skalder ansträngde sig noga att inte göra samma fel som sina företrädare, och den som läser deras skrifter och betänker vilken epok de levde i, skall säkert erkänna att de sannerligen har tillfört den svenska poesin mycket och fått den att växa. Så länge som de första av våra skalder inte insåg vare sig vad de orkade med eller hur mycket de kunde åtaga sig, valde de svåra och olämpliga ämnen för sina dikter; senare skalder besjöng bara det som kunde leda till större perfektion och

erbjuda fantasin ett friare spelrum. I deras dikter uppträder mer sällan spår av ett lågt och olärt skrivsätt, ja även av ett sådant som gick emot en enkel natur och som hade hämtat smaklösa liknelser från olika håll, och som i synnerhet hänade känslorna för religionen med föga anständiga bilder. Det svenska språket, som från början var så oslipat och kärvt, uppblandades med främmande ord, även sådana som egentligen inte behövdes, och började formas, renas och finslipas under poeternas nu mjukare händer, och, då dessa välkomna förändringar fick fäste, började språket att utsmycka även dikternas byggstenar med större riklighet och behag.

Men den fågning, som bestod i att den svenska poesin med ett, så att säga, snabbt språng nådde den höjd varifrån den kanske inte kunde nå upp till den berömmelse som vederfars de mest kultiverade ländernas poesi, men varifrån den, med all respekt, vågade försöka efterlikna den, hade sparats till, och kommer alltid att vara karakteristisk för det adertonde seklet. Liksom av en lycklig slump sammansmälte plötsligt både inhemska och mer avlägset ifrån komna impulser för att påskyn-da denna poesins väg mot perfektion. Den kärlek till kultur som till seklets ära växte fram överallt och även i vårt land, stod så främmande för att försumma poesin, att denna konst, som förädlar människans sinne med sitt behag, snarare var den första som lockade till sig gynnare och utövare, och var den första som, även i vårt sekel, nådde fullkomnande. Även om de grekiska och romerska skaldernas skrifter inte lästes med större noggrannhet än förut, så behandlades de med större känsla och med bättre resultat, och bidrog inte bara till att Poeterna bibringade sinnena fastare och riktigare föreställningar om poesins sanna väsen, utan de lockade också på ett märkligt sätt fram och spred en elegantare smak för det sköna därigenom att de framgångsrikt översattes till flera europeiska språk. Den filosofiska lära som går in i djupet av människans inre för att

undersöka den sanna smakens betingelser, lärde skalderna att även se på världen med säkrare blick, att söka ädlare ämnen som är mer lämpade för lyrik, att tränga djupare in i själens dolda djup och dessutom att måla själens begär och lidelser i mer levande och sanna färger. Detta var visserligen gemensamt för hela Europa, men speciellt typiskt för Sverige var det att vårt land, som under de föregående århundradena alltid varit på krigsfot, nu tvingades söka ära och välgång i konster som var förknippade med fred; man grep desto ivrigare efter dessa konster, ty de var nya och eftersom samhället styrdes på ett nytt sätt trodde man länge att den enda och, då det mesta till slut började falla samman i laglöshet, hedersammaste vägen för de högre samhällsklasserna att få de lägre klassernas stöd och bifall var om de, genom att själva odla litterära intressen, befördrade dess framsteg, något som speciellt gynnade Vältaligheten och Poesin, de konster som i synnerhet kan påverka allmänhetens sinnen. I nästan alla tider har en del av våra landsmän besökt främmande länder, men under detta sekel har svenskar, även adelsmän, allt oftare begett sig på resa till andra länder, varför man kunde märka att kunskaperna om främmande länders seder och bruk blev mer spridda, och att Poesin för var dag skördade allt rikare frukter. Framstående utländska verk började sålunda först imiteras men ingöt sedan mod att våga pröva på något nytt. Vi har nu inhemska exempel på dessa nya ting och man har börjat att ärofullt mäta sina krafter både med landsmän och med främmande länders skalder. I de första försöken till en dylik tävlan prövade de svenska skalderna, ehuru inte alltid med lyckat resultat, att överföra det man fann behagligt hos utländska skalder till sina egna dikter; men försöket i sig förde med sig en mängd nya kultiverade ord till modersmålet, vilket utan tvekan bör anses gynna själva Poesin.

Men hur högt dessa hjälpmedel och stöd för kulturen än värderas, skulle Poesins, och kulturens, utveckling likväl ha

skett i en långsam takt om inte poesin mot slutet av seklet hade fått ett lysande exempel och en beskyddare utan motstycke. Ty finns det någon person med andlig förfining som tänker tillbaka på denne store Konung utan vördnadsfull och tacksam beundran? Han, vars odödliga välgärningar mot alla sorters vetenskap grundade en gyllene tidsålder speciellt för de förfinade konsterna. Vem kan vara okunnig om hur många lysande män som under denna epok har handlat efter hans exempel, och riktat sin kärlek mot litteraturen, tagit lärda personer under sitt beskydd och gynnat dem med sin vänskap? Det är väl inte obekant för någon hur mycket de litterära sällskapen, både de privata och de allmänna, i flera fall under kungligt beskydd, har främjat även Poesins utveckling.

Men detta ämne är så behagligt att det har fått mina tankar att irra allt för långt bort från själva ämnet. Innan vi behandlar de lysande begåvningar som prydde den Gustavianska epoken, måste vi under alla förhållanden först lära känna den något dunkla period som föregick.

Det verkar som om den svenska poesin i början av seklet hade degenererat något ifrån den fullkomlighet den hade uppnått i Holmströms, Columbus, Spegels och de andras tid. Jag skall kanske inte nämna Twist, Varnmark och Serlachius som, så snart de kunde snickra ihop takter enligt ett bestämt mönster, ansåg sig skriva verser fyllda av gudomlig inspiration, och de tvekade inte att samla ihop sina små versmakerier och ge ut dem till läsarnas leda. Härigenom uppkom våra förfäders smaklösa förkärlek för att klä allt möjligt i vers; de mest lyckade exemplen på detta är Joh. Huss *Kort innehåll af den hel. Skrift, rimvis författadt*; Jac. Åkerhjelm's *Svea Rikes Lag, stäld uti Alexandrinsk vers, Poetisk anledning til Universal Historien*, Stockh. 1730, 8:o. Vid samma tid som den berömde von Dalin i de kungliga och adliga palatsen markerade inledningen på den svenska litteraturens förbättrade smak, började ett privat

sällskap under Hedwig Charlotta Nordenflychts ledning växa fram vars medlemmar: Creuz, Gyllenberg, Torpadii, Ekleff, Klingenberg, Herkepæus och Wiksten inledde en helt ny epok för den svenska Poesin med det först utgivna *Våra Försök* som utkom i tre volymer i oktav 1753, senare med den mer mogna skriftserien *Vitterhets Arbeten* som kom ut med två volymer 1756 och sedan med tre volymer under åren 1759–62 i samma format som tidigare. Gyllenborgs dikter *Menniskans Nöjen och Elände*, *Verdsföraktaren* och *Satire öfver mina vänner* samt Creuz *Atis och Camilla* och *Zephis* lämnar allt som skrivits tidigare bakom sig och väcker, i den position som den svenska Poesin uppnått idag, fortfarande beundran, och värdet och uppskattningen av den genialiske Gyllenborgs senare dikter *Ode öfver Själens styrka*, *Grafskrift öfver Uranie* som först publicerades i oktav i den Görvellska samlingen *Svenska Magazine*t kommer aldrig att minska med tiden. I detta sällskaps spår följde, om än något senare, ett annat som kallades *Sällskapet Vitterlek*, det leddes av Bergklint och där gjorde Fant, Joh. Mich. Lifsdal och andra icke föraktliga svenska poeter sina första framträdanden; senare kom de att presentera mer mogna arbeten i ett annat litterärt sällskap vid namn *Utile Dulci*. Deras första arbeten publicerades under titeln *Öfningar af Sällskapet Vitterlek* som utkom med tre volymer i oktav under åren 1760–63, de senare verken fyllde fyra volymer som utgör serien *Vitterhets Nöjen* som publicerades i Stockholm under åren 1769–81, och där uppträder, förutom de ovan nämnda författarna, även Gagneras, Strand, Köhler, Reftelius, Harlingson, Tilas, Adlerbeth, Dahlström, Grandel, Porthan, Juslen, Smedberg, Liljestråle och Paikul för att inte nämna att det var i detta organ som den framstående greve Oxenstjerna gav spridning åt de första frukterna av sin lysande begåvning. Allt detta föregick den här i Norden så lysande epok under Gustav III då Kellgren, Leopold och andra som pryder den svenska Parnassen framträdde. Men om de poeter som be-

handlas i detta arbete helt riktigt befinnes vara färre till antalet i jämförelse med de ovannämnda, så kanske det likväl kan vara till nöje för dem som älskar sitt land, att ur det eviga mörker som de annars har att brottas med dra fram de dolda grunderna för de verk, vars storhet vi nu kan se.

§ 20.

Här framträder så en lysande poet, som gör anspråk på en icke ringa rangplats bland våra skalder; skulle vi förtiga hans utomordentliga insatser inom poesin skulle vi helt säkert komma att kritiseras hårt för försumlighet. Det är Johannes Paulin Liljenstedt från Finland. Det var så Lidén hade tänkt inleda sitt fortsatta arbete, men istället lade han ifrån sig pennan för att aldrig mer ta upp den igen. Sålunda är det som sig bör att vi inleder med honom. Liljenstedts far hette Paulus Raumannus, kyrkoherde i församlingen Selkis, eller Mouhijärvi, i Björneborgs län, och jag vet inte om man kan hitta någon som varit mer gynnad av lyckan än denne när det gäller att få en framgångsrik avkomma. Hans äldste son Henricus Paulin, kyrkoherde i Kumo blev berömd genom sin son Simon, rådman i Åbo Hovrätt och medlem i Kungliga Vetenskaps Societeten i Uppsala, vars Acta-serie han berikade med en lärd utredning om finnarnas och samernas olika ursprung. Han adlades 1727 under namnet Lindheim och dog ogift 1760. Den tredje sonen i ordningen, Simon Paulin var professor i orientaliska språk och i grekiska vid Åbo Akademi.²¹¹ Den fjärde sonen lagmannen Carl adlades 1706 under namnet Lagerflycht och efterlämnade två söner Johan, friherre och hovrättspresident i Åbo, senare riksråd som dog ogift och Carl, friherre och kansliråd, som dog barnlös 1773.²¹² Denne vår skald var den andra i ordningen. Vid 23 års ålder hyllade han sitt fädernesland Finland vid Uppsala

universitet med en episk dikt på grekiska, som omdömesgilla bedömare menar kan jämföras med de klassiska skaldernas alla bästa dikter. Han var också känd för sina latinska dikter. I Åbo framförde han en oration på vers om vårens behag, utgiven 1674 i kvartsformat, till vilken professorn i poesi Laurbecchius hade skrivit en elegisk programförklaring, som han hade lånat ordagrant från Masenius retoriska övningar sid. 78. 1679 blev han adjunkt vid filosofiska fakulteten vid Åbo Akademi, och på Sten Bjelkes och Clas Flemmings uppmaning sökte han sig till Kungliga kammarkollegiet varifrån man förgäves försökte få honom att slå in på den juridiska banan. Han avled i Pommern 1732 som greve och riksråd. Genom sina två äktenskap, det första med Brigitta Cronhjelm och det andra med Margaretha Thörnflycht efterlämnade han släktled som dog ut 1767. Om hans liv står mer att läsa i *Åbo Tidningar* 1775, sid. 90, *Nya Svenska Biblioth.* del 2, sid. 736.

Han gav ut följande prov på svensk poesi:

1. *Den korsfäste Christus, i Svensk vers afmålad*, Stockh. 1686, 4:o., bestående av blott ett ark. Den inleds sålunda:

*När J, o menskobarn, hört thordöns skarpa dundran,
Med blix och åskebrak; när J ha'n märkt med undran,
Hur hela himlens hvalf så jämt går ned och opp
Och hur naturen all har än sit fasta lopp;
Ha'n J då tänkt på den, som sådant allt förväller &c.*

2. *Den nyfödde, korsfäste och upstående Christus*, Stockh. 1694, tre ark, 4:o.
3. *Brudskrift öfver L.L.O.O. Professoren Simon Paulin och Magdalena Scheferi Åbo d. 7 Juni 1687*. Stockh., 4:o.

§ 21.

Till denne lysande gamle man lägger vi de framstående bröderna Gyllenborg, Carl och Olof som båda ökade den svenska Poesins ära. Den förre, greve, riksråd och Uppsala universitets kansler, hyllade som ung Karl XII:s seger vid Narva med en dikt och det är de följande raderna från den som ensamma sätter lagerkransen på hans huvud:

*Himlens vän och Herrans Smorde,
Oväns skräck och Sveriges Far
Samt näst Gud Ert folks försvar!
J som nyss det under gjorde,
Som knapt tros och sägas kan.
J ha'n ren den äran vunnit,
At all tiders hjeltar funnit
Uti Er sin öfverman.*

*Nordska verlden kan ej sakna
Sina stora Kungar mer,
Då hon med förundran ser
Alla dem uti Er vakna.
Store Gustaf tycks ha gått
Ur sin graf och til sit rike:
Tvänne Carlar utan like
Ha i Er sin like fått.*

*Två vidt skilda folk at vinna
Innom hälften af et år,
Verldens väntan öfvergår:
Hela jordens krets lär hinna
Mer än knappast til för Er.*

*Om hvarrt är så tilbragt blifver
Ödet Er tre Kronor gifver,
Men Ert mod förtjenar fler.*

*Med Guds hjelp så ha'n J straffat
Otro, våld, bedrägeri,
Och den ro, vi sita i,
Oss med segrand' vapen skaffat,
Store Kung! et felas än,
Innan vi oss sälla tycka,
Gör oss en fullkomlig lycka
Och gif oss Er sjelf igen.*

Han skrev också två verk för scenen översatta från engelska, där han gjorde försök att skriva orimmad vers. Det första, *En bättrad villhjerna och en trogen vänskap, til CantzliRådet Baron Eric Wrangel*, Braunschweig 1721 och Stockholm 1723, 8:o. Det andra: *Andromache eller et ömt Modershjerta til Grefvinnan Gyllenstjerna*, Stockh. 1723, 4:o. Själva höjdpunkten i hans lycka blev att som minnestalare få den störste talaren,²¹³ ty den som läser den frejdade herr Ihres parentation till hans minne kommer inte att förvånas att vi här inte har velat förminska hans ära genom att med bristande förmåga presentera en så framstående mans meriter. Hans yngre broder, Olof Gyllenborg, landshövding i Älvsborg, blev också känd för ett flertal dikter, av vilka de främsta är:

1. *En gudfruktig och en ogudaktig människas olika tankar om evigheten, skrifne i Höggvarteret vid Rawitz 1705, tryckte i Stockholm 1709, 8:o.*
2. *Lyckans rätta ursprung, öfver Segren vid Gadebusch 1713, 4:o.*

3. *Skuggan af den döda Argus*. Sammastädes 1735, 4:0.
4. *Visa: Gudinnan, den jag vördat har* &c.
5. *Nyårsönskan til K. Carl XII: Hvad önskan, store Kung* &c.
6. *Andelig Visa: Bedrägelig pragt, oförskyld magt* &c. Manuskript i Lidéns samlingar med samma melodi och innehåll som von Dalins Förblindade verld.
7. Diverse dikter publicerade i *Carlesons* och *Sahlstedts* samlingar.

Författaren dog 1737 och hans broder 1746.

§ 22.

Fastän det var den svenska kyrkans ärkebiskop, Spegel, som bar den lagerkrönta kronan som den främste poeten, vägrade inte Apollon att utdela andra ärebetygelser. Värmlänningen Torsten Rudén gick i skola först i Karlstad och sedan i Linköping, fadern var komminister i Lysvik, vars andre son blev stamfader för familjen Rudenhjelm. Efter att ha varit filosofie magister i två månader utsågs han till professor i poesi vid Åbo Akademi, där han sedermera undervisade i teologi och slutligen utnämndes till biskop. En mycket öm kärlek hade förenat honom med Anna Brunell, som avled 1695, vid födseln av deras ende son Christoffer och han författade en dikt över hennes grav som var på mångas läppar under en lång tid eftersom den gav uttryck åt en mycket djup känsla. Den finns publicerad i *Carlesons Skalde-flockar* del 1, sid. 10. Med två orationer på vers visade han att han också kunde röra sig med episk vers, de skrevs till Karl XI:s och Karl XII:s födelsedagar 1696 respektive 1702 och publicerades i *Carlesons* samlingar. Ur den förre kan citeras:

*Vilfarelsen har dem et namn af hjeltar gifvit,
Som endast färga lärt sitt svärd i menskoblod:
På tusen andra sätt betygas hjeltemod,
Om eljest sanning är, hvad sjelfva sanning skrifvit.*

*När är den tid, at ej en lycklig våghals vankas
Som härjar land och folk, som gör sit tidsfördrif
At offra til sin lust så många tusen lif,
Som uti skördetid i kärfvår axen sankas?*

*Den Tatar'n Tamerlan i verdens vrå uprunnen
Kom farand' lik en blixst och med en tordöns hand
Bröt de Chinesers mur och intog deras land,
Hvars eljest stolta Kung blef barn för honom funnen.*

*Han for til Ganges strand, nu stora Mogols länder.
Han kom, han såg, han vann, de Persers magt var strå,
De Meders rutit trä och Babels torn för små
Mäst känna'n för sin Prins och gifva vunna händer.*

*Men store Tamerlan, hvars svärd alt folk förskräckte,
Hvem talar om de slag, du vunnit öfveralt?
Af Dig är endast quart, det lilla jag nu talt,
Din dater samma sten, som Dina ben, betäckte.*

En liten sång omvittnar med hur mild skaldeådra han också författade:

*Bort, at jag för spis och kläder
Sörja må, foglar små
Värmas i sin fjäder.
Intet så de, intet skära;
Deras spis, riktigt vis
Månd' dock Gud förära.*

Olika dikter av honom finns bevarade i Sahlstedts och Carlsons samlingar. Denna lidelse lämnade han i arv till sina söner, Carl och Udalrik Rudensköld, av vilka den förre, greve, riksråd och Uppsala universitets kansler, författade en del som Sahlstedt lät införa i sin samling; den senare, konsiliarie i Kommerskollegiet, efterlämnade en del lysande minnesmärken av sin begåvning; vilket man förstår, precis som ett lejon avslöjas av tassavtrycken, av följande:

*Hvi är Du, ädla tid, så snar?
Som blixten utur skyar blänker,
Som pilen genom luften far,
Du är bland himlens stora skänker
Och aldraminst kan hållas kvar.
I Dit förvar är anbefalt,
Hvad kärt, hvad täckt, hvad godt kan sägas;
Men ach! hur länge får det ägas?
Få ögnablick, så är det alt.
Hvem kan åt tiden fågnas stort,
När nöjet ock med tiden rymmer!
Håll kära tid. Nej far man fort,
Om nöje flyr, flyr ock bekymmer.*

En annan:

*Säll den uti sin vår
Får skära mogen frukt
Och uti unga år
Sitt hopp fullkomna.
På äldren först bli nögd,
Det är en ögonfrögd,
När man skall somna.*

På biskopsstolen i Lund kunde man se Andreas Rydelius, som med sitt exempel visade att inte ens de mest upphöjda filosofer avvisar de mer vällustiga humanistiska studierna. Han skrev

en dikt till kung Stanislaus kröning 1705, utgiven i oktav, och en annan vid kung Karls återkomst 1715, som Lidens samlingar bevarar i manuskript; han förskaffade sig stort erkännande för begravningsverserna över sin trolovade, biskopens i Strängnäs dotter, Hedvig Eleonora Bilberg, som dog 1714 och han bevarade kärleken till henne och tog den med sig i graven. De är publicerade i *Bergii Allehanda*, del 2, s. 29. Bland annat:

*Lit ej på glas, det brister så gerna,
Gör ej på mull Din räkning så lång:
Ser Du i öster upgå en stjerna,
Vet, at hon har til väster sin gång.
Sent eller fort hon måste gå under:
Ack hvarför ej fort?
Räkna så långt fäfängliga stunder,
Det gagnar ej stort.
Flygtiga verld, ho vill Dig berömma
Som känner Dig rätt?
Nöjas i Dig, är fastande drömma,
At magen är mätt.*

§ 23.

Carl Eldh ledde sitt ursprung från en familj som en del menar har nära släktskap med Vasaätten. Det berättas sålunda att Gustav, Erik XIV:s son, år 1594 hos en adelsman Sapiha i Litauen gifte sig med Birgitta Kart, dotter till Peter Kart, befälhavare i Dalaregementet, och med henne fått en son kallad Laurentius Karteskin. Denne föddes i Schlesien 1596 och uppfostrades i Finland av sin farmoder, drottning Catharina Månsdotter. Han bedrev köpenskap i Norrköping och efterlämnade söner som tog sig namnen Eld, Eldstjerna och Stjern-

eld. Det är från dessa som vår skald har sitt ursprung, fadern var tullinspektör och sedermera överdirektör i kungliga kommerskollegiet. Notarius Publicus i Stockholm 1725, sedermera aktuarie i Statskontoret avled han 1727. Hans broder Nicolaus Eldh, bankokommisarie levde till 1768. Ända från elva års ålder kunde han skriva icke oävna dikter. Detta omvittnas av den samling som utkom i Stockholm 1725, 4:0, under titeln *Myrthen* och *Cypresser*.

Jämnårig med honom var Jacob Frese från Viborg i Karelen, kanslist för rikets inre affärer i det Kungl. kansliet, som avled i Stockholm i blomman av sin ålder. Hårt pressad av dödens närhet skrev han *Passions tankar*, utgivna i Stockholm 1728, 4:0; att dessa hade författats under Apollons beskydd visar följande prov:

Om sig själv, s. 42:

*Min kraft har svunnit bort, min styrka tvinat af
Den täpta lungan mer med möda hämtar anden,
O huru längtar jag, at hamna i min graf,
Och någon svalka få uti den kalla sanden.
I jordens sköte, der den stilla hvilan är,
Der trugaren ej mer de matta trälar trycker,
Der mjuka mulden oss liksom i famnen bär
Och våra trötta ben i hulda armar rycker.*

I slutet av andra akten:

*Min själavän, när jag i kamp med döden står,
Lät då din blodsvett mig til kraftig styrka komma.
När glaset runnit ut, när sista timman slår,
Hjelp, at Ditt kors och död då lända mig til fromma.
Ja Herre Jesu! när min hydda klädes af,
När jorden vill mitt stoft, min torra aska gömma,*

*Unn mig en hvila söt uti den stilla graf
Til des i sinom tid Du kommer til at dömma,*

I sjätte akten:

*Och Du, du marmor håll, som fattar dessa ben,
Det skall min glädje bli, när jag den sällhet njuter,
Med bleka läppar at få kyssa denna sten,
Som i sin svala ro min dyra hjelte sluter.²¹⁴*

Härpå följde Någre Poetiske Samlingar, sammastädes samma år och från 1726 *Andelige och Verdslige Digter*, 4:o.

§ 24.

Christoffer Knöppel, skådespelare vid den återupprättade svenska scenen 1740 och översättare av flera dramatiska verk, till exempel tragedin *Regulus* skriven av Pradon utgiven i Stockholm 1742, 4:o och tragedin *Macchabeerna* av de la Motte, Stockh. 1746, 8:o. I ett av hans verk framträder den personifierade Krigsdygden med följande förträffliga monolog:

*När jag en modig krigshär stält
Emot en här på tumelfält,
Mitt oförskräckta mod
Med dödligt krut och lod
Blott andas eld och blod,
Och utur malmens grofva munnar
Med knall på knall
Bland rop och skall
Min fiends fall
Och undergång förkunna.*

*Den bleke döden löper vred
Med mordescri från led til led
Och krossar slagna hopar.
Den stolta Segrens Majestät
Går fram i mina röda fjät,
Med flygten fältet sopar
Och Seger, Seger ropar.*

Sjätte delen
(1803)

§ 25.

I nnan vi kommer närmre in på vår egen tid återstår flera äldre fäderneslandets poeter som det inte är möjligt att förbigå med tystnad utan att vårt arbete förlorar sitt behag.²¹⁵

Den främsta platsen bland dessa må Johan Gabriel Werwing intaga, en synnerligen lärd man och utrustad med en rik ådra. Hans födelsedatum är okänt. Hans fader var den berömda assessorn i Antikvitetsarkivet Jonas Werwing,²¹⁶ en man utrustad med mycket av sin tids lärdom, som utan tvekan inte underlät att sporra sonens begåvning. Vår Werwing verkar i synnerhet ha ägnat sig åt språkvetenskap, som vid den här tiden ansågs pryda en lärd man.²¹⁷ Hans lyckliga själgåvor och solida lärdom gjorde honom snart bemärkt bland hans jämnåriga. Snart öppnades även hovets portar för honom och olika hedersuppdrag tilldelades honom. Redan 1707 utsågs han till slottssekreterare och sedan guvernements-sekreterare vid det Lüneburgska hovet.²¹⁸ Därefter var han legations-sekreterare vid flera hov, slutligen i Frankrike 1714, där han avled i Paris den 27 november 1715, efter två veckors svår feber, ännu ogift och den siste av sin ätt.²¹⁹

Blott ett fåtal av hans dikter finns bevarade. Om inte den ädle Carlsson hade infört några i sin *samling av svenska dikter*,²²⁰ skulle det ha varit svårt att bedöma hans poetiska begåvning. Han publicerade aldrig några större arbeten utan lät sin lyra ljuda blott vid mer framträdande tillfällen; han komponerade

några kortare skaldestycken, av vilka jag här skall infoga en lista:

1. *Graf-Skrift öfver Lagman uti Skåne Carl Ehrensteen*, Stockh. 1702.
2. *Öfver Feldt-Marschalcken Grefve E. Dahlberg*, Stockh. 1703.²²¹

Följande hos Carlson:

3. *Öfver Konung Carl XII.*
4. *Nyårs-Önskan til Kongl. Huset 1702.*
5. *Öfver K. Carl XII:s Victorier, Aria.*
6. *Öfver Mascaraden som hölls på Kongl. Palais d. 9 Febr. 1700.*
7. *Öfver et Portrait.*
8. *Öfver Kiärlek och Kallsinnighet.*
9. *Beröm-Sjuka.*
10. *Öfver et förnögd Sinne.*
11. *Öfver Döden.*
12. *Lärdom och Kundskap.*
13. *Öfver Skiönhet.*
14. *Parturiunt montes. – Sonnet.*
15. *1700 uti May.*
16. *Ode, Afsked från Parnassen.*
17. *Visa: Säg om ey Lyckan mot mig sträfvar.*

Men han skrev mycket mer, som jag inte har kunnat återfinna.

Vad som speciellt utmärker och anbefaller hans dikter är den enkelhet, den klarhet och det behag i att uttrycka tankar, vilka i hög grad tränger sig in i de läsandes sinnen; till detta kom en mycket klarsynt kännedom om människonaturen,

ett språk väl anpassat till det ämne som han behandlar och en mycket konstfull uppbyggnad av verserna. Denna poetiska styrka och glöd som ger liv och färg åt alla liknelser, denna rika föreställningsförmåga som ställer framför ögonen just det som poeten vill framställa, synes mig saknas nästan överallt.

Några anförda exempel må bekräfta min åsikt. Hur enkelt och sinnesrörande inleder han inte gravskriften över greve Dahlberg:

*De Nije Systrars lärda Chor
Uppå Parnasso sorgse sitter
Apollo ey mehr qwäda gitter
Sin luta han har klädt i flor
Ja, Hjelte-Guden är bedröfwat
Och modet honom tagit från;
O Död, du har uhr werlden röfwat
En Martis och en Phoebi Son.*

Slutet lyder:

*Ty Fama skall hans minne sprida
Så widt de Göthers ryckte går
Och Seger-Crantzar sammanwrida
Att pryda så hans silfwer-hår.²²²*

*Nu som Du nog Dig mödat har
Så gack till roo Du dyra Hiälte
Den dehl som döden intet fälte
Skall uti wyrdnad lefwa qwar;
Ditt namn och dina rådslag blifwa
Så länge folck i Swea är;
Jag endast will på grafven skrifwa:
Den Stora Dahlberg hwilar här.*

Tvingade att vara kortfattade är det inte möjligt för oss att anföra mycket. De lysande verserna från begravningsdikten över provinsdomare Ehrensteen förtjänar dock sin plats här:

*Hwad wore wäl wår tröst och hopp
Om dödsens wäld så wida sträcktes,
Att lof och ähra med ens kropp
Tillika uti stoft betäcktes:
Men dygden tråtsar dess förgiff
Et ädelt namn kan aldrig glömas
Hur skulle himla-skatter giömas
Uti en trånge jordisk griff?*

Även vår skald ökade antalet hyllningsdikter som hans generationskamrater i stor mängd tillägnade Karl XII, men han uppträdde aldrig som ren smickrare utan han tillförde alltid något seriöst och nyttigt. Till exempel det följande ur Nyårs-Önskan 1702:

*När han sig underlagt hwad honom trotsa will,
Och sönderbräckt sin owäns spiut och pantzar,
Han komme hem med Lager-Krantzar,
Och slute Jani tempel til!
Wår stad will offra hwad hon äger
På det hon snart må se sin Konung blid,
Wi bedje store Kong, ach ledsnen wid Er Seger
Och skaffen hela werlden frid!*

I juli månad 1701 skrev han en Aria, som förtjänar att anföras:

*Så har nu Rom ej mer behof
Med sina Hjältar skryta mycke
Som gjort mång riken til sitt rof.
Ej spisar deras mästerstycke
Mot Carl den Tolftes läroprof.*

Ännu en sak skall jag lägga till:

Lärdom och Kundskap.

*Hur bråkar Du ditt wett, hwaraf din Högfärd yfwes?
Du wet och känner wäl Metallers dygd och krafft,
Samt plantors duglighet och safft
Hur hwarje Rikes styrsel drifwes,
Dess seder, reglor, lag och huru folket trifwes,
Orsaken til en storm, til Åskan, frost och is,
Hur himlens runda klot sig hwälfwer,
Och i så många saker wis,
Dig kiänner du dock intet sielfwer.*

Allt detta ur poetens skaldestycken; om honom skaldar förtjänstfullt vår nordiska Sapfo:²²³

*Werwing, alt hvad du oss lemnat
Röjer Skaldeådren lätt
Du din lyckas hårdhet hämnat
På et stort och värdigt sätt,
När dig skalders öde hotar
Som en werldslig wis du ler
Med en glader sång du botar
Brist och hvad dig werlden ger.
Vahl och smak och lätthet flyta
I din vers, ja när du will
Franska Rim i Svenska byta
Räcka samma gåfvor till.*

§ 26.

Sörmlänningen Olof Olofson Broms (eller Bröms). Han var en man omtalad för mångsidig bildning och, enligt sin tids smak en ytterst elegant poet. Han såg dagens ljus för första gången den 6 november 1672 i Stockholm.²²⁴ Hans fader var huspredikant hos greve Anders Torstensson,²²⁵ sedermera kyrkoherde i Björkvik i Sörmland. Tillsammans med sin yngste broder Jonas begav sig vår skald till denna Akademi 1693 och upptogs bland medlemmarna i Sörmlands nation.²²⁶ Han tillbringade tio år på denna Musernas vistelseort och, efter att ha samlat ihop nyttiga kunskaper från alla möjliga håll, erhöll han för 100 år sedan (1703) den apolloniska lagern. Kort därefter utsågs han till huspredikant hos riksrådet greve Arvid Horn,²²⁷ vilken post han verkar ha behållit länge. Några år före sin död innehade han posten som huspredikant hos fältmarskalken greve Gyllenstierna.²²⁸ Han dog i mars månad 1722 i sitt femtionde år.²²⁹

Andra må ha prisat hans lärdom och skicklighet i att snickra ihop latinsk vers,²³⁰ vår uppgift är att undersöka de dikter han komponerat på modersmålet. Dessa finns utspridda lite här och där, men de flesta står att finna i Carlssons och Sahlstedts²³¹ samlingar.

Följande är mig kända:

1. *Dygdens Krona, upsatt öfver Fältmarschalkinnans och Grefwinnans Anna Christina Gyllenstiernas Graf.* 1715, 6 sidor, 4:o.
2. *En Handelsman på Jorden, som sitt rätta Borgerskap haft i Himmelen wid Hr. Handelsman Johan Luthers död.* Stockh. 1716.

Ur Carlssons Skaldeffockar.

3. *Öfver de Edle och Wälborne Jungfrur Eleonora och Anna Maria Hiärne, hwilka 1708 omkommo i Mälaren.*
4. *En redlig och rättskaffens Domare beprisad, då Assessor Sv. Hasselbohm begrofs 1702.*
5. *Lifvets och Dödens Rättegång, förestäld vid Häradshöfdingens Hr. L. Ekfälts död 1717.*
6. *Om lifvet. Beskrifning.*
7. *Om ärligt namn.*
8. *Om lång lefnad.*
9. *Om Skaldekånsten.*
10. *Grafskrift öfver en dygdig.*
11. *Om rätt och orätt.*
12. *Människans bästa.*
13. *Gratulation till Auctor af Dudaim.*²³²
14. *Gratulation till Auctor af Ledige Stunders Poëtiske Tijd-Fördrijf.* Stockh. 1708.²³³

I flera av dessa dikter visar han att han av naturen var utrustad med poetisk begåvning, vilken alltid var full av liv, sinnrik och stundtals av den vekaste känsla. Men sorglösheten när det gällde att förfina verserna, vanan att leka med namn och titlar, den olämpliga inblandningen av grekisk mytologi,²³⁴ prålet i att till leda söka lustigheter gör hans verser mindre behagliga. Likväl skall ingen rättvis bedömare någonsin neka Olof Broms en plats bland sin tids främsta poeter. Det är lämpligt att anföra några utdrag ur gravkvädet över landshövdingen Hiärnes bägge döttrar som hade drunknat i Mälarens vågor; den ena av dem var han själv trolovad med.²³⁵

*J sky-bevuxne Trä, som koxen häruppå,
J Bäck, som aldrig längst kring stranden Eder sträcka,
Kan ingen utaf Er barmhertig händer räcka
Och utur dödsens gap utrycka desse två?*

*Hit taflor, bräden, wrak, som skingrand flyta kring,
Eho af Eder kan till landet desse bära,
Det skall jag Himmelen till aldrig största ära
Demödigt helga som en Siäle-frälsand ting.*

*Min kärleks fackla jag sielf gärna släcker ut
Jag gärna som en träl vil Mälarns diup utösa
Jag ville med min död de bägge lifwen lösa
Om ey på lifvets trä wårt öde slagit knut.*

Från gravskriften över Assessor Hasselbohm kan följande anföras:

*En man som aldrig lätt sig nånsin öfwerila
När smekand lyckans wind Hans segel blåste stinn,
Då olycksstormen kom, han seglet nackat in,
I stadig jämvikt har hans sinne kunnat hvila.*

*För honom Jorden war ett Gull, som wikt ey äger,
Ett purpur som har mist sin glanz och förre färg
En styrka, som ey har sin krafft och förre märg
En dunkel diamant, som emot intet väger.*

En annan:

*Att födas hit, tycks något blifwa,
En ögnalust, et fagert hopp
Men snarast man begynner lifwa,
I qwarstad hålles lifwets lopp
Wårt lif blir et förflugit ord
Wår födsel, öka jord på jord.*

Detta var Nordenflychts rättfärdiga bedömning av Broms²³⁶:

Broms, *du har de tecken gifvit*
Att du till Poët war född,
Om du längre hos oss blifvit
Och af konsten understödd,
Du af smak och öfning wunnit,
Hwad du icke altid haft,
Tydlighet som prisen funnit
Och en redig bildnings-kraft.

§ 27.

Värmland, så många framstående skalders moder och amma, har försett oss med en yngling som överträffar de båda nyssnämnda i poetisk begåvning. Jag menar Johan Risell, som genom sina lysande dikter, ehuru få – hans liv blev helt kort – har skaffat sig en framstående plats bland denna tids svenska skaldar. Han föddes 1697 i Ulleråds socken i Värmland, där hans far Nicklas Risell vid den tiden tjänstgjorde som komminister.²³⁷ Efter att ha börjat smaka på bildningens njutningar vid den allmänna skolan och vid gymnasiet i Karlstad, och här visat att han en gång med framgång skulle komma att pröva på Poesin, begav sig vår skald 1717, vid 20 års ålder, till detta vårt frejdade lärosäte. Nu ägnade han i första hand sina krafter åt juridiken, men strävade stundtals efter lovord för sina poetiska arbeten, ty han försummade aldrig Muserna. Av dikterna skrivna vid den här tiden förtjänar utan tvekan *Beskrifning på en Svensk Soldat*, uppläst med stort bifall 1722 vid Värmlands nationskonvent, att betraktas som en av de bättre. Efter att ha avlagt prov på sin stora lärdom i Uppsala uppehöll han sig en tid i Köping där han bistod sin äldste bror Andreas,²³⁸ stadens borgmästare, som var

svårt sjuk, genom att hjälpa honom att utföra sitt arbete. Detta utförde på ett sådant sätt att han 1724 utsågs till stadsfiskal. Men innan han tillträdde tjänsten begav han sig till Uppsala för att hämta en del kvarlämnade saker. Denna resa blev ödesdiger. Gripen av en häftig feber avled han oväntat år 1724²³⁹ mitt under sommaren, ännu i sina unga år, saknad av många, vilkas tacksamhet och vänskap han vunnit genom sitt älskvärda och intagande väsen.

Större delen av de få dikter av honom som jag känner till består av publicerade manuskript, vilka bevaras dels i *Palm-skiölds*, dels i *Lidéns* samlingar. Jag skall ge titlarna:

1. *Beskrifning af en Soldat. Tal hållet i Wärmelänningarnes Sammankomst i Upsala 1722.* Publicerad hos Carlsson, 12 sidor, 4:o.
2. *Brudskrift öfver Befallningsman Abr. Bergman 1718.*
3. *Encomion Amaliae ell. Åmåls Beskrifning på Sv. Vers.* Manuskript. Satir över den dåförtiden smutsiga och tränga staden.
4. *Grafskrift öfver Carl XII.* Manuskript.
5. *Parentation*²⁴⁰ *öfver Grefve Carl Piper, författarens gynnare.* Hållen i Uppsala 1720.
6. *En Visa af Joh. Risell: Ack Echo Du Nymph,* där han i ljuva ordalag begråter en förlorad älskad ungmö.
7. *Et stadigt Sinne.* En kort dikt, tryckt hos Sahlstedt.

I icke få passager finner man en klar och tydlig tankegång, en mycket lycklig föreställnings- och utbildningsförmåga, en enastående livskraft i känslorna. Att han dessutom inte saknade satirisk ådra visar *Encomium Amaliae*. Det kan dock inte förnekas, att stora skönhetsfel här och där stör en mer förfinad läsare, ty dikterna är stundtals enkla och konstlösa. Men mycket bör också tillskrivas tiderna, då han levde, som saknade en mer

utvecklade smak, mycket bör ursäktas med det ännu ej tillräckligt förfinade modersmålet och poetens unga ålder. När det gäller val av epitet, metaforer och liknelser var han oftast smakfull, men ibland alltför djärv.

Några få exempel skall, tror jag, visa honom såsom jag har försökt skissera honom.

Från beskrivningen av en soldat:

*Ty fordras utaf den, som tänker Fanan swärja
Och framför buskan will fientlig uddar se,
Et oförfärat mod och färdighet i wärja
Samt stela armar, som ey genast swiga ge;
Ja, en så stark natur, som nöyder kan fördraga
En wärja för sitt bröst, och hungren i sin maga.*

*Från wänner, släkt och hus, ja fosterlandet kiära
Soldaten tar farväl, och bryter opp åt fält
Och måst af ängslan tung sin magra ränsel bära
Som blir hans örnegott uti ett multet tält.
Ehwart han går ell' står, han bär alt hwad han äger
Hans täcke lufften är, och jorden är hans läger.*

Ur *Encomium Amaliae* skall jag ge en satirisk beskrivning av rådhuset:

*Du gamla stolta Rom, som så med Rådhus skröt,
Förlåt jag måste här mot villjan rådhus nämna
Ett skiul, som bättre man åt boskap plägar lämna.
Justitia for bort, ty hon det högt förtröt.*

*På stadens vackra torg, det hus til prydnad står,
Dess rutna väggar ha omkring så mörka skuggar,
Justicen tittar ut i fönsterlösa gluggar
Och klagar att hon där så ganska illa mår.*

*Ett rum dock under är, som tämlig hålls vid magt
Med ny besmidder dör, fast tämlig trång och liten
Ett nyttigt logement, som främjar stadsprofiten
Ty mången ärlig karl sitt rus där nederlagt.*

Jag har blott kunnat beröra Johan Risell helt lätt, dock tillräckligt för att ur den eviga glömskan befria en skald, om vilken den rättvisa bedömarinnan av våra skalders säger:²⁴¹

*Se en skald ej mycket känder
Likväl af det ägta slag
Som af Sång-Gudinnors händer
Lärde sina harpe-tag.
Kom Risell, din lön att taga
Af de friska lagrars blad;
Alt hvad vi uppå dig klaga,
Är att Du ej längre qvad.*

§ 28.

Vid genomgången av de män som uppfyllda av Apollons ande begivit sig till Poesins skattkammare och som blivit omtalade för eleganta dikter bör vi inte förtiga den förvisso inte så kände men minnesvärde Theodor Granatenflycht.²⁴² Det har inte varit möjligt att få fram så många uppgifter om hans liv, men det som vi har funnit skall vi dock uppriktigt anföra. Han såg livets ljus i Stockholm den 3 augusti 1678. Hans far Gustav Granatenflycht (före adlandet Mein) var officer i artilleriet och tjänstgjorde med stort mod under svenske kungen Karl Gustav; för hans förtjänster om fosterlandet gav Karl XI honom en rättmätig belöning då han adlade honom 1690. Vår skald, den yngste sonen, förenad i äktenskap med Agneta Irwing var bokhållare i Statskontoret. Övrigt om honom känner vi inte till

- men han avled den 6 maj 1726. Denna ätt dog ut med sonen Gustav Johan, som, efter att ha begått skändliga brott och dömd till Marstrands fästning satte punkt för de svåra vedermodorna med sin död efter 1740.²⁴³

Hans tryckta poetiska arbeten är följande:

1. *Penningens beröm och last* (Stockh. 1698 och sedan 1716), utan författarens namn. 34 sidor, 4:0.
2. *Trefaldig Ordastrijd emellan Skiönheten, Wänligheten och Förståndet ell Kärlekens flätade Segerkrants*. Stockh. 1710; förutom dedikationen till Kvinnan 24 sidor, 4:0.
3. *Trettio två St. Anderika Psalmer ifrån Tyska Språket försvänskade af D.G.* Sammastädes 1726, 116 sidor, 12:0.
4. *Grafskrift öfver Assessor Lybecker*.
5. *Gratulation till Auctor af Lediga Stunders Poëtiske Tijd-Fördrijf*.

Även om denne vår skald inte på något sätt kan jämföras med de redan nämnda poeterna så har han sin charm. Det är dock lämpligt att medge att han ofta genom brist på förfinad smak leddes till ett tomt ordprål så att han blev dunkel, inte bara för andra utan även, som det verkar, för sig själv. Icke desto mindre kan hans alster inte läsas utan en viss njutning, ty nästan överallt avslöjar de den troende poeten, en uppskattare av det ärevärdiga, som observerade och iakttog människornas inre och yttre liv med en skarp blick. Stilen är förvisso svulstig, men samtidigt fylld av troper och figurer, stundtals förvisso opassande, men oftast likväl lyckade, och jag har inte kunnat finna en större mängd välfunna liknelser hos någon annan av denna tids skald. Verket *Penningens beröm och last* må med rätta ställas före hans andra dikter. Han skulle ha varit mer lyckad i poemet *Trefaldig Ordastrijd* om han iklätt den en annan form än

dialogens; ty dessa allegoriska figurer: *Skiönhet*, *Wänlighet*, *Förstånd* visar sig oftast endast och allena vara abstrakta skapelser. En mindre omsorg om metern än lämpligt minskar dessutom dikternas värde ytterligare. I *Anderika Psalmer*, som han gav ut under sitt sista levnadsår, finns muntra och osmakliga hymner, övriga är dock fyllda av religiös anda och mer lämpade att väcka kärlek till dygden.

Jag skall med exempel bekräfta det jag vågat påstå:

I *Penningens beröm och last* tilltalar han penningen sålunda:

*Du Drottning för allt kiärt, som verlden efterfijker!
Du sol som värmer opp, hvad armods eld förkyllt!
Du som lik Phoebi vagn af glantz och eld är rijker,
Gör hvad dig fastnar vid, förbländt, förbrändt, förgylt!*

*Du är den hjelten, som så många sig pålita,
Den skiönhet hvar intill de lystna ögon drifs,
Det äpple, hvaruti hvar Adam lyster bita,
Den kurbiss, i hvars skygd de mästa kroppar trifs.*

*Det klenod om hvars vinst, så många tusend fäckta,
Det ädla barn, som ey har svårt att Amma få,
Den brud, som någon hvar vill gierna ha till äckta,
Den spåman, som sin vän kan städs god lycka spå.*

sidan 6:

*Den dig har kan sitt hår, som grått är ljusbrunt giöra
En skrynkot panna slät, sitt lyte döllia grant
Den grymsta uppsyn kan med dig dock hjertat röra
Du pryder, adlar alt, är kärleks dyra pant.*

Därpå berör skalden olägenheterna:

*Men ack jag vet at du i qval så mången lindar
Du bär för kiötzig syn en skinand konglig krantz
Men med ditt gyldna sken du mången starkt förblindar
Har blott för Nattens folk, som Sommar-matken glantz.*

*Jag harmas och har sorg, att du skall hindra födan
För mångt Guds barn, som här en ärlig vandel för,
Som i sin hela tid ej sparar flit och mödan,
Som lefver lik en slaf och lik en tiggars dör.*

Han avslutar sålunda:

*Förblif emedlertid o Penning hvar du tycker
Gud ger mig väl min del, hans vilja är min lag
Hvad tiden för oss till, hvad tiden hädanrycker
Jag tager nögd emot så ond som goder DaG.*

(D.G. författarens namn)

§ 29.

Så kommer vi äntligen till en man som insatt i nästan alla vetenskaper och konster skulle förtjäna att få en betydande och lärd bedömare och en värtalig lovprisare. Men andra må bedöma och värdera hans meriter i övrigt, här må det räcka med att ha antytt dem; ty på oss ankommer det framför allt att undersöka om Johan Tobias Geisler stundtals med framgång ägnat sig åt poesi.

Han föddes²⁴⁴ i Stockholm den 20 februari 1683, fadern var grosshandlaren Christian Geisler, bördig från Schlesien. Huruvida han först gick i allmän skola eller fick privat undervisning framgår ej, dock är det säkert att han redan 1696,²⁴⁵ i sitt trettonde år, besökte Muserna i Uppsala och vederbörligen

examinerades. Upptänd av längtan efter nyttiga kunskaper såg han nu så många goda tillfällen att inhämta dem öppna sig för honom och han verkar ha tvekat vilka han i första hand skulle inhämta. Men snart var han uppslukad av matematik och mekanik och fördjupade sig i dem med ivrigt intresse, än följde han uppmärksamt föreläsningar i filosofi, fysik, astronomi och historia, än var han en kunskapstörstande deltagare i botaniska exkursioner. Han försummade inte heller att pröva på teologi, juridik och anatomi. Härtill bemödade han sig att lära latin, franska och tyska. Mitt i allt detta ägnade han sig speciellt åt poesins blomster. Han underlät inte heller att lägga ner möda på de fria konsterna och övningar som stärker kroppens styrka och vigör.²⁴⁶

Genom en sådan kärlek till nyttiga studier och genom de stora framgångar han gjort i dem skaffade han sig snart både lärarnas och kamraternas gunst och vänskap. Redan 1698 utvalde den vittberömde prof. Ol. Rudbeck honom bland många att bistå honom vid iordningställandet av ett herbarium. Efter att ha visat sina synnerliga själs gåvor vid Stockholms nations konvent genom att agera som opponent, respondent och preses, och slutligen genom det tal han höll 1704 som hyllning till det monarkiska styrelsesättet, valdes han samma år enhälligt till nationens kurator.

När sålunda tio framgångsrika år vid akademien avslutats utsågs han 1706 till informator åt landshövdingen Peter Franks barn. Därefter fick han en post som sekreterare och reste utomlands 1710 med Bremens generalguvernör, den adle Nicklas Gyllenstjerna. Men redan följande år återkommen till fäderneslandet blev han medlem i Kungliga Bergskollegiet, där han snart vann allas förtroende och vänskap så att han inom ett fåtal år (1714 eller 1715) utsågs till markscheider (gruvmätare). Från denna tid tillbringade han större delen av sitt liv i *Falun*, där han också ingick äktenskap 1716 med Emerentia Sohlberg.

Han fullgjorde de uppgifter han ålagts med sådan omsorg och sorgfällighet, att de som är insatta i detta framhåller att han befordrade marschederiets teknik till stor fullkomning.²⁴⁷ Av denna orsak var han ständigt omgiven av lärjungar, både från Sverige och utlandet. Så levde han sitt ack så korta liv vigt åt den allmänna nyttan, ty den djupa sorg som den älskade hustruns förtidiga bortgång hade ingett honom berövade honom uttrötad av ständigt arbete livet den 29 maj 1729.

Det gläder oss att kunna påstå att den man som var framstående inom så många områden också åtnjöt stor talang och skicklighet i poesin²⁴⁸ Det finns både större och mindre verk bevarade som han författat, till största delen publicerade.

1. *Underdånigste Fägne-Tankar öfver K. Carl XII:s Födelse*, Stockh. 1709, 24 sidor i folio, sedermera hos Carlsson. En dikt full av poetiskt behag, där poeten på episkt versmått med lyckat resultat besjunger Karl XII:s bedrifter och förtjänstfullt utnyttjar alla omständigheter för att skaffa sin dikt högsta poetiska skönhet.
2. *Svea Rikes Sköld*. 1714
3. *Menige Bergsmännernes Lyckönskan till Hennes K. Maj:t Ulrica Eleonora* Sth. 1719,²⁴⁹ 20 sidor, 4:o.

I denna dikt klagar poeten bönfällande över gruvnäringens skador och förfall, och han ber drottningen rikta sin uppmärksamhet på detta. Han berättar om gruvnäringens historia och nuvarande tråkiga belägenhet nästan helt utan behag. Han försökte uppbrija poetiskt behag till detta svåra ämne, och man kan förvisso hitta ett fåtal passager som är inspirerade av sann poetisk ande. Men det är skönt och ärofullt om den som naturen givit ett mer upphöjt sinne och läppar avsedda att yttra stora ting, utnyttjar dessa gåvor till att bistå de olyckliga.

4. *Tankar öfver Drottning Ulr. Eleonoras Död*.
5. *Grafskriffit öfwer Grefwinnan Gyllenstierna*.

6. *Öfversättning af Italienska Idyllen II Pastor Fido di Giambatista Guarini. Manuskript.*

Ur den *Carlssonska* samlingen:

7. *Till åminnelse af Bergmästaren G. Norn 1718.*
8. *En Salig Siäls omdöme om Jorden vid Jungfru Falcks död 1714.*

Ur *Sahlstedts* samling:

9. *Bästa årstiden til Giftermål. En skämtsam dikt.*

Några övriga mindre dikter:

10. *Bästa folket dö snarast bort.*
11. *Om Ödet.*
12. *Öfver en bandhund. Satir.*
13. *Det segrande Fruentimret.*

Överallt i hans dikter lyser hans begåvning, av naturen lämpad för poesi, fram. Allteftersom ämnet krävde det tjusade han, ädel och sublim eller lekfull och skämtsam, läsarnas sinnen, oftast på ett lyckat sätt. Det han hade tänkt ut väl, formulerade han elegant. Epiteterna är nästan alltid välvalda, metaforerna lyckade, liknelserna passande och berättelserna oerhört levande. Han verkar i synnerhet ha åtnjutit glädje av den episka ådran. Han prövade även, icke utan framgång, på satiren.

Han diktade dock mindre lyckat om veka, sinnesrörande ämnen. Varje skarpsynt och noggrann bedömare skall utan tvekan notera en del skönhetsfel, speciellt om man begär att allt skall vara i dagens smak; men då vi bedömer en viss poets förtjänster får man ju inte glömma bort den tid då han levde. Vad som dock aldrig kan ursäktas är den vårdslöshet med vilken han utan åtskillnad lånar figurer från den heliga tron och från mytologin. Stundtals smickrar han dessutom sina hjältar alltför ödmjukt.

Men utdrag ur dikterna skall bättre bidra till att lära känna honom än vår bedömning.

Ur *Fägne-Tankar* följande:

Poeten talar om Karl XII:s födelsedag, och han utnyttjar på ett vackert sätt det sammanträffandet att hjälten var född ungefär vid sommarsolståndet genom att dikta sålunda:

*Då hade Soolen nyss sig skyndat up til Norden
Det högsta, som hon får til Polen klifva opp,
Och ytterst från sitt måhl besåg den Norre Jorden:
Samt troddes sinka der sitt eljest snälla lopp
På det hon der ifrån des nämre måtte skåda
Den byrd, som skulle snart en allmen fägnad båda.*

*Hon gick (vår Sool) helt sent hvar afton til sin hvibla
Och njöt i Thetis skiöt allenast liten blund;
Strax sågs hon åter opp om Horizonten ihla
Til at bevaka en så högt förväntad stund.
Och at hon måtte ej den stora äbran mista
En så välsignad byrd at med sitt sken bijvista.*

På ett annat ställe beskriver han det lugn som hela Europa vederfors vid slutet av 1600-talet genom freden i Ryswic, och han fortsätter sålunda:

*Men snart som Seklet sågs en rolig ända taga
En grym och mordisk tvist en ledsam början får
Man har ej längre frid än grannar det behaga:
När tiden slöt en bok af siutton hundra år
Då blef och tro och lofn med frid och sämja slutne
Och strax de starka läs från Jani dörar brutne.*

*Ty Tvedrægt stod då up från afgrunds svarta nästen
Hon koxad hit ock dit till alla verldsens hörn,
Wred ock sin skarpa syn up til de slott och fästen,
Som tidigt lida köld inunder Norska Biörn:
Hon såg upöfver dem den ädla friden sväfva
Och spindlar sine nät i hielm och pantzar väfva.*

*Hon såg och straxt hon såg, ref hon i tu sin kläder,
Och af en fretand' harm i bitter vrede gret,
Samt något närmre up til Norre Polen träder
Och säger: kan jag ej bli quitt en slik förtret?
De frid-föbundne folk sku ofördröjligt märka
Hvad ting mit gift förmår i vrånge sinnen värka.*

Jag skall också ge några utdrag ur dikten *Bästa årstiden till Giftermål*. Poeten introducerar Vintern sålunda:

*Först stiger Vintren up och hela laget hälsar
Befordrad öfveralt med varma Lappskinns pälsar
Likväl så frös han så, at han knapt fick fram ordet
Han blåste i sin hand och sade: här vid bordet
Förmodar jag en hvar för godt och skäligt finner
At jag får tala först, som hvar nytt år begynner:
Sen hoppas jag att få godt bifall utaf alla
Som se mitt frusna skägg, min rimbelupna skalla
Min genomstela mun, som halfva orden skarfvor,
Än ingen mer än jag godt sängelag betarfvor:
En ogift krumpen går och städs för kölden ryser
Han både natt och dag i säng och stugu fryser,
Men si en gift han har sin vän invid sin sida,
När hon till honom vill et vänligt öga vrida.*

Han prisar sedan de långa nätterna och säger bland annat:

*Ej någon östanstrål dem sen i otid väcker,
Ej något herda horn de sofvande förskräcker,
Ej något fogla ljud, det leda morgon qvitter
Gör att det såta par tidt uti sömnen spritter.*

Därpå steg Våren upp:

*... och vid det samma sprider
Den aldra sötska lukt från sina blomme-kläder.*

och berömmar sig:

*Jag jordens träd med löf, med gräs dess ängar kläder
Dess vinterkulna kropp med tusend blomster täcker,
At til den klädesprakt ej Kunga-välde räcker;
Jag gifver havet lif, at det på nytt sig rörer
Och mycken nyttig vinst til ömse strander förer,
Jag med en ljuftlig drift all lefnad hemligt retar
Och alt i kärlek tänds och efter makan letar.*

*Sen börjar Sommaren, med mogna ax beprydder
Och med en rock af blad, helt konstigt sammansydder:*

Hösten beskriver författaren sålunda:

*Han var med drufvor krönt, och ur hans rika sköte
En ymnighet af frukt och mogna växter flöte.*

Hösten, talande om sig själv, avslutar sålunda:

*Ja mer — när Herren Gud invigde äckta standet
Och knöt den första knut på detta helga bandet,
Då var jag der til städs och fateburen fylte
At lustegårdens träd med frukt stod öfverskylte.*

Låt oss till slut höra Hedvigs omdöme:²⁵⁰

*Geisler bland vår ädla skara
Tag ditt rum, du artigt qvad:
Skalde-drift och tankar para
Sig på dina lärda blad.
När din Ungdoms första lager
Du för Carols segrar bröt
Tecknas den at blifva fager,
Och, ju mer du kransar knöt,
Mera de ock blefvo täcka
Bland dem pråla fyra mäst
Som du velat tiden räcka
Och på årets hufvud fäst.*²⁵¹

Sjunde delen
(1808)

§ 30.

Amerikanen Hesselius, Andreas, magister i engelska språket vid Uppsala universitet, gav tillsammans med Olof Celsius d.y. ut veckobladet *Svenska Nitet* 1738, 4:0, där ett flertal arbeten på vers, men inte alltid så god, utkom. 1739 gav han ut tragedierna *Torilla*, *Erik IX* och *Zaletta*, och han höll olika orationer vid framstående personers födelsedagar och begravningar. En bröllopsdikt publicerad i Stockholm 1751, 4:0 visar dock att han hade en fin begåvning.

§ 31.

Hjärne, Urban, född i Nyen, Ingermanland 1641; fadern var präst därstädes. Han studerade i Tartu, Strängnäs och i Uppsala, där han blev god vän med de bägge Columbus. Där instiftade han också en egen teater i vilken han skall ha framfört *Rosimunda*, som han skrivit själv, i kung Karl XI:s närvaro, och skall därigenom ha lagt grunden till sin lycka. Han var läkare hos greve Tott, utsågs sedermera till landshövding och var vice-president i bergskollegiet. Han dog 1724 och ligger begravd i Bromma kyrka. Han lämnade kärlek till poesi i arv till sonen Carl Urban, som både skrev och framförde flera orationer på vers. – Kolmodin, Olof, kyrkoherde i Flo i Västergötland föddes 1690. *Upsala Tidningar* 1799, sid. 273 beskriver hans liv.

Hans främsta poetiska arbete är *Biblisck Qvinno Spegel*, Stockh. 1732, 4:o; han medger att äran för dess innehåll och form tillkom dalkarlen Peter Hesselius, kyrkoherde i Fågelås som avled 1713 sedan han fallit i älven genom isen. Även *Andelig Dufvoröst*, Stockh. 1734 och *Gyllene Rökelsekar* 1728, 8:o, utgivna tillsammans 1742, förtjänar att prisas; ur den förra är nummer 127 värd att andragas: *Kom ensamhet, min bästa trefnad* o.s.v. Även *Svea Farväl af Drottn. Ulrica Eleonora*, 4:o är hans. I militärläkaren Tugurins namn skrev han ett bönfallande versbrev till konung Fredrik, vars början lyder: *Milde Konung, Sveriges Far* o.s.v.

§ 32.

Leenberg, Axel Gabriel, vars levnadslopp är oss helt obekant, översatte från engelskan *Oratorium de Esthera et Hamano*, som tonsatts av Händel, Stockh. 4:o utan årtal. Flera av hans mindre dikter är dessutom införda i Sahlstedts samling. – Triewald, Samuel, född 1688, avled 1743. Han var rådgivare hos hertigen av Holstein. Den ädle von Dalin hyllade hans liv i ett begravningsstal. Hans *Lärospån i Svenska Skaldekunsten* utkom i Stockholm 1756, 8:o. – Olof Rudbeck d.y., kunglig arkiater och professor i medicin vid Uppsala universitet, framförde och utgav i kvartoformat orationer på vers till Drottning Ulrika Eleonoras kröning 1719 och till minne av Drottning Ulrika Eleonora d.ä. 1693. Hans son Johan Olof, vice-president i Bergskollegiet, hyllade Ulrika Eleonoras födelsedag 1731 med en dikt och han skrev åtskilligt annat, delvis infört i direktör Salvius *Novellae Litterariae* delvis i *Sahlstedts* samling. – Mörk, Jakob är välkänd genom *Thecla* och *Adalric*, på svenska och på prosa, men han skrev även *Eugenia* och *Svenska Enigheten* på vers. – De bägge Hallman försökte, fadern Johan Gustaf, kyrkoherde i Hedvig Eleonoras kyrka, med *Polska Konungars Saga och Skald* 1736, 4:o,

och sonen med samma namn, kyrkoherde i Sankta Marias kyrka, med flera orationer, förtjäna namn som skalder, men deras släkting Lars, komminister i Blacksta i Sörmland, som skrev den begåvade dikten *Hönsgummans Visa* överträffade dock dem båda. – Celsius, Olof, d.y., biskop i Lund, gjorde sig bemärkt genom sin översättning av *Aeneidens* första bok 1762, tragedin *Ingeborg* och den episka dikten *Gustaf Vasa*. Som ung skrev han också bröllopsdikten *Jungfrurs Vänneval*, till pastorn vid livregementet Marten Pfeifers bröllop. – Smälänningen Annerstedt, Daniel, professor i teologi vid Uppsala universitet; komponerade en dikt *Dödsens rike uti en Sång*, till ärkebiskop Henric Benzelius begravning med vilken han visade sig vara poet. Han författade också icke föraktliga verser över kronprins Gustavs tid som kansler. Av alla våra landsmän som försökt överföra främmande länders poetiska behag till modersmålet, förtjänar smälänningen Carl Gustaf Rothman, medicine doktor, lätt att hälsas som den främste genom sin mycket eleganta version av Popes dikt *Eloisas Bref till Abelard*. Låt oss anföra några prov:

*Den konst, att måla ord, för ögat tankan skildra,
Gaf Himlen först en kär, sitt ve därmed att mildra.
Hon lifligt tolka kan en lysten själs begär
Och för et kärt behof et troget budskap är.
Ej Nymphen nödigt har, att för sin känsla blygas,
När i et kärligt bref all ömhet kan betygas.
Det kan på längsta håll bli tvenne hjertans band
Och vifta suckar hit från sjelfoa Indiens strand.*

*Hur ofta, när jag förr till Vigseln trugad blef
Jag bannat har den Lag, som kärlek sjelf ej skref!
Ty kärlek lätt och fri, alt menskligt tvång förkastar,
Vid åsyn utaf band sig strax på flykten hastar.
Lätt rikdom, ära, pragt, uti en brudstol nås*

Och Lyckans hela skatt til morgongäfvå fås;
Om kärlek ej är med, som sällhet ensam gifver,
Pragt, ära, rikdom alt mot kärlek jäfvat blifver.
Den Guden svartsjuk är, och om hans tjenst blir kränkt,
Blir säkert oss till hämd en osäll lefnad skänkt.
Han skall med ständigt qual de Därars vända öka,
Som uti kärleksvärff ej endast kärlek söka.
Om verldens största Kung för mina fötter låg,
Thron, verld och honom sjelf dock med föragt jag såg,
Jag skulle till Gemål mig ej åt Caesar lämna;
Nej! låt en älskad vän mig älskarinna nämna:
Och om det gafs ett namn, som vore mera fritt,
Och mer än hustru ömt, det skulle blifva mitt.
Ack mer än sälla lif, där själ afsjäl blir dragen,
Där kärlek, frihet är och där Natur ger lagen;
Man äger och man ägs, all önskan upfyld ser
Och ingen saknad finns, som plågar hjertat mer.
Där tankan blifver sedd, förrn den från läppen hinner
Och längtan förekomrs då själen ännu brinner.
Se detta Sällhet är, om Jorden Sällhet har,
Och fordom var en lott för mig och Abelard.

De höga Furars topp, som sig från klippan luta,
Och skydda denna Dal, när Nordans ilar tjuta
Den floden, som sin bädd kring högden stilla för,
Det genljud, som dess fall mot håla Grottan gör.
De fläktar, som mot Trän i början sagta susa
Och spegelklara sjön med långsam darrning krusa,
Alt på min andagt ej har minsta intryck mer,
Ej lullar mig till sömns och inga syner ger.
Men i vår mörka lund, i skumma Klostergårdar,
I tomma Kyrkohvalf bland grifter och bland Vårdar,
Har ängslan byggt sin Thron och sprider i vårt bo

*En dödlik dvalas lugn, en liflös tysthets ro.
Dess mulna Majestät fördunklar alt man skådar,
Förskymmer hvarje ros och nattens rike bådar,
Förstummar flodens sorl, som mumlar i vår mark
Och andas fasa ut omkring vår dystra park.*

*Nej fly, ack fly från mig till verldsens ända ut,
Res Alper mellan oss och Oceaner gjut – Æc.
Och du, min Abelard, den sista tjenst mig gör,
Bered för mig den väg, til Ljusens rike för.
Se Läppen darra då och Ögonbanden brista,
Och fånga med din kys i flykten själens gnista.*

*Om ödet af en slump, det skulle så beskära,
Att denna Klosterbygd besöks af tvenne kära,
De må i blödighet sig luta på vår graf
Der torka i sin sorg hvarandras tårar af,
Med bäfvän brista ut, när de vårt qual besinna.
Ack! att dock aldrig Wi må deras öde finna.*

*Och skulle någon Skald i efterverldens tider
Få röna lika qual med det, som jag nu lider,
Bli dömd sin ömhetsmål att sakna flera år
Och blott i syne se, hvad han ej njuta får.
När någon sådan fins, som dessa prof lärt gifva,
Låt honom, om han kan, vår ömma Saga skrifva.
Att plågan sjunges väl, min sorgsna välnad rör.
Den samma känsla haft, dess målning likast gör.*

En del adelsmän har prövat sina krafter på detta fält. Joachim von Düben, som var född 1671 avled som riksråd 1730, och vars levnadsberättelse finns i *Acta Litteraria Sveciae* 1731, s. 52 översatte från franska till svenska Boileaus *Skaldekonst*, Stockh. 1721,

4:0; *Satirer, Pulpeten eller Bokstolen* (Lutrin) sammastädes 1722; *Utvalda Andeliga Sånger af Tyska Språket*, 1725, 12:0. – Palmfeldt, Gustav, friherre och riksråd, född i Stockholm 1680, översatte Vergilius *Ecloger*, Stockh. 1740, 4:0, och gav ut en dikt till drottning Ulrica Eleonoras begravning den 1 december 1742, 4:0. – Renstjerna, Jacob, greve och riksråd, som gav ut *Columbi Snilleafvel*, återgav också en del berättelser ur Ovidius *Metamorphoser* på svenska och gav ut dem i oktavformat, vilket vi vet att Eric Wrangel, friherre och riksråd, också gjorde med Phaedrus *fabler*. Av de bägge friherrarna Cederhjelm gav Carl Gustaf ut *Kärleks Balk af H. Voltaire*, 1740, 4:0 och Carl Wilhelm *Tragedien Brutus*, av samme författare, Stockholm 1739, 4:0.

§ 33.

Men ett antal författare till svenska kyrkans psalmer, som gjort sig ett namn framför andra genom poesins behag, bör inte förtigas. Amnelius, Andreas, filosofie magister, pedagog och vice-kyrkoherde i Fällingsbro nära Arboga, överförde från tyska till modersmålet *Mag. Job. Qvirsfelds Örtagårds Sällskap*, som innehåller psalmer, av vilka följande upptagits i svenska psalmboken; nr 155: *Min frälsare, hvad själave* o.s.v., nr. 156: *Skåder, skåder nu här alle* o.s.v., nr. 259: *O du bittra Sorgekälla* och nr. 271: *Far din väg du arga verld*, de vittnar gott inte bara om författarens, utan även om översättarens, poetiska snille. – Jacob Arrhenius, professor i historia vid Uppsala universitet från år 1687, vilken tjänst, skött av brodern Claes Örnhielm från 1668, han överlämnade till sonen Lars 1716, som innehade den till 1730, så att denna tjänst under 62 år låg hos en Arrhenius. Han avled 1725 på godset Hämbringe 83 år gammal. Lönbom *Anecdoter om Svenske män*, del 3, sid. 66f. har hans levnadsteckning. Han skrev flera svenska psalmer, införda

delvis i den svenska kyrkoriten, delvis i en specialsamling kallad *Psalmprover* utgiven 1689, av vilka en del anses vara synnerligen lämpade att väcka sinnesrörelser, nämligen nr. 84: *Hela världen fröjdens Herran*, nr. 106: *Ditt namn o Gud jag lofva vill*, nr. 245: *Jesus är min vän den bäste*, nr. 274: *Jesus alt mitt goda är*; melodierna till dem omvittnar dessutom Arrhenius stora musikkunskaper. – Kolmodin, Israël, superintendent i Visby, komponerade på ängarna kring Roma kloster på Gotland en psalm som på ett förundransvärt sätt brukar glädja våra sinnen vid S:t. Johannes fest: *Mig gör stor lust och glädje, Den sköna sommartid* o.s.v. – Östgöten Ollon, Gustaf, omtalad av Högmark *Psalmopoeogr.* sid. 192, född i Vikia 1646, avled som kamrer vid stora sjötullen i Stockholm 1703. Han komponerade nr. 45: *När jag nu min bön utgjuter*, nr. 261: *Hvad godt kan jag dock göra*, nr. 268: *Hvad kan dock min Själ förnöja*, nr. 299: *Mitt hjerta frögda dig*, nr. 300: *O Store Gud, min Fader och min Herre*. Han översatte nr. 157: *Up min tunga, at lofsjunga*, nr. 174: *Denne är den store dagen*, nr. 288: *Min Själ och Sinne, låt Gud råda*. Det förtjänar att noteras, att Nyberg, Holmberg, Odelius och Kahl var författare till de flesta psalmer som utkom 1743 och 1748 under titeln *Sions Sånger*; de övriga var skrivna av Nordensköld, Hedenquist, Gren, Brisman, Krüger, Hellman, Garboina, Grubb, Liljehök, Ekestubbe, Strömfelt, Gradin, Werwing, Kolmodin, Christiernin, Ahlmark, Beckelin, Arosenia, Berggren, Nischman, Briant, Nordencreuz, Brandberg, Strandberg, Ribe, Kerrman, Björn och Rosén.

§ 34.

Vi avslutar vårt lilla arbete med de två mest kända skaldinnorna som har funnits i vårt land: Sophia Elisabeth Brenner och Hedvig Charlotta Nordenflycht. Den förra född 1659

som dotter till köpmannen i Stockholm Nicklas Weber, gifte sig vid 19 års ålder med assessorn i Antikvitets Arkivet Elias Brenner,

Hustrun gjorde mannen lycklig, och mannen gjorde henne lycklig

som Ovidius vers lyder på den medaljong som slagits över dem. Hon var mor till 15 barn, blev änka 1717 och avled 1730. Hennes levnadsteckning finns i *Acta Litteraria Sueciae*, 1731, sid. 118. Hon behärskade latin, tyska, italienska, franska och flamländska och hon brevväxlade med flera utländska lärde. Hon har författat *Poetiske Digter*, Stockh. 1713, 4:o, vars andra del utkom 1732; *Christi pinos historia, rimvis betraktad*, Stockh. 1726, 4:o, reviderad 1752, 8:o.

Den senare var född i Stockholm 1718 och avled 1763. Hennes levnadsteckning finns i *Svenska Mercurius*, augusti 1763, s. 591. Hennes separat utgivna verk är:

1. *Grafskrift öfver hennes Informator och Fästman H. Jöns Tideman*, † 1737, utan författarnamn, Stockholm, utgiven i kvartsformat.
2. *Åtskillige Poëmer för åren 1742–44*, 8:o.
3. *Tankar om Skaldekonstens nytta*, 1744, 4:o.
4. *Den Sörjande Turturdufvan*, Stockh. 1743, 8:o.
5. *Hennes Mans Fabricii Amaranther eller Poëtiska tankar*, Stockholm 1744, 8:o.
6. *Qvinligt Tankespel af en Herdinna i Norden*, Stockh. 1744, 8:o.
7. *Samma för år 1745*, Stockh., 4:o.
8. *Samma för 1746 och 47*, sammastädes, 4:o.
9. *Samma för 1748, 49 och 50*, sammastädes, 4:o.

10. *Det frälsta Svea i 5 Sånger*, sammastädes 1746, 4:o.
11. *Andelige Skaldeqväden*, sammastädes 1756, 8:o.
12. *Utvalda Arbeten*, sammastädes 1774, 8:o.

Tillsammans med greve Gyllenborg, Creuz och de övriga skrev hon flera dikter som förekommer i samlingen *Våra Försök och Vitterhets-Arbeten*. Vi anser att den bästa är den till den ryske storhertigen Paul Petrovitz födelsedag. Vi styrker denna bedömning med att anföra följande:

*Prins! hela Rysslands hopp, till Kronor född och ammad,
Hvad Alexandrar sökt, du genom födseln har.
Från Nordens Kungahus din höga börd är stammad,
Du ser ett mäktigt folk, som väntar ditt försvar.
Men denna lyckas högd, som få i verlden hinna,
Dock ringa skatta bör emot den förmånsrätt,
Att du på ärans ban får dina mönster finna
I Petters hjeltedygd och i Elisabet.
Det minsta deras verk till något stort dig leder,
Fäst dina ögon dit, så blir du spirans heder.*

Om Peter I Alexiewiz:

*Hvar är du mera stor med spiran uti handen
Som lyds från Tauri spets till Nordens yttra kant,
Än när du okänd går vid låga Amstelstranden
Och timrar sjelf den köl, hvarmed du hafvet vant.
Här röjs en ädel eld som dristigt genombryster
Okunnighetens måln och vanans tyranni.
En yngling, en Monark, kan se hvad honom tryter,
Går ned ifrån sin högd att ännu högre bli.
Hvem var hans första råd? Hvem lifvar opp hans snille –
Han sjelf, hans stora själ, som kunde hvad hon ville.*

*Bland hjeltar, som et folk ur mörkret hunnit lyfta,
En verket påbegynt, en halfjordt lämnat har.
Til et så vidsträkt mål ju många snillen syfta.
Förrn Grekland när sin högd, förrn Rom sitt välde tar.
Det fordras tidevarf, att sådan hvälfning göra,
Men Muscovs unga drott på tid och hjertan rår.
Han, ensam om sitt verk, kan ensam det utföra
Hvad Secler knapt förmå, sker här på tjugu år.
Utaf hans vishets frön, hans framtid frugten skördat
Och Ryssland på en gång blir rygtbart, kändt och vördat.*

För övrigt sägs att denna svenska Sapfo fick samma slut som den grekiska.

Noter

- 1 Campanus, *Epist.* s. 333.
- 2 Gellius, bok xi, kap. 8.
- 3 ”Ty skyternas förstånd är inte rätt och oslipat som övriga barbarers, somliga av dem sägs även förvärva så stor klokhet som ett ständigt krigförande folk överhuvudtaget kan”, Curtius Rufus bok 7, kap. 8. Jämför även Jordanes, *De reb. Get.* kap. 11 och Bartholin, *Ant. Danic.* Bok 1, kap. 10 och dessutom Verelius *Runograph. Scand.* kap. 3, s. 14. Dessutom densammes *Dissert. de Fanin* s. 31. Celsius *ap. Originem*, bok 1, s. 14. Ett i övrigt minnesvärt ställe och utmärkt vittnesbörd finns hos Herodotos, bok 4, s. 271: ”Svarta Havet uppvisar de mest okunniga folk av alla, med undantag endast av skyterna”.
- 4 Se Mozelius *Disp. de philosophia veterum Svio-Goth.* Uppsala, 1755.
- 5 Se Rudbecks *Atlantica*, passim.
- 6 Tacitus, *Germ.* kap. 3.
- 7 Att skaldediktningen var deras enda och äldsta historieskrivning omvittnar Tacitus, *Germ.* kap. 2 och Jordanes säger ”de har berättat om sina dåd i sina gamla sånger som vore det en traditionell form av historieskrivning.”
- 8 Det är bekant att konungarna själva stundom nedlätit sig till detta ärbara tidsfördriv och ägnat sig åt skaldekonst. I synnerhet utmärker sig Ragnar Lodbrokes kväde, som han sägs ha sjungit som en svanesång då han närmade sig döden efter ett huggormsbett. Loccenius, *Antiquit. Svio-G.*, kap. xv, s. 90.
- 9 Torfaeus, *Ser. Reg. Dan.*, bok 1, kap. 6, s. 53.
- 10 *Inledning till Vitterhets Acad. Handl.*, s. 19.
- 11 *Heimskringla*, mot slutet.

- 12 Jämför med vad vår store polyhistor, kanslirådet och riddaren Ihre sagt om detta i M. Löhnboms *Dissertatio de Poësi Svecana Antiqua et Hodier-na*, Ups. 1734, s. 30.
- 13 Se Salans noter till *Egils och Asmunds Saga*, s. 97.
- 14 I *Discursus de Poësi Septentrionali* som ingår i Worm, *Lit. Run.*, s. 192. Se dessutom, om intresse finns, *Hervorar Saga*, kap. xv och Verelius noter samt v. Dalin, *S. R. Hist.*, del 1, kap. 8, § 9 och 10 vidare *Dissertatio de Poësi Skaldorum* (N. Wettersten, respondent), Ups. 1717.
- 15 Utgivna av Hadorph 1674. De tycks vara skrivna av olika anonyma författare, om vilket man kan läsa i företalet till dem.
- 16 Skriven på svensk vers av en anonym författare på uppdrag av svenska riksdrotsen Boo Jonsson och utgiven av greve Brahes tryckeri på Visingsö 1672.
- 17 Denne sistnämnde är också författare till de sånger som utkom utan uppgift om författare, år eller tryckort i oktav med följande titel: *Några wijsor eenfaldeliga utsatte för them som lust haffwa att qwädha eller höra om Anti-Christum och hans wäsende*. Han har också skrivit *Tobiae Comoedia*, Stockholm 1550 och 1561 i 8:o samt *Vårs Herres Jesu Christi pina och uppståndelse*, Stockholm 1556, se Stiernman *Centuria 2 Anonymor.*, s. 5 och Hallmann *Laurentius och Olaus Petri leverne*, s. 107 och 108.
- 18 Uppsala 1748. Några få som antingen förbigåtts helt eller bara nämnts vid namn där vill jag lyfta fram här i första hand från Schefferus, Stiernmanns och Palmiskiöldarnas skrifter.
 - En anonym författare, som har översatt hertig Fredrik av Normandies historia till svenska rim år 1300. Handskrift i antikvitets arkivet. Se Stiernmans *Tal om Lärda Wetnskapers tillstånd i Sverige*, 1718, s. 72.
 - *Ivani & Gaviani Historia* år 1302. Handskrift där, anf. arb. s. 73.
 - Allegorisk beskrivning av konung Albrechts regering. Anf. ställe.
 - Skämtsam liknelse mellan Svea Rike och Konung Albrecht, författad av ”de gamle”, anf. ställe.
 - Under 1300-talet utkom *Samtal emellan Själen och Kroppen i Helvetet*, handskrift, anf. ställe s. 74.
 - *S:t Orians Pina*. Handskrift därstädes.
 - Under 1400-talet har en anonym författare gjort ett sammandrag av St. Olofs Historia som Hadorph utgav i Stockholm, 1675 i 8:o.

- Henric Tidemanson, biskop i Linköping och en välförtjänt kyrkoman som avled år 1500, se Messenius *Scand. Illustr.* Band xv, s. 92 och Rhyzelius *Bisk. Chr.* s. 117. Han har skrivit 1) *Gamle Rim om tucht, dygder, höfviskhet och ärligit umgängelse, både med Gud och människior.* 2) *Lärdom stäld i Rim om Boskapsbandel, them allom nyttig, som begynna vilja bohags Regemente.* Den inleds på detta vis:

*Alsmectig Gud med sin nåd, vare med oss i råd och dåd
Alt såsom det var fordom, både med gärning och ordom* ☩.

- 3) *Rim öfver Sveriges Lag:*

*Reen läre och kyrkiones läbre, Gifver land namn och thet förmere.
När boot sker efter bruttom. Då är Rättvisan rikast i luttom* ☩.
Den slutar: *Frid vari stält åt Lagum och laga fallom
Wari Gudh medh oss allom.*

- 4) *Hushålds Rim, under titeln Biskop Henrichs i Linköp. Rim.*

*Folket minnes och thet är funnet Sveriges Städer ofta brunnet
The stå ännu i samma fara, Ty äre the rädde som andra hara* ☩.
Den slutar: *Jordabus och tegel tak, Wårja ofta för stoort omak.
(Palmskiöldiana, ur Elias Brenners bibliotek).*

- Jonas Petri Klint, kapellan till biskopen i Linköping och pastor i Stenby 1567. Han fortsatte Rimkrönikan om Linköpings biskopar, och har också skrivit något om de tecken som föregick de liturgiska striderna och om dessa strider. Han var en av undertecknarna av Uppsala mötes beslut 1593 och avled den 21 oktober 1608. Se Wennerdahl, *De Wikia*, s. 47. De rim som Klint har skrivit ner mot slutet av Olaus Petri krönika har, så vitt jag vet, inte tryckts förut, och jag citerar dem här ur Palmskiölds samlingar:

*Ho thenna Chrönika efterfråga vill, Tå hörer hon mig Joen Petri
Klint till,
En fattig Guds Ords tjänare försand, Wid Stenby Församling emellan
Wikeboland
När man skref Guds Sohns åhr 1567. Gud till ähra och människiom
till gagn ännu.
Jag intet längre härmed halar, Jag gaf för henne rätt fyra daler.
Jag hafver läsit henne rätt till ände, Annoterat med färga, figurer
hvad som trängde
Kunde hon så blifwa hos allom kändt, Att hon kunde komma på
prent,
Så vore hon en Danska chrönicon lijk, Ja, och bättre utsath med allo
flijt*

Rättat och corrigerat thet villa, Intet mera inskrifvet än thet man kan gilla.

Och ingen mandom blifver mera häruthi spordt, Än then medh svenska manna händer är giort

Och them lägges ingem mera ähra till, Än then Gudh hafver them gifvit med härsköld.

Men then Danska Chrönikon drifver therpå fort, Tillegnar Danske män thet the intet hafva giort.

Men her till var Mester Olof för from, En Guds Ords man och predicant i Stockholm.

Som thenne Crönica hafver sammansatt, Thet rättteste såsom han fick fatt

Ifrån första Sveriges regiments tid, In till Högloflige Konung Göstaf tog vidh

En mechta Götha Konung var han, som halp Sveriges Rike ifrån Dana band.

- KARL IX, en gång Sveriges konung, var själv skald, precis som Germanicus, Caesar och Augustus, varav man ännu kan hitta flera spår, ty förutom den rimkrönika där han beskriver händelserna i sitt liv, som gavs ut av Bergius i Stockholm 1759, har han också författat *Psalmer och Verser*, som finns i handskrift i Riksarkivet, se v. Stiernman *Biblioth. SvioGothica*, del 2, s. 6 och Schefferus *Svecia Litter.*, s. 53. Han har även författat en *Grafskrift öfver Grefve Carl Sture* som von Dalin omnämner i *Witt. A. H.*, s. 29. Anonymt har han också utgivit *Psalmboken*, översedd, förbättrad och utökad i Stockholm, 1601, 8:o, Stiernm. *B. S.*, s. 51.
- Här torde det vara tillfälle att i korthet nämna att den första svenska psalmbok som vi känner till, utkom 1530 i 8:o under titeln *Någre Gudelige visor utdragne af then Helga Skrift, the ther tienna till att siungas i then Christeliga Församlingen* och innehåller 16 psalmer. Jmf. *Sv. Mercur.* för november 1756, s. 289.
- Olaus Martini en gång i tiden ärkebiskop i Uppsala, han har skrivit *Tre Psalmer*, som, efter hans död 1609, utgavs i Uppsala 1617 i 8:o. Stiernm., anf. arb. s. 57 och Högmarck, anf. arb. s. 187. En längre gravskrift över honom, författad av Laurentius Birgeri från Värmland, finns i handskrift i de Palmskiöldska samlingarna.
- Torsten Johansson från Småland utgav 1602 i 8:o några Davidspsalmer i sånger författade, St., anf. arb. s. 69.

- En anonym författare, vars namn titeln endast anger som T. G. har gett ut *Konung Davids Historia* i Stockholm 1604, 8:o. St. s. 82.
- *Josephs Historia* i form av ett drama författat på svensk vers utkom i Rostock 1609, 8:o, densamme anf. ställe.
- Martin L. Aschanus, var Riksantikvarie (som då kallades Häfδαςökiare) och dessutom kyrkoherde i Fredstad och Hammarby, jmf. om honom *Palmskiöldiana* och Thun, *Vita Erici Palmskiöld* s. 65. Utom de hos Axelsson s. 30 nämnda skaldeverken har han också skrivit *En liten Bok om Plikter och et rätt Lefnads-Sätt* på svensk vers, i handskrift, dessutom *Bord- eller Gästebuds-Taftla för åldriga*, på svenska rim, manuskript i antikvitetsarkivet. Stiernm. s. 217 och Schefferus s. 93
- En anonym har gett ut *Tänkespråk af de sju vise i Grekland på Svenska Rim*, Lübeck 1614, 8:o. St., anf. arb. s. 287.
- Aegidius Aurelius från Uppsala var rektor över skolan i Uppsala, och sedan borgmästare i Stockholm, han har översatt till svenska Niels Arctanders kommentar till *Bot-Psalmerne*, Stockholm 1620, ny upplaga 1640, då förökad med *åtskilliga Cantilener*. St., anf. arb. s. 291.
- Jonas Hambræus från Hälsingland var professor i orientaliska språk vid universitetet i Paris och har utgett ett sammandrag av Evangelierne, Rostock, 1617, 24:o under titeln *Mikesath Besora ... korteligen och eenfäldeligen uti tre Hebraiska versar och Svenska Rim författat*. St. s. 314 och Scheff. S. 103. Jämför Petrus Hambræus dissertationer om Jonas Hambræus 1743 och 1749 under prof. Petrus Ekermans presidium.
- Jacob Johannis Ulphinus från Stockholm har utgett Gerhards betraktelser översatta till svenska tillsammans med ett efter Gerhards lemma författat distikon på rim. Stockholm, 1617 12:o. Sch. S. 105 och Stiernm. s. 330.
- Gabriel Andreae Helsingius, präst vid Västernorrlands regemente har skrivit *Tolf Orsaker, för hvilka Gud tillskickar Människiorna Straff och Plågor* på svenska rim, Stockholm, 1619 samt *Pandectas Miraculorum*, 1625, 4:o. Flera av hans skrifter har jag ännu inte kunnat se eftersom de är ytterst sällsynta, men då jag i kungliga sekreteraren von Eckleffs rikhaltiga boksamling, bland annat också fått bläddra igenom Helsingius verk, skulle jag vilja här ge ett enda exempel, för

att det bättre skall framstå hur hans skaldeädra var beskaffad. Vår skald inleder *Miraculorum Pandectae* på detta vis:

*Nu vill man uti synnerhet Några undervärk med beskedh
Beskrifva och upräkna fort Hvilket ock skall blifa rätt kort &c.*

Om Bileams äsna, s. 17:

*När Bileam till Balack drog Och Åsninnan med staffven slogh:
Tå öppnade Gud hennes mund At hon talte i samma stund:
Och häftigt försvarade sigh Hvilket ock vist var underligh:
Att itt creatur utan skiäl Talte som een menniskia väl. &c.*

Bland orsakerna till pesten nämner författaren denna fjärde orsak:

*Then fierde orsaak skall man så Hos Malachiam skriffven stå.
Then Gud ej eller lida kan Utan vill ock straffa försan.
När man then del vill dölja bort, Hvad thet är litet eller stort:
Som Gud fordom hafver befalt At man prestomen offra skall
Och the som för altaret stå Skola theraf sin födha få.
Men en part tagha sig före Till att falsk tiende göre
För hvilket Gudh tå sägher så Förbannelse skola the få.
Af Pestilentz, hunger och nödh Skola både folck och fjää döö.
Then som vill sielf Prophetens Book Läsa, han skall väl blifva klook.
Och få ther flere plåghor see, Som Gud vill alla them betee,
Som ej vele bättring göre Och rätt tiende framføre.
The frome talas här ej om En ogudachtig se sin dom. Detta av
honom.*

- Laurentius Jonae Gestricius var pastor i Härnösand och dog 1597. Mellan åren 1591 och 1597 komponerade han åtskilliga psalmer och heliga sånger som hans son, Håkan L. Rhezelius, pastor i Torstuna utgav i en volym i Stockholm 1619, 8:o. Men han hade inte själv författat dem. Se Axelsson *Diss.*, s. 31, Scheff., s. 113 och Stiernm., 353, Högmarck, s. 177. Ur denna psalmbok vill jag här anföra en enda strof, s. 326 där den döde från graven talar till de levande på detta vis:

*Jag legges i jorden medh en blya omsvept
Min nakna kropp thermed betäckt,
Mitt hufvud ligger ludhit, mijne näsar äre blåå,
Som J må see här öfver mig stå.
J Christne Män och Dannequinner
Drager väl thenne min sorg till minne
Thet vill och vara Edar ända
Ehuru i Edher i verlden vända.*

- Adelsmannen Christiern Ivarson Ulfsparre utgav i Stockholm 1620, i 8:o några gästabudssentenser, vilkas titel är: *Några bordrim, höfligit och lustigt, så väl andeligen som verldsligen*, Stiernm., s. 356.
 - Nils Nilsson Holm var pastor i Hesunda och skrev böner och psalmer som fogades till hans katekesfrågor, Uppsala 1650, 12:o. Stiernm., s. 361.
 - Magister Petrus Johan Rudbeck från Närke var professor i fysik i Uppsala från 1605, theologie lektor i Västerås från 1625 och slutligen pastor i Köping 1627. Han avled 1629. (Observera att författaren till dissertationen *Περὶ ὑμνοποιῶν*, när han skulle rätta ett fel som smugit sig in i del 1, s. 13 där han gjorde honom till biskop i Västerås, begår ett nytt mindre fel när han i del 2, s. 85, felaktigt påstår att han var pastor i Linköping). Av honom har vi *En svensk visa om den utmärkta Ungdomen och Barndomen*, Stockholm, 1624 i 4:o, inte att förglömma att det var genom hans försorg som psalmboken utgavs i en förbättrad och utökad upplaga, under titeln *Enchiridion*, i Västerås 1625 och på nytt 1627, i 4:o. Jmf. Scheffer., s. 132, Stiernm., s. 402 och Bazius *Hist. Eccl.*, s. 795.
 - Eric N. Bjugg från Östergötland var student i Uppsala och gav ut *Militia Christiana, thet är Alle Christälskande människors Ridderlige kamp ... med enfaldige Svenske Rim beskrifven*, Uppsala 1631, 4:o.
 - Nils Jonae Rolander från Småland var militärpräst och utgav en undervisning, dels på prosa, dels på rim, om människors uselhet och dödlighet, Stockholm 1631, i 8:o. Scheff., s. 145, Stiernm., s. 569. Av honom finns också *Elegantissimi versus selecti ex jubilo Sancti Bernhardi de nomine Jesu försvenskat*, Linköping 1639, ur *Palmiskiöldiana*.
- 19 Författarna är dock oense om hans födelseår: Peringsköld anger 1581 i *Monumenta*, och Frosterus anger i sin likpredikan över Messenius 1584, men Messenius har själv intygat sig vara född 1579. Jämför den notis som Stiernman införde i noterna till Wervings historia om Konung Karl IX, band 2, s. 191.
- 20 Peringsköld, *Monum.*, band 2, s. 242.
- 21 Vad gäller konflikten mellan Messenius och Johan Rudbeck samt de övriga professorerna i Uppsala se *Relationen* som är tryckt i *Förråd af äldre och Nyare Handl. hörande till Nordiska Historien*, s. 144 & 210.
- 22 *Scand. Illustr.*, band 10, s. 41.

- 23 Senare skulle en i sin tid inte mindre ryktbar skald, Lars Vivallius, sitta fången på just detta slott; genom att lägga sig till med namnet Gyllenstierna hade han gjort sig skyldig till ett sällsamt bedrägeri. Han skall inte heller komma att utelämnas framöver i denna vår skaldelängd.
- 24 Så säger han själv i förordet till band 10 av *Scandia*.
- 25 I anf. arb., band 10, s. 41 säger han: ”under dessa vedervärdigheter har jag sammanskrivit denna bok, jämte mina övriga små arbeten, som inte är så få till antalet, med vilka jag har hedrat och upplyst det ovärdiga fäderneslandet mer än någon inhemsk eller utländsk författare hittills gjort eller hädanefter lär göra”. Ganska högdraget förvisso, men inte helt osant.
- 26 Jmf. om du vill Thun, *Vita Palmskiöld.*, s. 54; Stiernm., *Bibl. SvioG.*, s. 128f; Bring, *Collectanea Histor.*, del 1, s. 4 & 22; Wählberg, *Disp. De Poëtis Latinis*, s. 12 och framför allt Celsius två utmärkta dissertationer *De Meritis & Fatis Messeniorum*, Ups. 1741 & 1753; Snellman, *Disp. de Urbe Uloa*, del 1, s. 23 & 34; Widekind, *Histor. Gustavi Ad.*, bok vi, s. 351.
- 27 När han nämligen var professor i Uppsala lade han ofta ner åtta timmar om dagen på så väl offentlig som privat undervisning av en talrik skara ungdomar. Se hans schema i noterna till Konung Karl IX:s historia av Werving, s. 193.
- 28 Se hans *Apophoreticon*.
- 29 I förordet till komedin *Svanhvita* efter att ha yttrat sig om sina arbeten och sina ovänner säger han: ” ... på the fem år som jag nu i mitt Fädernesland varit hafver, beskrifvit på Latin och Svenska och af trycket med min egen bekostnad låtit utgå (mitt Fädernesland, efter förständig mans Dom, icke till ringa beröm) sexton stycke böcker ... ock icke thess mindre läsit för Riksens ungdom thess emillan, uti Academien, och i mitt eget hus, under tiden fem, stundom sex och siu timar om dagen: men så är mig Gud bättre föga annor lön och tack af en part, för sådant mitt arbete anbuden, än såsom uti alle verldenes tider, the gemenligen bekommit hafva, som sitt Fäderneslands gagn och beröm dag och natt fliteligen sökt hafva ... så hafver ock mig händt för min store flit ... ” vidare: ”... sedan annat berömligit arbete, mitt Fädernesland till ära, ställa uti värket, som är ibland annat: att författa hela Sveriges Rikes Historia uti 50 Comoedier och Tragoedier, och them offentligan exhibera.”

30 Men det var förvisso vid den tiden inte bara i Uppsala som skådespel uppfördes. Jag har nämligen inhämtat att komedier av andra än Messenius uppfördes på andra ställen. Till exempel i Stockholm där *Comedia Olaus Skottkonung* uppfördes vid Konung Gustaf Adolfs giftermål 1620, ett skådespel författat av Andreas Johannes Prytz, sedermera biskop i Linköping. Han skrev också *Comoedia om Gustaf den förste*, som dock uppfördes i Uppsala 1622. Se Stiernm., *Biblioth. Svio-Goth.*, s. 207 & 209.

I Åbo spelades Jacobi Petris Chronanders *Comoedia ... innehållandes om giftermål och frieri åtskillige lustige discourser och domar, hvilken blef till H. Jöns Kurcks, S. R. Råd och Praes. uti Åbo Hofrätt, så ock Fru Christina Horns bröllofsfäst hållen och agerat, d. 31 Julii och 1 Augusti 1649 på then Kongl. Academien i Åbo*. Tryckt där i 8:o. Densammes *Surge eller flit och offtighets skådespegel, uti en Comoedia*, Åbo den 6 maj 1647, i 8:o.

Eric Kolmodin *Genesis aetherea, eller Jesu Christi födelse uti en enfaldigh Comoedia fattat, hvilken 1659 d. 9 Jan. publice celebrerades i Åbo stad*. Detta ur Palmskiöldiana.

I Söderköping har vi Johannes Beronius, konrektor för skolan där, *Rebecca. En ny och andelig Comoedia* uppförd den 25 september 1674, tryckt i Linköping i 4:o.

Min hemstad Linköping har inte heller varit utan dessa läckerheter. Där uppförde Samuel Petri Brask:

1. *Comoedia om den förlorade Sonen eller oförfarne Resande i Persmässo-Marknanden*, tryckt i Linköping 1645, i 4:o.
2. *Acta de Martyria Apostolorum, Tragico-Comoedia om Apostlarnas gärningar och jemmerlige marteringar. Hällin in publico theatro i Linköping uppå Permessodag 1648*, tryckt där i 4:o.
3. *Mars Germanicus victus, thet är Comoedia on thet väl ändade Tyske kriget, hållen i Linköping 29 Julii 1649*, tryckt där 1650 i 4:o.

Brask var verkligen författaren till dessa verk, han var filosofie magister i vältalighet och poesi, lektor i Linköpings gymnasium, pastor i Egby och Rinna och senare vid Sancta Clara kyrka i Stockholm. Han föddes i Vreta 1613 och dog 1668. Se Nicolaus Rudbeckius likpredikan, Nordbergs *Clarae Minne* s. 156 och Scheffer., *Sv. L.* s. 196.

31 *Offentligh exhibierat aff hans Studenter uti Uppsala, i Erichz-mässe marknad.*

- 32 Stiernm., *Bibl. Sv. Goth.*, s. 135f. Denna komedi var Messenius sista, vilket också framgår av dess titel: ... *beskrefven och af hans Studenter, hvilkom han och henne till god natt och valete uti värket stält hafver: alt-henstund han them icke länger under sin disciplin och öfning behålla kan för annat svårt dageligt bekymber ...* mot slutet av epilogen kan man läsa följande:

*Ty achtas ej den oförståndige deel Som sådan lek kallar narrespel
Intet ting finnes i verlden så godt Som ej lider af oförståndet spått
Hvem kan ock i verlden alt så laga Thet alla människior skall behaga.
Men jag må bekänna, thet är vår tröst Wi achtom ej de afvundbäl-
gars röst
Sedan vi hafve them låtet förstå Hvarföre vi nu sådant spel begå
Nembligen efter vår Praeceptor kär Med andre Riksens saker betung-
ad är.*

...

*Oss och våre förvandter till behbag Hafver han hållit detta spel idag
Oss till valete och tusend godh natt Hvilka han har väl på fötterna
satt &c.*

- 33 Se *Scand. Illustr.*, band 13 mot slutet, där han själv räknar upp sina arbeten och utlovar en tjugonde volym av *Scandia* som skulle innehålla *Miscellanea Poëtica*.
- 34 Denna bör inte sammanblandas med en annan av hans skrifter, nämligen *Detectio fraudis Jesuiticae*, Stockholm, 1610.
- 35 Stiernm., Centuria I, *Anonymorum*, s. 13.
- 36 Scheffer. *S. L.*, s. 86; Stiernm., s. 141.
- 37 I hans historiska samlingar, del 1, s. 21. Det omdöme som den store rikskanslern Axel Oxenstierna skall ha fällt om Messenius är värt att citera: "un génie de la sorte du sien doit etre traité comme le feu, auquel on doit fournir quelque nourriture, pour l'entretenir toujours, afin qu'il ne se détourne pas pour faire du mal". (Palmsk. ur rådsprotokollen för år 1640, s. 467 & 489).
- 38 Enligt kanslirådet, den ädle von Celses omdöme i *Biblioth. Holmens. Histor.*, s. 24.
- 39 Om hans åtskilliga olyckor kan man läsa mer utförligt i Brunnerus begravningstal (i handskrift), i Stenius Program rörande hans begravning och i Thuns *Vita Palmskiöldi*, s. 48f. Bureus minne hyllas också genom det, förvisso svårtolkade, stenmonument som numera finns inmurat på väggen i den gamla Carolinska akademien, se Thun anf. arb. s. 114. Han

- hade en lärd dotter, Catarina Bure, som var gift med riksantikvarien och assessorn i Åbo hovrätt, Johan Axehielm. Hon dog 1679. Om henne kan man läsa mer i professor Gartmans Likprogram hos Stiernm. i *B. S.*, s. 805 och Thun anf. arb. s. 120.
- 40 Till prins Gustaf Adolfs informator, Johan Skytte, och hans trolovade Maria Näf, Stockholm 1606. Denna skrift har jag själv inte sett.
- 41 Stiernm., *Centur. 2 Anonym.*, s. 18.
- 42 Nämligen: 1) *En Studentvisa* 2) *Om verldenes skapelse* 3) *Kaxe lär känna tig sielvan* 4) *Om then inra människian* 5) *Andens quida öfver siälenes säkerhet* 6) *Om thenna tidens tillstånd* 7) *Om then minsta i himmelen* 8) *Om yttersta tiden* 9) *Om inre människians fruchter* 10) *Ächtenskaps Harpan* 11) *Om vägen till lifsens trä* 12) *Plägningen*.
- 43 "Il annonça, que le premier terme de la fin du monde arriveroit 5 Maji 1647 & le dernier 1674. La dessus il distribua aux pauvres tout ce que lui restoit en propre, jusqu'au premier terme qu'il avoit predict; mais par malheur pour lui, le dernier jugement ne vint point & il se vit obligé de solliciter la Reine Christine pour avoir de quoi subsister". Arckenholtz, *Memoires de Christine*, band 1, s. 326.
- 44 *Discursus Metallogicus ex schola Danielis* &c. manuskript i 8:o 383 sidor.
- 45 I förordet till andra upplagan av *Litteratura Danica*, svarade Worm ganska ohövligt på detta, i enlighet med den tidens sed bland akademiker, varigenom Verelius provocerades till att attackera honom på nytt i *Runographia Scandinica*.
- 46 Scheff. anf. ställe, s. 51.
- 47 Harald Appelbom, som en gång var svensk *ministre plenipotentaire* i England säger i ett brev till J. G. Vossius 1641 att Muserna, som har landsförvisats från sina tidigare boplatser, flyttar norrut och förlägger sina boplatser här för en tid, så länge krigsguden härjar på andra platser. "Jag ser", tillägger han, "att det lugn och den uppskattning som brukar finnas i en fredlig stat under den bästa ledning, just nu är för handen här", Vossius, *Oper.*, band 4, s. 295. Om man får tro Menage, var denna mycket lärda drottning lika bevandrad i skaldekonsten som i andra vetenskaper. I företalet till Balzacs samlade verk skriver han om detta till henne på följande vis: "Jag hör att du inte bara älskar poesin lidelsefullt utan även utövar den så lyckosamt att du med rätta skulle kunna anses vara en av de främsta skaldinnorna, om det inte vore så att denna dygd överträffades av glansen från dina andra dygder." På liknande sätt berömmar Heinsius henne i ett brev till Gronovius 1649: "Den himmelska

drottningen var så intresserad av just poesi att jag ännu inte sett någon som hyst ett större intresse än hon". Burman, *Syll.*, band 3, s. 233.

- 48 *Staten*, bok 3.
- 49 Homeros, *Illiad.*, bok 6, vers 208. "Un des plus grands genies que le Nord ait produits", Archenholtz, anf. arb., s. 334.
- 50 Jmf. med Ol. Celsius påbörjade arbet *Lärde Svenske*, s. 10f. där man hittar en elegant skildring av Stiernhielms liv.
- 51 Stiernm., *Matrickel*, 1, s. 293 och *Dissertatio de Arosia*, del 2, s. 112.
- 52 Med vilket mod denne vår filosof *hade utbärdat kraften av det bekanta skeppsbrottet* kan man inte utan behag läsa i Samuel Columbus *Mål Roo eller Roo-mål, bestående af allehanda rolige frågor och svar, snack och sager, pussar och efventyr, språk och kortvill*, handskrift i Benzeliska samlingen i Linköping.
- 53 Thun, *Vita Palmsk.*, s. 67.
- 54 Stiernhielms samlade poem är utgivna i Stockholm 1668 i 4:o under titeln *Georgii Stiernhielmii Musae Svethizantes, thet är, Sång-Gudinnor nu först lärande dichta och spela på Svenska*.
- 55 *De novis inventis*, s. 93 i min upplaga.
- 56 I förordet till *Slutna Paradiset*, s. 75 i min upplaga.
- 57 *Memoir. de Christine*, band 1, s. 335: "S'il avoit assez entendu la langue Suedoise et compris le sublime de cette Poësi de l'Hercule, en vers blancs, il auroit en bon connoisseur regardé cette piece comme un chef d'ouvre en son genre."
- 58 *Reflexions sur la Poësie. Oeuvres*, band 4, kap, 9, s. 111 i min upplaga.
- 59 Fab. [Quintilianus], *Instit. Orat.*, 10:1.
- 60 Vereliana, s. 69.
- 61 Se *Acta Lit.* för år 1721, s. 191. Denna skrift med titeln *Bröllops Besvärs ihugkommelse* inleds på detta vis:
*Phoebus har sin vagn med de gullglimmande pigor
Vändt sin tygel i krok från Barder och torkade blämän &c.*
- 62 *Seu Relationes et Revelationes Sydereae, de Phaenomenis Coelestibus & Consultatione Deorum ex Historia Astronomica utriusque mobilis et variorum aspectuum veris in terra effectibus observavit & descripsit "Gratius Major Micropolita", permittente Sverino Jocosio, Astro Poëta et Utriusque Hilaritatis Candidato. Benevolo Lectori Datum Anno quo dicunt:
Astris Faventibus Estote Hilares
-ntea -ctum -mergit -odie.*

Så lyder hela titeln på denna lilla roande bok, där författaren leker med uppdiktade namn och med satirisk frihet häcklar det som hände strax före freden i Roskilde (se Celsius, anf. arb. s. 17). Här lånas ord från svenska, latin, tyska, engelska, danska samt finska och orden blandas om varandra såsom metern fodrar. Precis i inledningen kan man läsa följande:

Satyrus de Nascia (det är Rusticus de Scania)

Kom nu Bror lille kom, non est locus aptior ullus.

Armorum satis est, en bonde går ock uti fältet.

Sat bene doctus ero, att afbränna, byssorna ladda,

Byssor har ock hvar man; quid restat? ...

Faunus de LanHaldia (Hallandia)

Hvad skall jag uti strid, subjectus agmine Martis?

Taar jagh vabn i hand, damno graviore repellar

På min kitliga rygg, damno graviore betala

Dock skall jag gå med, då de först gånga i kniben.

63 *Epist.*, 2, 1:122 [sc. vers 119–120]

64 Ty då Columbus frågade honom om ämnet och innehållet för gravskriften, svarade den döende Stiernhielm: ”Skrif blott detta: Så länge han lefde, så lefde han glad”. Inget kunde heller vara mer sant, ty under hela livet var han vid glatt lynne. ”Il etoit” skriver Arckenholtz, anf. arb. s. 336, ”d’une humeur enjouée, qui le faisoit recevoir fort bien à la cour & dans les belles compagnies.”

65 Vol. iii, s. 138.

66 [Cicero] *De claris oratoribus*, kap. 18.

67 *Epist.*, bok 3:7.

68 *Suec. Lit.*, s. 252 i min upplaga.

69 *En sinrik Svensk Skald* kallas han i Palmskiöldska samlingarna.

70 Ausonius, s. 171 i min upplaga.

71 Upmark, *Orat. Funeb. Harald Wallerii*, 1716.

72 ”Berättes af Joh. Andersin uti dess hos H. Maj. inlagde Supplique om privilegio uppå bemålde Lars Johanssons Poëtiske saker, hafva varit en ”Svensk Adelsman” med thet namnet Strußhielm, med hvilket namn han ock nämnes uti det af H. Maj. år 1688 d. 23 Martii uppå förbemälte Poëtiske skrifter utfärdade Privilegio”, ur Palmskiöldiana.

- 73 ”*Johan Strusselhielm*, Vice Ammiral, vårdade sig intet att utskaffa något diploma på sitt Adelskap.

Lars Johansson, den namnkunnige Svenske Poëten; förmenes hafva varit filius naturalis, R. Feltherrens Gref Carl Gustaf Wrangels, ändock Strussenhielm skulle hafva namnet; deraf mena ock somliga, att Lucidor uti en sin skrift öfver Carl Philip Wrangel (†1670, se *Helicons Blomster*, Arket Q2) kallar sig underst med det förbor-

Dotter, gift med Herman Assersson på Öland eller Gothland.

Asserson, Secreterarare hos Kongl. Rådet *Lars Flemming*”

gade namnet *Adelfinus*. Eljest har Feltherren Wrangel kostat mycket på honom uti dess ungdom till studier och andra öfningar; men han har varit af något liderligt, och alt för mycket flygtigt sinne, sländes sig ibland elakt slags folk, såsom till Comoedianter och dylikt pack. Att Lucidor eljest utgifvit sig för Strussenhielms son, det kan ses af hans skrift (*Monimentum & Pigus Amoris Suen. J. Edenii*, se *Helicons Blomster* N. 2) där under hans namn står utmärkt med the bokstäfver L.J.S.S.H.A.S.V.: som skola betyda betyda så mycket som Laur. Joh. Son Strussenhielm, Am. Sv. Vicar. Så skriver Palmiskiöld om detta.

- 74 ”Lägrade då han var student 1668 en adelig Jungfru Magdalena Siöblad, då Hofrätten förestälde saken till Konungen, på det sätt, att emedan dels föräldrarna gjorde förbön för honom, dels hade han sådant ingenium, att han med tiden kunde sig evertuera; ty skulle han först äckta denna personen, sedan vika af Riket på 2 år, då honom kunde lemnas tillstånd att återkomma. Domen är daterad den 11 Apr. 1668.” Den vördnadsvärde Herr Olof Celsius, sonen, har skrivit av och välvilligt delat med sig av det till mig ur Palmiskiöld.

- 75 Högmark *Psalmop.*, s. 183.

- 76 Här erinar jag mig det som den danska nationens prydnad, Holberg, i vanlig ordning skämtsamt berättar om skalder (*Moralska Tanker*, s. 421): ”Af alle creature paa jorden er intet ädlere og tillige med intet uslere end en Poët. Den kaldes Apollinis Søn, de 9 Gudinders kieledegge, dens navn opløftes til skyerne, dens Titel er Guddomelig (*Divinus*), den krones med Laurbærkrands, og med et ord nyder alt det gode, som et dødeligt Creature kand ønske sig, saa at den inte fattes uden føde och klæder ... Apollo siges at fienke fulde Boegere for Poëter, men deres skikkelse viser, at det maa icke være saadan Liqueur, som der skienkes for Advocater og andre veltrivende Lærde Mænd, ja at det icke kand være andet end det pure reene vand. De 9 Musae siges at opklække og føde dem i deres

skiöd, men, hvis saa er, saa maa man slutte, at de gode Jomfruer holde ikkun slet Bord, og at det er ingen fordeel at være deres kostgienger, thi en Poëts Mave kand tiene til Beviis paa, at der är vacuum in rerum natura, saasom alting er öde, uden Hiernen, som är fuld af Dactylis, Spondaeis, Trochaeis, Concepter og Infald, hvilke om de alle bleve lagte i en gryde, vilde ikkun give en maver suppe."

77 Det berättas mycket om honom, en del är vackert, annat är löjligt och kommer knappast att finna tilltro i framtiden. Jag anför här det jag har fått skriva av från Celsius anteckningar: "Lucidor har varit af ganska Philosophiskt sinne, och bodde längst ut på Norrmalm i Stockholm, uti ett lusthus i en trädgård om sommaren, där hela hans husgeråd, bestod uti en bok papper, och ett bleckhorn; hans säng har då merendels varit en halmkärve, och hans kläder voro i god proportion mot hans kammare; så stor föragtarr ville han låta se sig af världen."

78 I fångelset skrev han det ode, som inleds:

*Skulle jag sörja, då vore jag tokot
Fast än det ginge mig aldrig så slätt
Lyckan min kan fulla synas gå krokot,
Vakta på tiden, hon lär full gå rätt;
All världen älskar ju hvad som är brokot,
Mången mått' liva som ej äter skrätt &c.*

Eric Benzelius lät omtrycka blott tolv exemplar av detta ode, varav ett eller ett par finns bevarade i den Pamsköldska samlingen.

79 Fick i HofRätten 1670 den 22 Junii, den domen "att sedan han med sielfsins ede betygat, thet han samma skrift icke animo caluminandi, eller af någon annan upstudsad, författat, skulle han ifrån alt vidare åtal vara befriad, och ändock han med någon pligt förtjänt att anses, för thet han emot K. M. stadga och utan någons begäran, gjort en bröllops skrift, och theruti brukat någon större licentz, än sig bordt, likväl och i anseende till det han allaredan utstått, skulle han blifva därmed förskont, med åtvarning att thereafter försigtigare föra sin penna", Palm-skiöld. Men när man i Lucidors samlade dikter som gavs ut 1688 upptäckte att samma bröllopsdikt, för vilken han hade blivit arresterad, hade skrivits om och var införd bland de andra, blev hela den upplagan förbjuden av det kungl. rådet och av överståthållaren i Stockholm, greve Christopher Gyllenstierna, och fick inte säljas förrän de sidor, som innehöll den förgripliga bröllopskriften, hade blivit utrivna. Se Palm-skiöld. och Alnander, *Hist. Libror. Prohibit. In Svecia*, del 1, förordet. Därför finns det ganska få kompletta exemplar kvar, och det är ännu mer sällsynt att man stöter på några exemplar som har arket B i behåll.

- 80 Härav tog hans trogne vän Columbus tillfället i akt att författa följande epigram över hans död:

*Then sig i all sin tid olycklig sielfver spädde
Han ock uppå sin tid olycklig ända nådde.
Så såg han verlden sin. Gack nu ehur tu heter
Och säg att ej är sant: Poëter ä Propheter.*

- 81 Stiernman har berättat följande om detta i ett brev till mig: "Lucidor blef ihielstucken af en Lieutenant Arvid Christian Storm, som skedde på then så kallade *Munkens* källare, mitt emot myntet", jämför O. Plan-tins *Disp.* Περὶ ὑμνοποιῶν del 2, s. 85.

- 82 Denna Lucidors svanesång kan läsas på de sista sidorna i *Helicons Blomster*, samt i *Svenska Psalmboken* som nr. 406, där dock verserna 4, 8, 9, 10, 11, 19 och 20 uteslutits varvid den slutar:

*Märk tu thet som thetta hörer
För thet är mitt Testament!
Och om thet titt hjerta rörer
Hvad mig nu är skedt och händt;
Så fly synden bed om tro!
Och sök siälens rätta ro,
Ej i flärd och verdsligt sinne:
Men i Dygd och Himmels minne.*

I Högmarks *Psalmopaeographia*, s. 183 sägs han också ha författat psalm 409 och översatt psalm 407.

- 83 Boken har följande titel: *Helicons Blomster, pläckade ok vid åtskillige till-fällen utdelte af Lucidor den Olycklige ...* Stockh. 1688, 4:o. Den flitige Palmiskiöld har förvisso noterat att *Lucida Intervalla, eller goda och gudeli-ga tankar om människans dödlighet och verldenes fäfängelighet, författade uti trenne visor, hvilke till andras varning äro lemnade af honom som sig kallade then Olyckelige Lucidor* också har tryckts (i oktav). Eftersom jag inte har sett denna lilla samling kan jag inte säga huruvida den finns med i senaste upplagan av hans samlade arbeten, möjligen kanske under en annan rubrik.

- 84 Ur detta kan följande citeras: "... emedan vi låte sådant hans gode väl-menande upsåt, så mycket mera hos oss ett nådigt rum finna, som be-mälte arbete och skrifter för theras både invention och composition, ett temmeligit beröm vunnit hafva och kunna tjäna mängen till en god an-ledning och förkofring uti then Svenska Poésien; ty hafve vi ock" &c.

- 85 Jämför *Om Tankar i Witterb. Arbet.*, band 1, s. 42 & 155.

- 86 Niceron, *Memoires des Hommes Illustres*, band xxxviii, s. 237.

- 87 Härvid erinrar jag mig den skarpsinnig Bayles omdöme, som passar lika bra på våra som på forna tiders versmakare: "il publica quantité de vers ... ces sortes d'ouvrages sentent un homme, qui court apres les matieres du temps & qui envoie ses Muses a la quete de part & d'autre, tantot par des complimens de condoléance, tantot par des felicitations, un homme, en un mot, qui auroit été pourvu en titre d'office de la charge de Porteur des Complimens de Parnasse, chez les grands seigneurs." *Diction. Histor. et Critique*, artikeln *Amboise*, band 1, s. 174 i utgåvan från Rotterdam, 1720.
- 88 Låt oss lyssna på Palmskiöld: "Detta samtal som finnes bland hans Poëmer tryckt, hade auctor ej hunnit utarbета, men det råkade uti H. N. Keders händer, som förmedelst Holländska värkets tillhielp (ty materien är lånt af Holländske Poëten J. Cats, dock så att han har disponerat och fördelt alt annorledes, och vid hvar fördelning bifogat ett Latinskt Lemma) lagt till, tagit ifrån, bundit tillsammans och ändrat hvarest det har synts göras behof. Stockh. d. 1 sept. 1687".
- 89 *Acta Lit. Sv.* för år 1731, s. 311. Nils Keder föddes i Stockholm den 20 mars 1659. Efter många utländska resor återkom han till fäderneslandet, och blev 1697 assessor i kungliga antikvitetskollegiet; han var mycket kunnig i myntvetenskapen (se *Nova Liter. Maris Balth.*, passim) men var även en skicklig skald. Det omvittnar många, till stor del ännu outgivna, dikter på olika språk. *Holm. Liter.*, s. 25.
- 90 *Våra Försök*. Vol. iii, s. 139.
- 91 Columbus älskade musiken så mycket, att han i sin tid var lika berömd för den som en gång i tiden Damon eller Lampus var, ty han förde den till en i Sverige aldrig tidigare uppnådd höjd. Stiernaman, *Bibl. Svio-G.*, s. 411.
- 92 Att han var utrustad med en ovanlig poetisk ådra, både i latinsk och svensk poesi, intygas tydligt av flera gratulationsdikter över Konung Gustaf Adolfs segrar, men även andra vid andra tillfällen för vänner och bekanta. Det finns också en segersång över Sveriges frälsning från det danska tyranniet genom Konung Gustaf I. Wennerdahl, *Disp. de Enthusiasmo Poëtico*, Linköping 1742, s. 22.
- 93 Wählberg, *De Poëtis in S. Latinis*, s. 27.
- 94 Av alla dem som har skrivit om dessa personer är Klefeker den som har formulerat sig vackrast och det i *Biblioth. Eruditor. Praecocium*, Hamburg 1717, 8:o.

- 95 Olof Rudbecks likprogram, där denne den berömde Atlanticans upphovsman bland annat säger detta: "Det är beklagansvärt och väcker harm, speciellt hos dem som är insatta i den ädla och gudomliga poesin, att denna tid har förfallit till så skändligt barbari, att man inte bara underlåter att ge denna konst det beröm och den uppskattning som den förtjänar, utan att den (jag nämmer inte att även många andra vackra och framstående konster har börjat förfalla) hänas som onyttigt och överflödigt."
- 96 Stiernhielm.
- 97 Brunnerus i programmet till Johan Columbus oration *Laus Olea*, Uppsala 1664.
- 98 Columbus, denne de svenska sånggudinnornas sinnrika svan ... var speciellt uppskattad av vår Stiernhielm, och det berättas att han under en tid var hans amanuens. Plantin, *Disp. Περὶ Ὑμνοποιῶν*, del 2, s. 84. Jämför Högmarck, *Psalmop.*, s. 162, som yttrar sig på detta vis om Columbus: "Han var i Svenskan en lyckelig Poët, therfore ock vår Svenske Hesiodus ... Stiernhielm hade honom mycket kär, och antog honom till Cancellist i KrigsCollegio." Arckenholtz, *Mem. de Christine*, band 1, s. 334, skriver: "Stiernhielm laissa un disciple en cet art, nommé S. Columbus, qui a aproché de fort près de lui."
- 99 Stockholm 1674 i 4:o, med musiknoter. Schefferus *Sv. Lit.*, s. 264 i min upplaga. Columbus samlade poetiska skrifter utgavs åter i Stockholm 1687 i 4:o i en volym (av Jacob Reenstierna, som en gång varit hans lärjunge, och som blev först hovjunkare och sedan assessor i Svea Hovrätt, och till slut lagman 1692; han har också själv författat *Svenska Qväden*, enligt vittnesbörd av Richard von der Hardt, som var från Osnabrück i Westphalen, i *Holmia Litterata*, s. 15 i min upplaga). Men de två gravskrifter, som inte finns med i den utgivna samlingen, har blivit tryckta i slutet av *Monumenta Palmskiöldia*. Samt Blixencron-Ribbingiana, som Palmskiöld har samlat i ett band. Han har också författat de psalmer som finns i svenska psalmboken med nummer 369 och 370. Högmark, *Psalmoop.*, s. 163, jämför Schefferus, *Sv. Lit.*, s. 264 i min upplaga.
- 100 Av vilka det tredje är det kvickaste:
*Att Man och Fru är ett, det tros förutan då
När de sins-mellan släfs, då känn's de äro två.*
Inte mindre sinnrikt är det 12:te över en *Sångare*, som med hes röst instämde, *O GUD, vi lofve Tig.*
*Om intet hiertat ditt är bättre än ditt liud,
Hur hiertans illa då så lofvar Du Din GUD!*

- 101 *Våra Försök*. Vol. iii, ss. 139.
- 102 Gouvernements Secreterare i Götheborgs och Bohus Län.
- 103 *Aboa Literata*, s. 109.
- 104 Jämför Martinus Miltopaeus *Orat. Funebr.*, tryckt i 4:o 1671.
- 105 Som har titeln *Laurei Flores*.
- 106 Så här skriver förvisso Palm skiöld: "Olaus Vexionius Junior, Olavi filius, hafver 1684 uppå trycket låtit utgå, uti Götheborg ett litet verk uti Svensk vers, under namn af Sinneafvel, dock mycket sparsamt, allenast till 100 Exemplar, och det Hans Kongl. Höghet Prins Carl i underdånighet dedicerat. Öfver bemälte värks å nyo upläggande tillika med tid efter annan tillkommen förökning har Laurentz von der Heyde (Landssecreter ...) afhandlat med authore uti lifstiden, så ock sedermera med thess efterlemnade änkia Margaretha Sepelia, som därtill gifvit sitt samtycke, att samma verk måtte af bemälte von der Heyde blifva uplagt; såsom ock lofvat att vilja till honom utleverera alla uti sina gömmor befintelige skrifter och concepter som det uti någon måtto kunde angå". Så säger han. Med läsarens tillstånd skulle man kunna anföra en liten kvick vers ur den Palm skiöldska samlingen: *Obs. Wexionii Aemulation i poesie med Nils Gris, som stannade med sitt Poëm, då han af honom medelst detta anticiperad blef:*
- Att afvund den ju alt beliuger och belackar*
Och till sin nästas skymf och klening altid snackar
Det är så sant som det att drufvor gifva vin,
Att plantor blifva trä, och Grisar blifva svin.
- 107 Har omtryckts i *Sahlstedts Samling af Verser på Svenska*, tredje delen, Stockh., 1752, s. 4–20.
- 108 Cicero, *Somn. Scipion.*, kap. 4.
- 109 Mr. Thomas, *Epitre au Peuple*.
- 110 I den ovannämnda gratulationsdikten.
- 111 I *Medea*, 301 f.
- 112 *Trist.*, 5:13–14.
- 113 Det är märkligt att denna noggrannhet har fallit ur bruk, då Andreas Stregnenisis (lektor i fysik och logik vid gymnasiet i Strängnäs) sedan lång tid tillbaka i sin handledning till den svenska poesin, s. 135 (*Handledning till thet Svenske Poëtery, Vers- eller Rijm konsten*. Stregnäs, 1651, 8:o) visat att den är nödvändig. Jämför för övrigt Dalins påminnelser i *Kongl. Witterb. Ac. Handl.*, band 1, s. 109:

*N'offrez rien au lecteur que ce que peut lui plaire,
Ayez pour la cadence une oreille severe.
Que toujours dans vos vers, le sent coupant les mots,
Suspende l'hémistiche, en marque le repos.*
Boileau, *L'art Poët.*, ch. 1.

- 114 Horatius, *A. P.*, vers 351.
- 115 *Våra Försök*. Vol. iii, s. 140.
- 116 Bok 1 av *Satirerna*, 6:10.
- 117 Brev 45 [scil. 44].
- 118 Paling., *Zod. Vit.*, bok 6, vers 40.
- 119 *Epist.*, bok 6.23. (Översättning A. Mattsson.)
- 120 Kungens brev till Lindsköld, som jag har skrivit av i Riksarkivet, anför jag här eftersom det inte har tryckts tidigare: "Vocation för Erich Lindeman att vara Eloquentiae Professor i Upsala. Datum Stockholm d. 26 Junii 1667. CARL &c. Vår ynnest &c. Vi månede, Erich Lindman, för en tid sedan, uppå den resolution som Vi tå fattade om en Academies uti Skåne fundation vocera Eder till Profession dårsammastädes, men såsom sedermera vid Vår Upsala Academie, förmedelst Folcher Uhers dödliga afgang, Professio Ordinaria Eloquentiae dersammanstädes är blefven vacant, den Vi ock med capabelt subjecto tänkia till att ärsättia, ty hafve Vi i betraktande af Edra goda qualiteter och den vettskap som J varande Edra studier och peregrination acquirerat hafven, uppå den recommendation, som Oß om Eder person giord är, samma Eloquentiae Profession Eder velat anförtro och committera, med nådig vilja och befallning, att såsom bemelte Profession intet länge tjänar stå ledig, att J med forderligste som ske kan, må kunna samma Profession emottaga och värkeligen tillträda, tå Vi ock Eder med Vår särdeles fullmagt försee och benåda villja, hvilket länder Eder således till efterrettelse. Och vi befalle &c."
- S. Bääth L. Lindh N. Brahe M. G. D. C. Rålamb S. Franc.
- 121 Hans valspråk var *Unus idemque inter diversa* "En och densamma under olika förhållanden".
- 122 Hur hårt hans död drabbade konung Karl, vars käresta vän han var och som anförtrodde honom alla sina hemligheter (se *Anecdotes de Suède*) framgår tydligt av konungens brev till kungl. rådsherren greve Nils Bielke, daterat den 11 juni 1690.
- 123 Det finns i det närmaste oräkneliga bevis på såväl allmän som privat saknad. Vid graven sörjdes han bland andra av Andreas Stobaeus,

Johan Bilberg, Petrus Lagerlöf, Lars Norrman, Erland Lagerlöf, Georg Lybecker, Haquin Carlheim, Zacharias Sundius, Johan Upmarck Rosenadler och Nicolaus Ström (Strömcrona). Över honom parenterades det i Uppsala av Petrus Lagerlöf, en högst värtalig man, i Lund av Andreas Stobaeus och Jonas Hörling, i Stockholm av G. Eurelius (sedermera Dalstierna).

- 124 Hans biografi har utförligt skrivits av Stiernman i *Svenska Bibliothequet, V:e Delens Bibang*, s. 123 och följande. Se dessutom Stiernm. *Förteckn. på Sv. R. Cancellerer och HofCancellerer*, som utgör ett appendix till Peder Swarts *Historia om Västerås biskopar*, s. 118. Densammes *Matrikel*, del 1, s. 28. Von Döbelns *Histor. Acad. Lund.*, del 2, s. 10. Wennerdahls skal-delängd som ingår i hans dissertation *De Enthusiasmo poetico*, Linköping 1742, s. 22. Högmarks *Psalmop.* s. 182, där han hyllas som författare till psalm nr. 65 och 104, samt översättare av 33 och 35. *Dissert. de Poëtis in SvioG. Lat.*, del 1, s. 16. Biskopen i Växjö Wirenius, *Likpredikan*.
- 125 Hans skrifter finns uppräknade i Hemming Witte, *Diar. Biograph.*, del 2; Schefferus *Sv. Lit.*, s. 222 i min upplaga samt i *Sv. Biblioth.* anført ställe, s. 135f.
- 126 Han har vunnit alla kännares beröm med åtskilliga mycket vackra latinska dikter, se Wählbergs dissertation, anført ställe. Jag nämner här titlarna på de latinska dikter som jag har kunnat hitta: 1) *Epitaphium, quod piae recordationi Generosissimi Adolescentis & Domini Gustavi Bonde C. F. ... voluit esse Sacrum. E. Lindeman, O.Gothus.* 2) *Ad Petrum Lagerlöf, nuptias ambientem Nobiliss. Virginis Elisab. Broman.* 3) *In nuptias Ejusdem.* 4) *Ad Illustrem Dom. ... Nicol. Gyldenstolpe, Aulae Cancellarium Generosissimosque Secretarios Status D:nn J. Bergenhielm & Laur. Wallenstedt.* 5) *Ad Reginam Eleonoram partui vicinam 1682.* 6) *Disticha IX de Regibus Sueciae.* 7) *In Expeditionem gloriosam Regis Sv. Caroli Gustavi mare Balticum glacie constrictum, cum toto exercitu, omnique belli adparatu transeuntis.* 8) *Epitaphium Senatori Regni Simon. Grundel Helmsfelt.* 9) *In effigiem Equi Regii dicti Tott 1680.* 10) *Versus inscripti loculo funebri, Senatoris & Comitiss Lichon.* 11) *Ad Secretar. Status D. Laur. Wallenstedt; diversa.* 12) *Mutata rerum facies, cum recens natus ... Princeps ... Carolus Gustavus ... felicissima in coelestes habitationes, migratione Terras desereret ...* 13) *Militia Martis & Cupidinis, Dom. Jacobi Liljehök ... cum Birgitta Krus ... Nuptiis ... dicata.* 14) *Monumentum Jacobi Aug. Dela Gardie d. 3 Apr. 1661. Scriptum Argentorati, stilo lapidari.* 15) *In effigiem Ludovici XIV Galliae Regis.* 16) *De pace, sub mediam noctem Londini Scanorum 1679 subscripta.*

Alla dessa, som till största delen finns i handskrift även i den Palm-skiöldska samlingen, skulle utan tvekan förtjäna att ges ut i samlad form. Jag hoppas också att det skall ske då min käre broder, lektorn i vältalighet och poesi i Linköping, Samuel Älf, länge föresatt sig att ge ut en utgåva av latinska dikter av svenska latindiktare: *Deliciae Poëtarum Lat. Suecorum*.

127 *Våra försök*, vol. iii, s. 140.

128 1) *De comparatione corporum coelestium ad tellurem* (preses Magnus Celsius), 1672 och 2) *De fontium fluminumque origine* (preses P. Aurivillius), 1675.

129 Vår förträfflige latinske skald Andreas Stobaeus utverkade en gång tillträde för sig till detta bibliotek med följande vackra böneskrift:

*Hertigars store son, en från himlen nedfallen ättling,
 Eller, hjälte, värd att få bland gudar en plats.
 Vem du än är, för hela vår Nord en pålitlig prydnad
 Och ett ärofullt namn, prydande gotiska land!
 Giv mig bevis på Din nåd, att min musa kan pryda Ditt rykte,
 Så att hon flitigt berör Din gudomliga fot!
 Tillfället är, det erkänner jag, ej lämpligt, men lyssna;
 Det som hon darrande ber, blir för ett fåtal till gagn:
 Utan böcker blir skaldens ädra småningom smutsig:
 Låt alltså ditt bibliotek stå öppet för mig!*

[Översättning av Sten Hedman].

130 Celsius, *Hist. Biblioth. Upsal.*, s. 39.

131 Gyllenborg, begravningsprogram och Wählberg, *De poëtis in S. Lat.*, del 1, s. 29.

132 Han var först professor i vältalighet och poesi och senare i juridik vid universitetet i Tartu, till slut utsågs han till statssekreterare och kansliråd; han avled under oklara omständigheter i det för Sverige så fatala slaget vid Poltava 1709. Han var också berömd för sin svenska poesi. Se *Holmia Liter.*, s. 69, *Dissertatio de Poëtis in Sv. G. L.*, del 1, s. 30. I *Nova Lit. Maris Balth.* för november 1699 (s. 340) räknas även *Svenska Hjältinnors Skalde-bref op Modersmålet* till hans arbeten.

133 Denne skriver bland annat:

*Ack, den mun, genom vilken Sverige hoppades
 Kunna tala vältaligt på modersmålet, den har tystnat.*

134 Andreas Stobaeus, professor i historia och poesi i Lund, har över Lagerlöfs grav upprest en mycket elegant Gravstod (*Statua sepulchralis*) i form av en episk dikt (tre ark i folio), väl värd ett så stort namn.

- 135 Hermelins gravskrift över sin högt älskade vän Lagerlöf har tryckts i Schyllbergs *Prodr. Del. Sv. Poët.*, s. 10 där den sörjande vännen inleder på detta sätt:
- Du, store själ och tänkare, värdig den himmel som du nu har uppnått,
Du, som inte kan rymmas i en grav eller i en urna, med sin lilla
rundning,
Om jag hyllade dig mer än andra med tillbörlig ära,
Då du fortfarande befann dig i den kropp, som du nu har avlagt,
Och om du själv tyckte att jag var dig kär,
Och om mitt liv enligt dig var godkänt,
Hör då dessa suckar, mottag då, du gode man, dessa klagorop
Och ett gnyende som fördunklas av ljudet av mina snyftningar.*
- 136 Han hälsades nyss på följande vis: *Apollos egne Foster, Nordiske Parnassens prydnad, samt icke allenast uti, men efven efter din död oförliknelige Lagerlöf! Celsius, Tal öfver Olof von Dalin*, s. 7.
- 137 I det *Laudatio funebris*, som han enligt den avlidnes sista vilja offentligen höll i Uppsala den 22 mars 1699, varifrån detta är hämtat.
- 138 Det framgår tydligt av hans dissertationer *De Linguae Suecanae Orthographia*, Uppsala 1694 och 1695 (i 8:o) och av hans i manuskript förliggande *De orthographia Suecana* hur högt han älskade modersmålet.
- 139 Se assesorn och kungliga bibliotekarien C. C. Gjörwells *Svenska Bibliothek.*, del 1, s. 8.
- 140 *Försök till Svenska Skaldekonstens uphielpande, eller Samling af Urvalda Svänska Rim och Dikter*, Andra Skaldeflockens, Andra Afdelning. Stockh. 1738, 4:o, s. 33.
- 141 De titlar på handskrivna dikter som jag har hittat i *Wermlandia Litterata* nämner jag här:
1. *Grafsk. öfver Borgm. Elis Urania*. 1670, fol. lat. och sv. dikter.
 2. *Palemons klagan ... I skogar och tu Enslighet*. 4:o.
 3. *In felix auspiciu Inaugurat. Caroli XI* på lat. och sv. vers, fol.
 4. *Åminnelse öfver M. Bened. Bergh maka*, 1677 fol.
 5. *Daphnis, eller vördsam åminnelse af ... Er. Lindsköld*, 1690, fol.
 6. *Skönhetens värde*. Brudskrift, 1671, fol.
- Han hyllas dessutom som översättare av psalmerna 232, 235 i svenska psalmboken enligt Högmarks *Psalmop.* s. 180. Det råder väl därmed inget tvivel om att denne förträfflige poet dessutom har skrivit ännu mer, som jag ännu inte har fått tillgång till.

- 142 *Våra Försök*. Vol. iii, s. 146.
- 143 Se Stiernman, *Matrikel*, del 2, nummer 1864, s. 1466. Lars Hesselgrens disputation *De Dalia* (Israel Nesselius, preses), Uppsala 1718, 8:o s. 84 där han kallas ”en utmärkt poet, historiker och språkvetare”: *Poëta, Historicus et Philologus eximius*. Läggs här till Wennerdal, anf. arb. där han säger att Eurelius innehade ämbetet som överlantmätare i Pommern.
- 144 I förordet till *Pastor fido*: ”Fast jag det fritt tillstå kan, att jag till Skaldekonsten från ungdomen väl en naturlig böijelse, men ändå mera lust och trängtan haft, och öfvermotton gärna Poëter och deras Skrifter både hört och läsit, och så väl som Naso, fast jag långt inte så vida därmed kommit, hållit dem i stort värde.”
- 145 Vilken enastående latinsk skald han var intygas tydligt och väl av hans *Panegyricus, piis manibus Comitis Erici Lindsköld*, som lästes upp i Ridarhuset 1690, och som trycktes samma år i folio. Dessutom har han skrivit en ytterst elegant latinsk bröllopsskrift till Olof Hermelin och Helena Brehmskiöld. Se *Palmskiöld*. och disputationen *De poëtis in Sv. G. Lat.*, del 2, s. 42.
- 146 *Kungaskald med Tusend tropfichtiga bete Tårar Besprängd ... siungen vid Carl XI:s Likfärd d. 24 Nov. 1697*. Den utkom först i Stettin i folio utan årtal, och omtrycktes sedan i *Carlssons Samling*, 1:a Skaldefflock 2:dra afdelning, Stockholm 1737, 4:o.
- 147 ”Och långt faller skuggorna från de höga bergen”. Vergilius, *Ecloga*, 1, v. 84.
- 148 *Den Trogna Heerden, från vijd-aflägnan Bygd framhafid och alle vackre Svänske Vallbarn som redlig älskog kiär hafva till välmeent efterdömmen öfversänd och förestäld af Gunno Eurelius*. Tryckt hoos Samuel Höpfner, F. Rådets Boktryckare i Stettin, 8:o utan årtal. Denna bok har nu blivit alltmera sällsynt och bör inte blandas ihop med en annan översättning, som gjorts anonymt (C. F. W.) och som utkom långt efteråt (1750) i Stockholm i 8:o. Janus Nicius Erythraeus värderar detta italienska poem mycket högt (*Pinacotheca*, del 1, s. 95 i min utgåva): ”Denna herdedikt är av en sådan klarhet, en sådan ryktbarhet att det inte finns några händer som den inte har nöts av, inga ögon som den inte läses av, ingen ålder – vare sig barn, ungdom, vuxen eller gammal, inget kön – vare sig man eller kvinna, i vilkas famn den inte bärs, ingen klass – vare sig adel eller ofrälse, inget släkte – vare sig akademiker eller olärda, i vilkas hem den inte återfinns, inga tryckerier där den inte utges i tryck nästan varje år, inget avlägset land, hur barbariskt det än må vara, där den inte läses i översättning; den är kanske inte så nyttig för sedernas renhet, ty genom

dess lockelser och behag sägs många kvinnor, gifta såväl som ogifta, ha lidit ett ärbarhetens skeppsbrott, liksom i ett Sireernas fientliga hav, där även Odysseus for vilse, men den har inte kunnat slitas ur de läsandets händer; det har inte heller saknats belackare, framstående lärda män, som, med sina fördömanden som vapen, försökt bekämpa och förstöra dess bestående ära, men alla deras försök blir till intet, ja, diktens berömmelse har snarare ökat av deras ropande, såsom en fackla lyser upp då den träffas av starka vindar.”

- 149 Den mer sentida anonyme översättare har tolkat detta ställe elegantare:

*Jag vet en Nymf, så täck, så präktig och så skön
Att hon och vore värd odödlighet till lön:
Åt händes purpurfärg mer ögon allmänt läckas
Än till den skönsta ros, som morgonstunden pläckas.
En snö är ej så hvit, som händes kinders hy
Den trotsar i sin glants en rosenfärgad sky.
Ej fins den herde här, som icke bland oss suckar
Och, att deß ynnest få sig ofta fåfängt buckar.
Men denna vackra Nymf är Dig allen beskärd,
Af våra Gudars nåd. ...*

- 150 Den anonyme översättaren:

*Hon älskar Dig, min vän, fast hon sig dölja kan
Som detta könet vet långt bättre, än en man.*

- 151 Den tidigare nämnde anonyme översättaren tolkar detta sålunda:

*Beklagans värda Nymf, du gör ditt öde värre:
Förakta Dödens hot, och visa Dig Deß Herre.
Den som för döden rys, hon lider Dödar fler
Ty döden är ej grym; men frukta'n det är mer.
Den som dör oförskräkt, hon dör med lust och heder.*

- 152 *Våra Försök*. Vol. iii, s. 141.

- 153 Allt detta har landshövdingen och riddaren Daniel Tilas, de goda konsternas vän och beskyddare hos oss, med stor välvilja personligen meddelat mig.

- 154 Se dissertationen *De caussis raritatis librorum* (del 2, s. 11) under kanslirådet och riddaren Ihres presidium, som ventilerades i Uppsala 1743, där man kan läsa följande omdöme om vår man: ”det finns verkligen inget annat sätt som dessa gör sig omtyckta på, än att med plumpa skämt och dåligt sammansatta verser väcka skratt”. Samma författare anmärker att västgöten Johan Sigfrids dikt *En lustig och kortvillig dikt*

- om *Mårtens Gåås* (Stockholm 1619, 8:o), omfattande 177 sidor, skulle vara av samma halt som Sveno Dalius skrifter.
- 155 "Das abschreiben schlechter stellen ist die saureste Arbeit, die ich kenne." *Briefe die Neueste Litterature betreffend*, 1764 del ix, s. 109.
- 156 Plinius, *Epist.*, bok 3, brev 5.
- 157 Första delen utkom i Uppsala 1764, del två och tre 1765.
- 158 Rosenhanarnas genealogi finns i Messenius, *Theatr. Nob. Svec.*, s. 52 och hos den främste av vår tids historiker, den ädle Sven Lagerbrings *Samling af Handl. i Sv. Histor.* Del 1, s. 112. Se dessutom Stiernmans *Höfdinga-Minne*, del 1, s. 59, 68, 135 och 231 samt hans *Matrikel* del 1, s. 85.
- 159 "Homme excellent, fort entendu en toutes sortes de literature & si bien versé dans plusieurs langues, qu'il parlait parfaitement a chacun des Ambassadeurs, au Traité de Westphalie, où il étoit de la part de la Suede", Arckenholtz, *Memoires de Christine*, band 1, s. 327 och 345; Meyer, *Vitae Legat. In Actis Pac. Westph.*, band 7, s. 218. Han hade också författat, dock anonymt, den lilla mycket sällsynta boken *Observationes politicae super nuperis Galliae motibus*, 1649, 16:o, som verkligen inte behagade Mazarin, om vilket man kan läsa hos Arckenholtz, anført arbete s. 197.
- 160 Stiernman, *Centuria I Anonymor.*, s. 17; Axelsson, *Disp. De Primordiis & Increm. Poës. Svec.*, s. 34, som felaktigt räknar ytterligare ett verk av vår författare, också det sällsynt, till han poetiska verk, nämligen *De republica glaciali* (Stockholm, 1681, 12:o. Därefter omtryckt i Martinis *Thes. Diss.*, band 1, del 1, Nürnberg 1763, 8:o). J. Lexell, *De Caussis Raritatis Libror.*, del 2, s. 13. Denne författare tillskriver dessutom Rosenhane en *Förklaring öfver Davids 103:e Psalm*, Stockholm, 1680, om vilken jag inte har något att säga, eftersom jag aldrig har sett den.
- 161 Jag har inte kunnat utröna orsaken till varför den är så sällsynt. Det kan inte enbart bero på att den är så pass liten till formatet. Ett exemplar fanns en gång i framlidne rådmannen Erik Ströms boksamling (se katalogen över detta bibliotek s. 145), och ett annat i framlidne domprosten i Västerås Jacob Svedelius bibliotek, som såldes på auktion 1765.
- 162 Se *Sv. Mercur.* för juni 1758, s. 1406 och *Kongl. Bib. Tidningar* 1767, del 2. S. 197.
- 163 Enligt Morhofs bedömning, se *Polyhist.* band 1, bok 1 kap. 18, 23.
- 164 Härvid erinrar man sig Didos vackra yttrande hos Vergilius, *Aeneid.*, bok 4, v. 28:

*Han som jag ägnade först min hand, som i döden min kärlek
följde, han må i sin grav den njuta och evigt behålla* [övers. G. J.
Adlerbeth]

- 165 *Holm. Liter.*, s. 70.
- 166 *Parentation öfver Dr. Ulrica Eleonora hällen på Riddarhuset i Stockholm 1693.* Tryckt i folio.
- 167 *Parentation öfver Carl XI hällen på Riddarb.* i *St.* 1697. Tryckt i Stockh. I folio, 10 ½ ark.
- 168 *Underdånige glädjetankar, då K. Carl XII Kröntes 1697 genom en Solenn Oration på Riddarhuset framstälte.* *St.* i folio.
- 169 Bröllops- och gravskriffter samt visor, utgivna vid olika tillfällen, samt andra slags verser och epigram ännu utgivna, av vilka dock de flitiga Palmskiöldarna sparat några i sina handskriftssamlingar. Jag anför här titlarna på dem som kommit till min kännedom.
1. *Supplique för Fruntimret til K. Carl XII, at få behålla Sidenkläder.*
Om blyga Quinnor törs bland Hjältar visa sig,
Om böner finna rum bland Vapen, Svärd och Krig &c.
 2. *Den olyckelige Sylvanders ynkefulle lefverne och önskelige död.* Under det antagna namnet Sylvander beskriver författaren här sin egen melankoli (som Gellius i 18 bokens sjunde kapitel försäkrar inte hemsöker klena eller låga snillen), vilket till exempel framgår av vers 6:
Si här en usel Holm där bittra nesslor blomma
Si här en tåre ström där Sorgefloder ströma.
 3. *The förlofvades innerlige Böner i fält.*
 4. *Verser i sanden skrefne med en Käpp.*
En pänna utan fiär, en bok förutan papper,
En skrift förutan bläck; en tiggas utan lappar;
Å fyra rara ting, Dock finnas alla här,
Ty detta skref med käpp en fattig Secreter.
(Dessa verser tillskrivs ibland Runius efter vad jag har hört).
 5. *Epigram öfver K. Carl XII Hund*
Pompe, Kongens trogne Dräng &c.
 6. *En Fiskare Broos Visa, gjord för älskande Åkare och deras Fruntimber:*
Ändtlig gapa jag så länge, tils jag fick en l... i mun.

7. *Visa: Men var jag icke viller, Jo viller var jag nog,
När jag gick sta och fria, Ha! ha! fria,
Och för en unger pia, then gamla kärngen tog &c.*
8. *Grafskrift öfver Thess Fästemo Ingrid Nolanvär:
Så måste hjertat Ditt min mer än vackra flicka &c.*
9. *Grafskrift öfver K. Carl XII Björn, som föll genom en glugg till döds:
Hvem menar Du, min Vän, att denna grafven gömmer?*
10. *Supplique till K. Carl XII:
Then förnämsta Krigs Fiscalen; men gemenste Generalen
Utaf them som njuta lön, kommer med en ödmjuk bön &c.*
11. *En Supputs försvar.* Denna avslöjar en lycklig fallenhet för den anakreontiska stilen, förutom att författaren här och där verkar ha gett sin begåvning alltför fritt utrymme. Se här inledningen:
*Från Örebro så blef thet skrifvoit, Att jag fuller thet har blifvoit,
Och i Ehrenpreuses hus, Tagit mig ett kämpa rus;
Jag bekräftar också thetta. Thet är sant man månd berätta.
Lägger thet ännu thertill. Att jag ock så laga vill,
Som thet intet var thet första, Och fäst mindre är thet största,
Som jag haft i mina dar, Sän jag börja blifva Kar,
Att thet ej skall bli thet sidste . . .
Af alt godt som jorden bär, Vin thet aldrabästa är.*
Detta visar tydligt hur gladlynt Holmström var till sinnet, det omvittnar även författaren till vår skalds gravskrift:
*Han som i all sin tid ett lustigt sinne hade,
Som Verldsens väsend' ej på hjertat nånsin lade,
Som mycket roligt sagt, dock utan andras meen,
Är död i Gud förnögd och hvilar sött sin ben.*

170 *Våra försök.* Vol. 3, s. 143.

171 Lärdomshistorien lär oss att Mars alltid ingått ljuvliga föreningar med muserna. Det finns även exempel, dock mer sällsynta, på att även den förras klienter med framgång har idkat skaldekonsten. Under forntiden utmärkte sig till exempel härmed Tyrtaeus (Fabric. *Bibl. Gr.*, bok 2, kap. 2, s. 442) och Horatius (dock visade slaget vid Philippi att han inte var en lika god soldat som poet), se Massonius *Vita Horatii*, Leiden 1708, 8:o samt Crusius *Lives of the Roman Poets*, vol. 1, s. 180 ff. I senare tider har följande gjort sig namnkunniga genom sina diktalster: du Bargas, Saintfoix, Moissy, Alonso de Erzilla (av honom finns en episk dikt, *Araucana*, se Nic. Anton., *Bibl. Hisp. Nov.*, band 1, s. 16; Voltaire, *Discours sur la Poësie Epique*, kap. 8 och Velasquez *Origenes de la poësie*

- Castellana*, som prof. J. A. Dieze i Göttingen nyligen utgivit i en mycket elegant tysk översättning, utökad med många anmärkningar, (Göttingen, 1769, 8:o) samt den tyska parnassens ständiga prydnad Christian Ewald von Kleist, vars oväntade bortgång 1759 fortfarande beklagas av den sörjande skaldekonsten.
- 172 "Han var en lärd man, god Mathematicus och ej mindre god Svensk Poët", Stiernman, *Matrik.*, del. 1, s. 676.
- 173 *Navigationen eller Styrmans Konsten*, Stockholm, 1693, 4:o.
- 174 Stiernman, *Cent. I Anonym.*, s. 24. Bechstadius, *Adelige och Lärde Svenske Sjöman*, s. 64, som yttrar sig på följande sätt om vår Werner von Rosenfeldt: "Thenne Herren var ock mycket lyckelig i Svenska Poësin: ty jag icke allenast theraf sedt en tämmelig Quart, uti Upsala, hos thess Dotterson, Herr Verner Wattrang, A. 1714, bestående af allehanda lustiga qväden, vid åtskilliga tillfällen, såsom vid Bröllop, Bonde-Gästepud, Slätter-Öhl &c." (det kan konstateras att denne admirals Musa var mycket tjänstvillig) "utan bär therom också vitnesbörd then artiga Lofdicht öfver Stockholms Stad, hvilken finnes under den sköna Tafla som föreställer Stockholms stad, uti thess grund och Prospect ..."
- 175 *Vår Runius, en Skald, den ingen ålder glömmor*
Den våra tider bland dess största Skalder dömer
[*Svenska Nitet*, n:o 20]
- 176 *Vem betvivlar att du, gudomlige poet, är profet / och siare, själv medveten om ditt öde? / Du säger: Runius, liksom maj månad var dig mörk / så skall junis ljus, Runius, vara klart och långvarit.* [A. Nicander i ett handskrivet brev].
- 177 Δημοσθενους Εγκωμιον *Oper.*, band 2, s. 681 i min utgåva. Jmf. Athenaeus bok 1, s. 22, bok 10, s. 428, Detta var även ett vanligt fel hos Ennius, Aristophanes och Anachreon, se Athenaeus, bok 10, kap. 7, s. 429.
- 178 Horatius [*Epistulae*, bok 1, brev 19, vers 2f.].
- 179 *Si l'or seul a pour Vous d'invincible appas,*
Fuiez ces lieux charmans qu'arrose le Permesse
Ce n'est point sur ses bords qu'habite la Richesse.
Aux plus savant auteurs, comme aux plus grands guerriers,
Apollon ne promet qu'un promet qu'un nom & des lauriers.
[Boileau, *L'Art Poet.*, chapitre iv. *Op.*, band 1, s. 309 i min utgåva]
Kanske bör man dock undanta härifrån de forna *skalder*, som levde nog så förnämt med hänsyn till de enkla förhållanden som rådde vid den tiden. Sturlason berättar i *Heimskringla*, band 1, s. 771, att Thormodur

Skald för en enda dikt belönades med en guldring, som förvisso inte var oansenlig utan som väjde inte mindre än en halv mark. Beträffande den fattigdom som poeterna så ofta besjunger så yttrar den, som vanligt, skarpsinnige Bayle dessa förträffliga ord: "La conclusion générale que l'on tire de tout cela est, que le siecle est bien ingrat & bien injuste de laisser ainsi dans la misere ceux qui sont si dignes de récompense & de goûter les commoditez de la vie. Mais il est certain que l'on a tort assez souvent de parler de cette façon; car il y a plusieurs Poètes qui ne tombent dans la pauvreté, que parce qu'ils négligent trop leurs affaires domestiques, & qu'ils ne savent pas ménager les faveurs qu'ils ont reçues. Ceux qui s'appliquent tout entier à ce métier – la ne peuvent presque songer à d'autres choses, & ils trouvent tant de charmes, ou tant d'entraves, dans la composition d'une piece qu'ils ne peuvent lâcher prise, lors même que l'intérêt du ménage voudroit qu'ils eussent un tout autre soin que celui de travailler a une Ode ... Il ya bien d'autres causes que celle-la du mauvais état de leurs affaires, & ce sont des causes honteuses: les uns sont pauvres malgré liberalitez d'un Mecene, c'est qu'ils sont prodigues & voluptueux, les autres perdent au jeu tout l'argent que leurs Poësies leur font avoir. Tristan se ruinoit par la. (jmf. *Chevraeana*, band 1, s. 30f.) ... Il seroit presque aussi malaisé d'enrichir certains Auteurs, que de remplir le tonneau des Danaïdes. Ils sont en matiere de dépenses, ce que d'autres sont en manière de Secrets (Terentius, *Eunuch.*, akt 1, scen 2 "full av sprickor") l'argent leur échape par mille sorte d'ouvertures".

- 180 *Acta Lit. Sveciae*, 1734, s. 68. Välkända är ju Runius verser till den skräddare, som den fattige skalden inte kunde betala sin skuld till (*Dudaim*, del 3, s. 95):

*Omvänd Räck och pengar inga
 Kläder Karlen mycket ringa,
 Fast han sjelf Apollo var:
 Mäster Hans gaf denna räkning,
 Och som jag ej har försträckning
 Må han hålla Räcken quar;
 Ty så sant som jag vill lifva
 Har jag pengar ej att gifva,
 All min Bang' är ören sju:
 Skräddar vill du ...
 Käre ...
 Säg du fick ej fyllest nu.*

- 181 När Runius själv insett att de dikter han hade författat vid olika platser och tillfällen med största nöje lästes och lästes om igen av alla, bestäm-

de han att själv ställa samman dem i en volym och ge ut dem med en dedikation till kungen. Men hans förtidiga död satte stopp för denna lovvärda föresats. Då han låg på sitt yttersta överlämnade han dock allt som han antingen hade skrivit ner själv då han var frisk, eller låtit skriva ner med hjälp av andra då han var sjuk, till sin vän, kommissarien Peter Frisch, för utgivning. Honom har vi att tacka för såväl första delen av Runius samlade dikter, som utkom strax efter författarens död 1714, som för den andra delen, som utgavs det följande året. Till dessa två delar fogades en tredje del i den nya upplaga som hade ställts samman av gardesmusikern Ol. Lindsten. Första delen innehåller hans heliga sånger, den andra bröllops- och gravskrifter samt gratulationer – dessa är nästan på varje rad fulla av spontana kvickheter – den tredje delen slutligen omfattar blandade dikter på latin, franska och svenska.

182 *Dudaim*, del 3, s. 1.

183 *Dudaim*, del 2, s. 48:

*Hvem har i bruk vara sjuk, och i vers dock fålas och älas?
Gör icke jag hvar dag Grift-skript, Gift-skrifter Ogifter.
Rimar och bostar iblan om ann' icke tungan och lungan?
Hjertskått å hjernbrott ihop: två ofredsamma ledsamma sysslor.
Bli då min död och dagliga bröd, slika persar och versar? &c.*

184 *Act. Lit. Suec.*, 1721, s. 190 & 1734, s. 65f.

185 [*Dudaim*] del 2, s. 136.

186 Baillet, *Jugem. des Sav.*, band 4, del 1, s. 322f.

187 *Våra Försök*, vol iii, s. 144.

188 *Dudaim*, del 2, s. 80.

189 *Hvad mäst alle, Efter falle Vi här kalle &c &c.*

190 Om hans liv se Lars Molin, *Programma in funere Spegelii*, 1714; Johan Upmark (Rosenadler), *Oratio Parentalis in obitum H. Spegel habita Upsaliae 1714*, omtryckt i Nettelbladts *Memoria Virorum in Svecia eruditiss. Rediviva*, del 2, s. 1; Johan Gezelius Likpredikan med bifogade personalier; Högmarcks *Psalmopoëographia*, s. 205; Rhyzelius *Episcoposopia*, del 1, s. 77; Perningsköld *Monum. Ulleråkerens.*, s. 187 och Jacob Siver *Elogium Spegelianum* i senaste upplagan av Spegels diktverk, Norrköping, 1745.

191 Det vill säga Magnus och Erik. Av vilka den förre genom sina enorma bedrifter i fäderneslandets tjänst har tillvunnit sig ett rykte som aldrig skall dö bort, som en i sanning stor och oförliknelig hjälte.

- 192 Hur uppskattad han var av konung Karl XI i detta vanskliga ämbete intygas väl av konungens mycket nådiga och innerliga brev till biskopen i Växjö, S. Wiraenius, den 22 juni 1690, där han yttrar sig på detta vis: "Jagh hafver mist uthi Biskäppen Spegel och Eder ett par så godh och troгна Själesörjgare hvilka jag nepeligen nånsin bekämmer igen, för jag vett i hafva älskat migh och jagh Edher igen." Se Lönbom, *Upplysningar i Svenska Historien*, del 2, s. 109. Konungens brev till biskop Carlsson hade en helt annan lydelse, se anf. arb. s. 113.
- 193 Därför uttalar Sivers, anf. st., s. 17, med rätta följande lovord: "Han hade drift och fortgång uti alla sina göromål: Han var alfvarsam, när thet behöfdes: glad och vänlig, när thet höfdes så vara: Prästerna vördade honom såsom sin förman, och han älskade them, såsom sina bröder: han var ödmjuk, men gjorde sig icke för ringa: han brukade myndighet, men utan att vara äregirig." Denne store man gjorde många välgärningar mot stiftet i Östergötland, men hans särskilda omsorg och närmast faderliga kärlek till gymnasiet och skolan i Linköping skall denna min hemstad alltid hylla med tacksamhet. Ty när gymnasiet blivit helt förstört i den olyckliga brand som drabbade staden år 1700, blev det genom Spegels outtröttliga omsorg genast uppbyggt igen, men nu ännu vackrare, och pryddes med flera inskrifter, fyllda av gudsfruktan och dygd. Minnet av detta bevaras genom de inskrifter som Spegel lät sätta upp på husets norra sida, där hans eget namn dock inte nämns, eftersom hans blygsamhet inte tillät det. Inskriptionen lyder: "Den 30 januari år 1700 blev detta gamla hus tillsammans med större delen av staden så skadat i en fruktansvärd eldsvåda att det hotade att falla samman, och många misströstade om dess återställande. Men genom vår ärorike konung Karl XII:s ledning räddades det snart från det yttersta fördärvet och uppbyggdes i denna gestalt, mycket ståtligare än den förra, på åtta månader. Hela arbetet var fullbordat den 20 augusti 1701. Leve Konungen! Må freden spira, må fliten blomstra!" Om Spegels stora omsorg om Linköpings skolor yttrar sig den mycket värtaliga mannen Upmarck, anf. arb., s. 44, på följande vis: "En öm faders hela omsorg är i första hand inriktad på att ge den späda ungdomen en omsorgsfull uppfostran. Så ofta han bedömde att han behöfde något tidsfördriv och någon avkoppling – han betraktade inte detta som något betungande – besökte han elementarskolorna och gymnasierna i syfte att urskilja och notera lärarnas utbildning, företräden och förtjänster och för att iaktta barnens medfödda anlag, begåvning och snille, som ju, genom naturens förunderliga spel, brukar utvecklas åt olika håll. Och för att han skulle få ledare med ansvar för den spirande ungdomen som själva genomsyrades

- av lust och iver, meddelade han både i tal och i verkligheten med exempel, att han hade beslutat att lärarnas ålder, utbildning och utlandsresor inte skulle få samma tyngd i hans bedömningar som deras vilja att bita ihop inför denna banas vedermödor och bli bra lärare och förebilder. Det skulle vara ett stort nöje att dröja lite längre vid denna lofvärda handling, inte minst av det skälet att det då skulle stå klart för var och en att ingenting var mer säkert och avgjort för denne framstående ledare än att litterära studier utgör statens grundval och att man inte kan vänta sig någon avkastning från de fria konsterna i en stat där elementarskolorna möts av förnedring och förakt.” Spegel har också lagt ner en berömvärd omsorg på gymnasiets bibliotek, och har, speciellt efter sin ende och högt älskade sons bortgång, utökat och prytt det med många bokgåvor.
- 194 Inskriptionen kan läsas hos Rhyzelius, anf. arb., s. 78. Det gravkor som han i livstiden, med döden i minne, lät uppföra åt sig, har han själv prytt med åtskilliga eleganta inskrifter och sinnebilder. Se Sivers, anf. arb., s. 18.
- 195 Detta eleganta verk utkom först anonymt i Stockholm, 1685 i folioformat (Stiernman, *Cent. 2, Anon.*, s. 53), trycktes på nytt 1705 i 4:o, med *Det Öppna och Tilslutna Paradiset* tillfogade, tredje upplagan utkom i Leipzig 1725. Slutligen utkom en fjärde upplaga i Norrköping 1745, 4:o, med tillägg av ytterligare verser av författaren. Denna upplaga är således den rikhaltigaste (se *Lärda Tidningar*, 1745, nummer 26, s. 101f.) Detta utmärkte ämne – världens förunderliga skapelse – har prisats förut i diktverk av andra författare, i synnerhet av Guillaume de Salluste Sieur du Bartas, en i sin tid berömd fransk skald, åtminstone upphovsman till en mängd dikter (se Rapins omdöme om honom i *Reflexions sur la Poétique*, s. 180). Hans diktverk, som kallades *La Première Semaine*, gavs ut första gången 1580, och mottogs med ett sådant bifall att, enligt vissa, 30 olika utgåvor gavs ut på sex år, därefter översattes det till italienska, latin, engelska, spanska, holländska, tyska och danska (jmf. Teissier *Eloges des Hommes Sçavans*, band 2, s. 125 i min upplaga; Baillets *Jugem. des Sav.*, band 4, del 1, s. 357f och J.A. de Thou, *Historia sui temporis*, bok 99 it. för år 1590). I företalet till sitt arbete har Spegel tillstått att också han har använt sig av detta verk.
- 196 Att hela detta verk är hämtat från John Miltons *Paradise Lost* står helt klart.
- 197 Greve Lindschöld, denne Musernas älskling, har övertalat honom att utarbeta detta verk, såsom Spegel själv berättar i förordet, där han även

betygar sin synnerliga vördnad för den då sedan länge bortgångne mecenaten.

- 198 Stockholm 1711, 4:o tillsammans med *Salomons Wisbet och Härlighet*.
- 199 Dessa är latinska och svenska distika, hämtade ur Bibeln, som Spegel lät avmåla i koret i Linköpings domkyrka. De är nu genom tidens tand till stor del utplånade och skulle förtjäna att återställas till sin forna glans. Som prov anför jag här ett av dem:
- En präst med girig sorg förmäder HERrans Bud,
Och Kyrkjan är hans torg när buken är hans Gud.
Then lärer intet väl, som sjelfver lever illa;
Ty onda gärningar the goda ord förspilla.*
- 200 Spegels religiösa sånger är förträffliga och fyllda av lidelsefull ande, de överträffar de flesta av våra psalmer i hänförelse, lidelse, konstfullhet och skicklighet. Vem skulle inte, till exempel, finna psalmen *Jesu! Lär mig rätt betänka Tin tänkvärda svåra död* ☩ behaglig och ljuvlig? Högmarck räknar upp dem alla i anf. arb., s. 206. *Appendix eller Tillökning utaf åtskillige Andelige Psalmer* som finns i slutet av boken *En Christens Gyllende Clenodium eller Själeskatt*, Stockholm 1688. Se Stiernman, *Cent. 2 Anon.*, s. 52, Om Spegels psalmbok se Högmarck, s. 157 och Bälter *Kyrko-Ceremon.*, s. 378.
- 201 1) *Om Friden*, 1679. 2) *Öfver K. Carl XI Biläger*, 1680. 3) *Sorgelig Tystnad öfver Prinsarnes Gustafs och Ulrichs Dödsfall*, Stockholm 1685. 4) *Klagovisa öfver Carl XI fränfälle*, 1697. Linköping, 8:o. 5) *Satyra öfver en som i sitt Embete mycket fiäsar och fjolligt fikes, skriven 1711*, handskrift i Benzelska boksamlingen i Linköping, nummer lxi. Dess hela titel lyder: *Kort Beskrifning om then Namnkunniga Riddarens Herr Högmod Nedfalls märkelige bedrifter, ibland haffens brusande vågor och hans egna susande tankar, trovärdigt af honom sjelf upptecknade, och till hans äminnelse lemnade hans gamle och säte vän Narrman Toockfeldt. Satyra Domestica*. Den inleds:
- Fins ingen Boileau som än en gång tors skrifva,
Om all den galenskap som folk tör nu bedrifva?
Fins ingen som nu vill om sanning tala mer?
Och ingen, hvilken all then stora odygd ser
Som allmänt går i svang? Skall hvar nu få sig göra
Så tokot som han vill och ej sin fel få höra?
Thet tarfides mycket väl, för tidens flättja skull,
Att all Apellis färg af galla vore full.
Att han med samma saft them kunde rätt afmåla,
Som känna sig ej sjelf men med sin stygghet pråla*

Att hela Helicon bestod af idel salt;

Ty mångens fräna kött snart surnar öfver allt &c.

Spegel berättar själv i ett brev till Sophia Elisabeth Brenner (se *Poëtiske Dikter*, del 2, s. 146) att han också företagit sig att utarbeta en annan dikt: *Babels Byggning*.

- 202 Ett sådant omdöme har de största män hos oss fällt om dem. Låt oss lyssna på Upmarck, anf. arb., s. 49: "han har helt klart sagt sådant som är värdigt inte bara Apollon och Orfeus, utan även Gud och himlen, av oss skall han åtminstone få det uppriktiga medgivandet att till denna dag har inget likvärdigt eller liknande setts i våra trakter, och han skall åtminstone hos oss få den ära till namn och rykte som han anses ha förtjänat för evinnerlig tid bland tyskarna". Låt oss lyssna på Rhyzelius (Sivers anf. arb., s. 25): "Gyllene rim, ljuvligare än något som den sveagötiske Apollon någonsin hörts sjunga på sin Pindus." Låt oss slutligen lyssna på Peringer Liljebblad (i hans genomgång av Spegels verk): "Jag anser att just detta yttrar sig i den lysande svenska dikten om de sex dagarnas verk och om tillståndet i paradiset, varmed den i vårt land så utmärkte handhavaren av de heliga tingen, i kraft av sin enastående kärlek till poesin och med muserna som medhjälpare framställer en helhetsbild av livet som vore han en andra Menander ... Sannerligen, om någon vid läsningen av detta poem, bara ger akt tillsammans med Minerva, så skall han se att "den som säger vad som är vackert, fult, nyttigt och vad som inte är det / uttrycker sig bättre och fullständigare än Chryssippos och Cranto" som Horatius säger om Homeros (*Epistulae*, bok 1, brev 2, vers 2–3) också förverkligas i dessa rader.
- 203 Horatius, *De arte poëtica*, vers 360.
- 204 Den vittre författare som skrivit *Om Tankar i Witterhets-Arbeten*, tillägger med rätta efter att tillbörligen ha berömt de av Spegel anförda ordspråken (s. 93) följande påminnelse (s. 318): "Ehuru Metaphora är liksom en Källa till all behaglighet i tankar, så tycks dock *Spegel* för mycket därmed narras när han kallar Luften *regnets brun, stormens rustkammare*, stjernorna *Rubine-Ljuskronor*, *Demant-Lampor*, solen *Werldsens Post*, *Skönhets Spegel* med mera. Lägg till detta det han påminner om på s. 64.
- 205 Horatius, *De arte poëtica*, vers 348.
- 206 *Svenska Nitet*, n:o xxv.
- 207 Den ädle Ihre i Laurentius dissertation *De Ydria*, del 2, Uppsala 1738, 4:o.

208 Den danska dikten har titeln *Hexaëmeron Rhytmico-Danicum*. Det er: *Verdens første Uges Sex Dages praectige oc maectige Gierninger ... Af Anders Christenson Aröboe*, Kiöbenhaffn, 1661, 4:o. Denne Aröboe hade varit biskop i Trondheim, men blivit avsatt från biskopsämbetet vid riksdagen i Bergen 1622 på grund av åtskilliga brott, som kanske i sig var mänskliga, men som inte kunde accepteras av en biskop. Han förordnades därefter till präst i Wordingborg, där han levde ett liv som inte kunde klandras, så att han, som iklädd biskops-mössa hade fört sig oanständigt, inte blev till föregångelse för någon då han senare bara var en medelmåttig präst.

Tel brille au second rang, qui s'eclipse au premier

Voltaire, *Henriade*, kap. 1.31.

Låt oss höra Holberg berätta denna historia i *Dannemarks Riges Historie*, band 2, s. 684, där man också kan läsa biskoparnas dom över sin kollega: "Den bekiente Trundhiemske Bisp *Aröboe*, var en af de navnkundigste Biske paa de tider, og en af største Poëter, ja den som allerforst har skrefvet Ziirligen i Dansk Poësie ... Beskyldet for aadskillige grofve Excesser og Laster, som han havde begaaet mod sin stand og sitt Embede. Hans anklager actionerede ham for selsomme forseelser. (I den tillagde Domen forekomma: Letfaerdighets Bedrifter udi ord og andre Gebaerder ... saasom med letfaerdig sang at siunge, u-nödig Dantz at Dantze, St. Bentes minde at dricke udi offentlig Laug og Vertskap, Trommer, at lade slaae paa till dantz og saadanne Riim at digte, som stor turbation medfulte, men og det, som meer er (nu kommer den olycklige Biskops-Skaldens huvudsakliga brott) med at holde sig i Eenrom og paa fordaegtige steder til fremmede Qvindes Personer, og paa sengen hos dem end ogsaa ikke i alle sine klaeder ... hvilke Fagter og Gebaerder ere imod den hoviskhed og aerbarhed, som en Superintendent og Bisp, bor folge). Af denne Dom sees, at denne mand har vaeret saer u-ordentlig i sit levnet, og som han var en stor Poët, saa har han og taget sig en stor Poëtisk frihed til, og er det troeligt, at den St. Bente, hvis minde han plejede drikke og saa ofte paakalde, har vaeret saadan een, der neppe kand faae sted blandt de 9 Kydske Poëtiske Gudinder. *Aröboe* blev dog siden Praest i Vordingsborg, udi hvilket kald han forhaldt sig meget skikkelig. Hvad *Aröboes* Poëtiske Skrifter angaaer, da ere mest bekiente hans Davids Psalmer og de forste 6 Dages arbeide, som endnu er i stor Estime. Men det ovrigt, som han har öset af St. Bentes Kilde, maa ikke due meget ..." Även Sverige har en gång haft en ärkebiskop med samma karaktär och öde, Johan Jerechini, som var född i Danmark (Rhyzelius, anf. arb., s. 43), dock olik biskopen i Trondheim i det att han, så vitt

- man vet, inte var poet. Om honom berättar Ericus Olai (*Histor. Suecor.*, Stockholm 1654, s. 180), som Eriks svenske uttolkare återger det (s. 465) ”Med adeliga qvinnor hade han ett mäktigt sällsamt omgånge, för hvilken ordsak han äfven blef svärligen beryktat”. Om detta ärkebiskopliga odjur se *Nya Sv. Biblioth.*, band 2, stycke 1, s. 36f.
- 209 Även Milton beskyldes för plagiat i *Essay on Miltons use and Imitation of the Modern in his Paradise Lost*, London, 1750, 8:o. Författaren W. Lauder erkände dock och ångrade offentligt sin skymf av Miltons minne sedan John Douglas hade försvarat Milton i *Milton vindicated from the charge of plagiarism brought against him*. Se Toland, *Life of Milton* (London, 1761), s. 126 i fotnot. Miltons karaktär har beskrivits av Hume i *History of England*, kap. 62 i band 7, s. 351f. i min utgåva. Se även A. Wood, *Fasti Oxienes*, band 1, s. 262f.
- 210 *Våra försök*, band. 3 sid. 142.
- 211 *Histor. Litt. Gr. in Svecia*, del 2, sid. 45.
- 212 *Åbo Tidningar* 1774, sid. 130, 1775, sid. 177.
- 213 Plinius, bok 2, brev 1.
- 214 Detta senaste verkar lånat ur *Eurelii Kungaskald.*
- 215 Det är verkligen beklagansvärt, att jag, fastän jag inte sparat någon möda, har kunnat hitta så få och spridda uppgifter om poeternas liv. Palmiskiöldska samlingarna, ur vilka den vittberömda Prof. Lidén, som var min företrädare i detta arbete, kunde ösa mycken kunskap, sträcker sig bara till år 1719, och större delen av de poeter vilkas liv och dikter vi är satta att undersöka och gå igenom levde efter denna tid. Men om det vederfars mig, då jag skall fortsätta detta arbete för framtiden, att komma över något om dessa eller andra svenska skaldar är det min avsikt att foga detta till detta arbete som supplement.
- 216 Han är författare till verket *Konung Sigismunds och Konung Carl den IX:des Historier, utgifne af A.A. von Stiernman* (I-II Del, Stockh. 1740, 4:o), som i företalet talar kort även om vår Werwing.
- 217 *Stiernman* anför ställe berättar att han skrev dikter på italienska och franska, vilket hade varit svårt om han inte hade bekantat sig med dessa språk redan vid unga år.
- 218 Se *Holmia Litterata*, sid. 48, enligt von der Hardt.
- 219 Förordet till Sigismunds och Carl IX:s Historia. Åkersteins Genealogier.
- 220 Den kallas *Försök till Svänska Skalde-Konstens uphjelpande eller Samling af utvalda Svänska Rim och Dikter 2 Flockar*, Stockh. 1737–38.

- 221 De hittas separat utgivna i folio i den Palmskiöldska samlingen, därefter upptagna i Carlssons samling.
- 222 Jag kan inte helt hålla med författaren till *Om tankar i Witterhets-År-
beten*, Stockh. 1751 i bedömningen av detta ställe.
- 223 *Våra Försök* 3 B, sid. 144.
- 224 Enligt Sörmlands nations matrikel, där Ol. Broms själv har angett detta födelseår; andra har år 1673, från vilken källa vet jag inte.
- 225 Gezells *Biographiska Lexicon*, band 1, sid. 141.
- 226 Enligt nämnda nations matrikel.
- 227 Se dissertationen *De Poëtis in Svio-Gothia Latinis*, del 2, sid. 49.
- 228 Enligt begravningstalet över grevens hustru.
- 229 Hans äldste bror var den vördnadsvärde superintendenten i Karlstad Ingemund Broms, vars son adlad med namnet Liljesträle en gång även han förtjänar sin plats bland de svenska skalderna.
- 230 Han upptar ett förtjänstfullt utrymme i dissertationen *de Poëtis in Svio-Gothia Latinis*.
- 231 *Samling af Verser på Svenska*. Sth. 1751–53.
- 232 Runius, en skald hyllad av Lidéns penna, s. 90 [s. 85 ovan].
- 233 Henrik Georg von Brobergen, en mindre betydande skald från denna tid och aktuarie i kammar-kollegiet. Han skrev oftast ihop gratulationsverser till bröllop, där han på ett smaklöst sätt leker med namn och omständigheter. Han gick bort 1708.
- 234 Den elegante författaren (Sahlstedt) till verket *Om Tankar i Witterhets
År-
beten* skriver, sid. 418: ”en annan felacktighet är att insvepa tanken i obekanta ord och namn, hvilka ej utan hjälp af en mythologisk utredning ell. Ordbok kunna förstås. Såsom t.e. då O. Broms skrifver öfver en Vän som dödde:
- För honom främmat var, sin nästa att besvika;
Laomedons parolle en Polymnestors tro
En Briareisk hand, ell' någon Sphingis klo
Han aldrig brukat har mot fattig eller rika.*
- 235 Hela denna dikt vittnar om en våldsamt sorg, gränsade till desperation, och skalden verkar inte heller ha kunnat finna tillräckliga ord för att uttrycka den.
- 236 *Våra Försök* 3. B. sid. 146.

- 237 År 1703 kyrkoherde i Hesselskog, där han insomnade i den frommaste sömn 1708.
- 238 Brodern Christoffers son var den kände professorn i allmän svensk rätt vid denna akademi, Nicklas Risell.
- 239 Andra har 1725.
- 240 Så har jag kallat den outgivna biografien på vers över den förnämne greven Carl Piper som förvaras i den Palmskiöldska samlingen utan någon annan titel än dessa någon läsares ord: "Auctore Joh. Risell, Wermelando Poëta egregio" [Författad av Joh. Risell, en lysande värmländsk poet]. Dikten är rik på mycket poetiskt behag, ehuru den flödar av en ådra som inte är jämn överallt, möjligen beroende på själva ämnet.
- 241 *Våra Försök* 3 B. sid. 148.
- 242 Det jag i all korthet berättar om honom har jag antecknat ur den ädle von Schantz genealogier bevarade på Riddarhuset. I *Stiernmanns Aonymorum Centuria prima*, sid. 41 tilldelas han en plats bland de bättre skalderna.
- 243 Se von Stiernmans *Matrikel*.
- 244 Här måste jag rikta ett öppet tack till ekonomiinspektören J. Geisler, vår skalds sonson, för den välvilja med vilken han lät mig ta del av den i alla avseenden fullkomliga biografien över hans farfar.
- 245 Andra har 1697, men i Stockholms nationsmatrikel har han själv skrivit 1696.
- 246 I biografien, som föreligger i manuskript, lyder orden: "Han skaffade sig färdighet i Rit-, Perspektiv-, Stickare-, Fäkt- och Svarfvare – Konsterna, samt Musiken" och på ett annat ställe: "var god och lycklig portrait Målare, spelte med färdighet Fleut och Haubois, förfärdigade sjelf Mathematiska Instrumenter".
- 247 Om detta vittnar även de gruvritningar som ännu förvaras i biblioteket i Uppsala.
- 248 I *Om Tankar i Witterh. Arbeten* läser man om honom, sid. 149: "en skald icke mindre lycklig i alfvarsamma och höga, än i små och roliga ämnen."
- 249 *Acta Lit. Sv.* volym 1, sid. 25.
- 250 *Våra Försök* 3 B, sid. 147.
- 251 Den ovannämnda dikten *Bästa Årstiden* &c.

Personförteckning

- Abélard, Pierre 145–147
Achanus, Martin L. 157 (n.18)
Adlerbeth, Gudmund Jöran
104, 179 (n.164)
Ahlmark, Eric 149
Ahlund, Nils xxii
Aischylos 85
Albrekt av Mecklenburg 154
(n.18)
Alexander den store 151
Alfhild 15
Alnander, Samuel Johansson
167 (n.79)
Amalia 68
Amnelius, Andreas Petri 148
Anakreon 32, 35, 181 (n.177)
Andersin, Johannes 30–31, 165
(n.72)
Annerstedt, Daniel 145
Apelles 187 (n.201)
Appelbom, Harald 163 (n.47)
Arckenholtz, Johan 23, 163
(n.43), 164 (n.49), 165 (n.64),
170 (n.98), 178 (n.159)
Arctander, Niels 157 (n.18)
Aristofanes 181 (n.177)
Arosenia, Catharina 149
Arrebo, Anders Christersøn
93–95, 186–187 (n.208)
Arrhenius, Jacob 148–149
Asp, Catharina 76
Assersson, Herman 166 (n.73)
Athenaios 181 (n.177)
Augustus 156 (n.18)
Aurelius, Aegidius 157 (n.18)
Aurivillius, Carl xxvi
Aurivillius, Pehr Fabian 174
(n.128)
Ausonius 36, 165 (n.70)
Axehiälm, Johan 163 (n.39)
Axelsson, Axel xi (n.1), 6,
157–158 (n.18), 178 (n.160)
Baazius, Johannes d.ä. 159 (n.18)
Baillet, Adrien 183 (n.186)
Balzac, Jean-Louis Guez de 163
(n.47)
Bayle, Pierre 169 (n.87), 182
(n.179)
Bechstadius, Carl 181 (n.174)
Becklin, Erik 149
Bell'Amour (hund) 54

- Bellman, Carl Michael xiv, xxi
 Bente, Sankt 188 (n.208)
 Benzelius, Erik 167 (n.78)
 Benzelius, Henrik 145
 Berg, Benedictus 175 (n.141)
 Bergenhielm, Johan 173 (n.126)
 Berggren, Peter 149
 Bergius, Bengt 156 (n.18)
 Bergklint, Olof xxiii
 Bergmark, Andreas xxvi
 Beronius, Johannes 7, 161 (n.30)
 Berzelius, Samuel xxvii
 Bielke, Nils 172 (n.122)
 Bielkenstierna, Klas 47
 Bilberg, Johan 58, 173 (n.123),
 174 (n.133)
 Billberg, Hedvig Eleonora 112
 Birger (kung) 15
 Birgeri, Laurentius 156 (n.18)
 Bjelke, Sten 106
 Bjugg, Eric N. 158 (n.18)
 Björn, Bengt 149
 Blanka av Namur 15
 Boileau, Nicolas xvi, 172 (n.113),
 181 (n.179)
 Bonde, Gustaf 173 (n.126)
 Brahe, greve 154 (n.16)
 Brahe, Nils d.y. 172 (n.120)
 Brandberg, Bengt Johan 149
 Brask, Samuel 7, 161 (n.30)
 Brehmsköld, Helena 176 (n.145)
 Brenner, Elias 150, 155 (n.18)
 Brenner, Sophia Elisabet 72, 87,
 149–150, 187 (n.201)
 Briant, Jonathan 149
 Bring, Erland Samuel 160
 (n.26)
 Brisman, Brynolph 149
 Brobergen, Henrik Georg von
 190 (n.233)
 Broman, Elisabeth 173 (n.126)
 Broms, Ingemund 190 (n.229)
 Broms, Olof 75, 124–125, 127, 190
 (n.224 n.229–230 n.234–235)
 Broocman, Carl Ulric xxvii
 Broocman, Fredric Ulric xxvii
 Broocman, Margareta xxvii
 Brunell, Anna 109
 Brunnerus, Martin 170 (n.97)
 Brynolphus Haquini 68
 Bure, Catarina 163 (n.39)
 Bure, Johan 16–20, 100, 162
 (n.39)
 Burman, Annie x
 Burman, Carina x
 Burman, Johannes 164 (n.47)
 Burman, Lars x, xviii (n.13)
 Bååth, Seved 172 (n.120)
 Bælter, Sven 186 (n.200)
 Caesar, Gaius Julius 156 (n.18)
 Callistenes 85
 Campanus, Antonius 5, 153 (n.1)
 Carleson, Carl xix, 59, 109, 111,
 119–120, 124–125, 128, 135, 176
 (n.146), 190 (n.221)
 Carlheim, Håkan 173 (n.123)
 Carlsson, biskop 184 (n.192)
 Carlsson, Gustav 47
 Cassell, Jean Charles xxvii

- Cato, Marcus Porcius d.y. xxxi, 69
- Cats, Jacob 41, 169 (n.88)
- Cederhielm, Carl Gustaf 148
- Cederhielm, Carl Wilhelm 148
- Celse, Magnus von 162 (n.38)
- Celsius, Magnus 174 (n.128)
- Celsius, Olof d.y. 6, 58, 143, 145, 153 (n.3), 160 (n.26), 164 (n.50), 165 (n.62), 166 (n.74), 167 (n.77), 174 (n.130), 175 (n.136)
- Christiernin, Catharina 149
- Chronander, Jacobus Petri 161 (n.30)
- Chrysippos 187 (n.202)
- Cicero, Marcus Tullius xxxi, 165 (n.66), 171 (n.108)
- Claudianus 43
- Cnattingius, Daniel xxvii
- Columbus, Johannes 35, 57, 143, 170 (n.97)
- Columbus, Jonas 35
- Columbus, Samuel 5, 24, 35-39, 100, 103, 143, 164 (n.52), 165 (n.64), 168 (n.80), 169 (n.91-92), 170 (n.98-99)
- Creutz, Gustaf Philip 104, 151
- Cronhielm, Brita 106
- Crusius, Lewis 180 (n.171)
- Curtius Rufus, Quintus 153 (n.3)
- Dahlbergh, Erik 58, 120-121
- Dahlstierna, Gunno 61-65, 67, 100, 173 (n.123), 176 (n.143), 176 (n.148)
- Dahlström, Samuel Olof 104
- Dalin, Olof von xiv, xxxi, 6, 72, 103, 109, 144, 154 (n.14), 156 (n.18), 171 (n.113), 175 (n.136)
- Dalius, Sveno 67-71, 100, 177 (n.154)
- De la Gardie, Jacob Augustus 173 (n.126)
- De la Gardie, Magnus Gabriel 21, 57, 172 (n.120)
- Dieze, Johann Andreas 181 (n.171)
- Douglas, John 189 (n.209)
- Du Bartas, Guillaume de Salluste 180 (n.171), 185 (n.195)
- Düben, Joachim von 147
- Döbeln, Johan Jacob von 173 (n.124)
- Eckleff, Carl Friedrich xxvi, 6, 104, 157 (n.18)
- Edenius, Sven 166 (n.73)
- Ehrensteen, Carl 120, 122
- Ekerman, Petrus 157 (n.18)
- Ekestubbe, Ulrica 149
- Ekfält, L. 125
- Eldh, Carl 75, 112-113
- Eldh, Laurentius Karthetskij 112
- Eldh, Nicolaus 113
- Eldstierna, Lars 112
- Epelin (hund) 54
- Ercilla y Zúñiga, Alonso de 180 (n.171)
- Ericus Olai 189 (n.208)

- Erik (hertig) 15
 Erik XIV 112
 Erythraeus, Janus Nicius 176
 (n.148)
 Eurelius, Andreas 61
 Eurelius, Andreas Thorstensson
 61
 Eurelius, Gunno Se Dalstierna,
 Gunno
 Fabricius, Jacob 150
 Fabricius, Johann Albert 180
 (n.171)
 Faidros 148
 Falck, jungfrun 136
 Fant, Eric Michael xii, xiv-xvi,
 xxi-xxiii, xxv, xxvii, 104
 Figrelius, Emund N. 47
 Finne, Henric Ericsson 53
 Fleming, Lars d.ä. 57, 166 (n.73)
 Fleming, Lars d.y. 57
 Flemming, Clas 106
 Franc, Sven 172 (n.120)
 Frank, Peter 134
 Fredrik av Normandie 154 (n.18)
 Fredrik, prins 53
 Frese, Jacob 75, 113
 Frisch, Peter 183 (n.181)
 Frosterus, Simon Eriksson 159
 (n.19)
 Gacon, François 32
 Gagneras, Samuel 104
 Gartman, professor 163 (n.39)
 Geisler, Christian 133
 Geisler, J. 191 (n.244)
 Geisler, Johan Tobias 75,
 133-140, 191 (n.244-246)
 Gellius, Aulus 153 (n.2)
 Gerhard, Johan 157 (n.18)
 Germanicus 156 (n.18)
 Gestricius, Laurentius Jonae 158
 (n.18)
 Gezelius, Johannes 183 (n.190),
 190 (n.225)
 Gjörwell, Carl Christoffer xii
 (n.2), 175 (n.139)
 Gorbonia, Sophia Dorothea 149
 Gothus, O. 173 (n.126)
 Gradin, Arvid 149
 Granatenflycht, Gustav 130
 Granatenflycht, Gustav Johan
 131
 Granatenflycht, Theodor 75,
 130-133
 Grandel, Lars 104
 Gren, Olov 149
 Gris, Nils 171 (n.106)
 Gronovius, Johann Friedrich
 163 (n.47)
 Grubb, Gunilla 149
 Grundel-Helmfelt, Simon 52
 Guarini, Battista 41, 65, 136
 Gustav II Adolf 16, 68, 70, 107,
 161 (n.30), 163 (n.40), 169 (n.92)
 Gustav III xx, xxii, 78, 103-104,
 145
 Gustav IV Adolf xxvii
 Gustav Vasa xxx, 12, 15, 71, 169
 (n.92)
 Gustav, prins 186 (n.201)
 Gyldenstolpe, Nils 173 (n.126)

- Gyllenborg, Carl 6, 59, 107-109, 151, 174 (n.131), 189 (n.215)
- Gyllenborg, Gustaf 104
- Gyllenborg, Olof 6, 59, 107-109, 174 (n.131), 189 (n.215)
- Gyllenstierna, Anna Christina 124
- Gyllenstierna, greve 124, 190 (n.228)
- Gyllenstierna, grevinnan 108, 135, 190 (n.228)
- Gyllenstierna, Konrad 31
- Gyllenstierna, Kristofer 167 (n.79)
- Gyllenstierna, Nils 134
- Hachenburg, Henrich Wilhelm xxvii
- Hading 14
- Hadorph, Johan 60, 154 (n.18)
- Hallman, Johan Göstaf 144
- Hallman, Lars 144-145
- Hambraeus, Jonas 157 (n.18)
- Hambraeus, Petrus 157 (n.18)
- Hammaršköld, Lorenzo xv (n.8)
- Hardt, Richard von 170 (n.99), 189 (n.216)
- Harlingson, Samuel Gustaf 104
- Hasselbohm, Sven 125-126
- Hedenquist, Maria 149
- Hedman, Sten 174 (n.129)
- Hedvig Eleonora 40, 54, 89
- Heinsius, Nicolaas 163 (n.47)
- Hellman, Jonas 149
- Helsingius, Gabriel 157-158 (n.18)
- Herkepaeus, Anders Gottlieb 104
- Hermelin, Olof 58, 174 (n.132), 175 (n.135), 176 (n.145)
- Herodotos 153 (n.3)
- Hesiodos 170 (n.98)
- Hesselgren, Lars 176 (n.143)
- Hesselius, Andreas 143
- Heyde, Laurentz von der 171 (n.106)
- Hildebrand, Bengt xxii
- Hiärne, Anna Maria 125
- Hiärne, Carl Urban 143
- Hiärne, Eleonora 125
- Hiärne, Urban 75, 125, 143-144
- Holberg, Ludvig 166 (n.76), 188 (n.208)
- Holm, Nils Nilsson 158 (n.18)
- Holmberg, Johan Christopher 149
- Holmström, Israel 81-83, 100, 103, 180 (n.169)
- Holstein, hertigen av 144
- Homeros 24, 164 (n.49), 187 (n.202)
- Horatius xv, xvii, 24, 32, 45-46, 58, 90, 172 (n.114), 180 (n.171), 181 (n.178), 187 (n.202-203 n.205)
- Horn, Arvid 124
- Horn, Christina 161 (n.30)
- Humble, Olof xxvii
- Humble, Olof Carl xxvii
- Humble, Ulrica Elisabet xxvii

- Hunding 14
 Huss, Johan 103
 Hydrén, Laurentius xi (n.1)
 Håkansson, Olof 46
 Händel, Georg Friedrich 144
 Högmarck, Lars 149, 156–158
 (n.18), 166 (n.75), 168 (n.82),
 170 (n.98–99), 173 (n.124), 175
 (n.141), 183 (n.190), 186 (n.200)
 Högvall, Martin ix
 Höpfner, Samuel 176 (n.148)
 Hörling, Jonas 173 (n.123)
- Ihre, Johan 154 (n.12), 177
 (n.154), 187 (n.207)
 Irwing, Agneta 130
 Iser, Johannes 58
- Jerichini, Johan 188–189 (n.208)
 Johan, hertig 14
 Johansson, Torsten 156 (n.18)
 Jonsson (Grip), Bo 154 (n.16)
 Jordanes 153 (n.3 n.7)
- Kahl, Johan 149
 Karl IX 71, 159 (n.19), 160 (n.27)
 Karl X Gustav 47, 130, 173
 (n.126)
 Karl XI 40, 52, 57, 62–64, 71,
 81–82, 89, 107, 109, 130, 143,
 156 (n.18), 172 (n.120 n.122), 175
 (n.141), 176 (n.146), 179 (n.167),
 184 (n.192), 186 (n.201), 189
 (n.216), 189 (n.219)
 Karl XII 40, 51, 67, 181, 107–109,
 112, 120, 122, 128, 135, 137, 140,
- 165 (n.72), 171 (n.106), 179
 (n.168), 179–180 (n.169), 184
 (n.193)
 Karth, Brita 112
 Karth, Peter 112
 Keder, Nils 33, 169 (n.88–89)
 Kellgren, Johan Henric xxi, 104
 Kierman, Charlotta 149
 Klefeker, Johann 169 (n.94)
 Kleist, Ewald Christian von 181
 (n.171)
 Klingenberg, Gustaf 104
 Klint, Jonas Petri 155 (n.18)
 Knöppel, Christopher 114
 Kolmodin, Eric 161 (n.30)
 Kolmodin, Israel 149
 Kolmodin, Olof 75, 143
 Kristian II 12
 Kristina 13, 20, 24, 45, 76
 Kruus, Birgitta 173 (n.126)
 Kryger, Johan Fredrik 149
 Kurck, Jöns 161 (n.30)
 Kåhre, Truls 33
 Köhler, Jacob Israel xxvi, 104
- La Motte, Antoine Houdar de
 114
 Lagerbring, Sven 16, 178 (n.158)
 Lagerflycht, Carl d.ä. 105
 Lagerflycht, Carl d.y. 105
 Lagerflycht, Johan 105
 Lagerlöf, Erland 173 (n.123)
 Lagerlöf, Petrus xv, xvii, xix,
 xxv, xxx, 5, 56–61, 100, 173
 (n.123 n.126), 174 (n.134), 175
 (n.135–136)

- Lauder, William 189 (n.209)
 Laura 78
 Laurentius 187 (n.207)
 Leenberg, Axel Gabriel 144
 Lenngren, Anna Maria xiv, xxi
 Leopold, Carl Gustaf af xxi,
 104
 Lexell, Johannes 178 (n.160)
 Lidén, Johan Hinric ix–xxvii,
 xxx, 99–100, 105, 109, 112, 128,
 189 (n.215), 190 (n.232)
 Lidén, Martin xxiv
 Lifsdal, Johan Michael 104
 Liljehök, Carl Mauritz 149
 Lillieblad, Gustaf 187 (n.202)
 Lilliechöök, Jacob 173 (n.126)
 Lillienstedt, Johannes 105–107
 Lindberg, Bo xii (n.4)
 Lindeman, Erik Se Lindschöld,
 Erik
 Lindh, L. 172 (n.120)
 Lindholm, Lars xi (n.1), xii
 (n.3), xiii, xvi, xxiv, xxv (n.17)
 Lindschöld, Erik xvii,
 46–47, 51–52, 54–55, 100, 172
 (n.120–122), 173 (n.124 n.126),
 175 (n.141), 185–186 (n.197)
 Lindsten, Olof 183 (n.181)
 Lithou, Gustaf 87
 Loenbom, Samuel 184 (n.192)
 Lucidor xvii, 30–34, 92, 100,
 166 (n.73), 167 (n.77 n.79), 168
 (n.80–83)
 Lüdeke, Christoph Wilhelm
 xxvii
 Ludvig XIV 173 (n.126)
 Lukianos 4, 85
 Luther, Johan 124
 Lybecker, Georg 131, 173 (n.123)
 Löhnbom, Magnus 154 (n.12)
 Magnus (kung) 15
 Magnus Olai 11
 Margareta 15
 Maria Elisabet, hertiginna 14
 Markvardsson, Olof 20
 Martialis, Marcus Valerius 43
 Martini, Olaus 156 (n.18), 177
 (n.160)
 Masen, Jacob 106
 Masson, Jean 180 (n.171)
 Mathiae, Thomas 16
 Mattsson, Axel 172 (n.119)
 Maximilian I 51
 Messenius, Johannes xiv, xxxi,
 7, 13–16, 100, 155 (n.18), 159
 (n.19 n.21), 160 (n.27–29),
 161 (n.30), 162 (n.32 n.37), 178
 (n.158)
 Milton, John 25, 96, 185 (n.196),
 188 (n.209)
 Miltopæus, Martinus 171
 (n.104)
 Moissy, Alexandre-Guillaume
 de 180 (n.171)
 Molin, Lars 183 (n.190)
 Montin, Johan 86
 Mozelius, Fredric 153 (n.4)
 Månsdotter, Karin 112
 Mörk, Jacob 144

- Nesselius, Israel 176 (n.143)
 Nettelblatt, Christian von 183
 (n.190)
 Niceron, Jean-Pierre 32, 168
 (n.86)
 Nikandros 181 (n.176)
 Niskman, Anna 149
 Nolanvär, Ingrid 180 (n.169)
 Noordenhielm, Anders 57
 Nordencreutz, Ulrica Sophia
 149
 Nordenflycht, Hedvig Charlotta
 xx, xxxi, 61, 67, 83, 88, 95, 104,
 123, 127, 140, 149–152
 Nordenschöld, L.T. 149
 Norn, G. 136
 Norrmannus, Laurentius 58, 173
 (n.123), 175 (n.137–138)
 Nyberg, Lars 149
 Näf, Maria 163 (n.40)
- Odhelius, Anders 149
 Olaus Petri 155–156 (n.18)
 Ollon, Gustaf 149
 Olof den helige 154 (n.18)
 Olsson, Per 53
 Ovidius xv, 44, 58, 86, 148, 150,
 176 (n.144)
- Palmskiöld, Elias 128, 154–155
 (n.18), 162 (n.37), 166 (n.73–74),
 167 (n.79), 168 (n.83), 169
 (n.88), 170 (n.99), 171 (n.106),
 176 (n.145), 179 (n.169)
 Palmskiöld, Erik 154 (n.18), 179
 (n.169)
- Palmstedt, Gustav 148
 Pasch, Georg 23
 Paulinus, Henricus 105
 Paulinus, Simon 105–106
 Pavel Petrovitj 151
 Peringskiöld, Johan 159
 (n.19–20), 183 (n.190)
 Peter I (tsar) 151
 Petraea, Catarina 39
 Petrarca, Francesco 78
 Petrus Magnus 16
 Pfeiffer, Marten 145
 Piper, Carl 128, 191 (n.240)
 Plantin, Olof 168 (n.81), 170
 (n.98)
 Platon 20, 28
 Plinius d.ä. 72
 Plinius d.y. 29, 47, 178 (n.156),
 187 (n.213)
 Pompe (hund) 179 (n.169)
 Pope, Alexander 145
 Porthan, Henrik Gabriel 104
 Pradon, Jacques 114
 Prytz, Andreas Johannis 161
 (n.30)
 Ptolomaeus 71
- Quintilianus 164 (n.59)
- Racine, Jean 23
 Rabin, René 185 (n.195)
 Raumannus, Paulus 105
 Reenstierna, Jacob 148
 Reftelius, Johan Martin 104
 Regner 14
 Rheelius, Håkan 158 (n.18)

- Rhyzelius, Andreas 155 (n.18),
183 (n.190), 185 (n.194), 187
(n.202), 188 (n.208)
- Ribe, Erland 149
- Risell, Andreas 127
- Risell, Christoffer 191 (n.238)
- Risell, Johan xviii, 75, 127–130,
191 (n.240)
- Risell, Nicklas d.ä. 127, 191
(n.237)
- Risell, Nicklas d.y. 191 (n.238)
- Rolander, Nils Jonae 158 (n.18)
- Ronsard, Pierre de 41, 87
- Rosén, Sven 149
- Rosenadler, Johan 90, 165 (n.71),
173 (n.123), 183 (n.190), 184
(n.193), 187 (n.202)
- Rosenfeldt, David von 83
- Rosenfeldt, Werner von xix, 83,
100, 181 (n.174)
- Rosenhane, Gustaf xix, 76–77,
79–80, 100, 178 (n.160)
- Rosenhane, Johan 76
- Rosenhane, Schering 76
- Rothman, Carl Gustaf 145
- Rubeck, Nicolaus 161 (n.30)
- Rudbeck, Johan 159 (n.21)
- Rudbeck, Johan Olof 144
- Rudbeck, Olof d.ä. 134, 153
(n.5), 170 (n.95)
- Rudbeck, Olof d.y. 144
- Rudbeck, Petrus Johan 158
(n.18)
- Rudéen, Christoffer 109
- Rudéen, Torsten xix, 5, 109–111
- Rudenchöld, Udalrik 111
- Rudenhielm, Carl 109
- Rudenius, Haquinus 109
- Rudenschöld, Carl 111
- Runius, Johan xvii, 85–88, 100,
179 (n.169), 181 (n.175–176), 182
(n.180), 182–183 (n.181), 190
(n.232)
- Rydelius, Andreas 111
- Rålamb, Clas 172 (n.120)
- Sahlstedt, Abraham xix, 109,
111, 124, 190 (n.234)
- Saint-Foix, Germain-François
Poullain de 180 (n.171)
- Salan, Petter 154 (n.13)
- Salvius, Lars 144
- Sapieha (adelsman) 112
- Schantz, Carl Ludvig von 191
(n.242)
- Scheffer, Magdalena 106
- Schefferus, Johannes xi (n.1),
30, 154–159 (n.18), 161 (n.30),
162 (n.36), 183 (n.46), 170
(n.99), 173 (n.125)
- Schivedius, Magnus Petri 56
- Schyllberg, Petrus 175 (n.135)
- Seneca d.y. xviii, 44, 46, 70
- Sepelia, Margaretha 171 (n.106)
- Serlachius, Carl xxi, 103
- Sigfrid, Johan 177 (n.154)
- Sigismund 189 (n.216), 189
(n.219)
- Silfverhielm, Fredric xxvii
- Silfverhielm, Teophila xxvii
- Silius Italicus 29, 42, 74
- Silvius, Carl Gustaf xxiii

- Sivers, Henric Jacob 183 (n.190),
184 (n.193), 185 (n.194), 187
(n.202)
- Sjöblad, Magdalena 166 (n.74)
- Sjökvist, Peter xv (n.9)
- Skogekär Bergbo xix–xx, 78–80
- Skytte, Johan 16, 163 (n.40)
- Snellman, Johannes 160 (n.26)
- Sohlberg, Emerentia 134
- Spegel, Haquin 6, 23,
89–96, 100, 103, 109, 183
(n.190), 184 (n.192), 184–185
(n.193), 185 (n.194–197), 186
(n.199–200), 187 (n.201–202
n.204)
- Stanisław I Leszczyński 112
- Starkad 10
- Stenbock, Erik 89, 183 (n.191)
- Stenbock, Gustaf Otto 53
- Stenbock, Magnus 89, 183
(n.191)
- Stenius, Olaus 17, 162 (n.39)
- Stierneld, Samuel 112–113
- Stiernhielm, Georg xx, xxx,
5, 12, 20–21, 23–25, 29, 55, 67,
100, 164 (n.50 n.54), 165 (n.64),
170 (n.96 n.98)
- Stiernman, Anders Anton von
6, 39, 154 (n.17), 154–159 (n.18),
160 (n.26), 161 (n.30), 162 (n.32
n.35–36), 163 (n.39 n.41), 164
(n.51), 168 (n.81), 173 (n.124),
176 (n.143), 178 (n.158 n.160),
180 (n.172 n.174), 185 (n.195),
186 (n.200), 189 (n.216–217),
191 (n.242–243)
- Stobaeus, Andreas 58, 172–173
(n.123), 174 (n.129 n.134)
- Storm, Arvid Christian 168
(n.81)
- Strand, Carl Johan 104
- Strandberg, Olof 149
- Stregnensis, Andreas 115
- Stromberg, greve 85
- Strusshielm, Johan 30, 165
(n.72), 166 (n.73)
- Ström, Erik 178 (n.161)
- Strömcróna, Nils 173 (n.123)
- Strömfelt, Hedvig 149
- Sturlasson, Snorre 10, 181
(n.179)
- Sundius, Zacharias 173 (n.123)
- Svanvita 14–15
- Svedelius, Jacob 178 (n.161)
- Svedjedal, Johan x
- Swart, Peder 173 (n.124)
- Tacitus 153 (n.6–7)
- Tasso, Torquato 25
- Teissier, Antoine 185 (n.195)
- Terentius 182 (n.179)
- Terserus, Elof 19
- Theokritos 93
- Thomas, Antonie Léonard 171
(n.106)
- Thormodur 181–182 (n.179)
- Thou, Jacques Auguste de 185
(n.195)
- Thun, Josephus 157 (n.18), 160
(n.26), 162–163 (n.39), 164
(n.53)
- Thörnflycht, Margaretha 106

- Tideman, Henning 150
 Tidemanson, Henrik 155 (n.18)
 Tilas, Samuel Olof 6, 104, 177
 (n.153)
 Timur Lenk 110
 Toland, John 189 (n.209)
 Tookfeldt, Narrman 186 (n.201)
 Torfæus, Thormodus 153 (n.9)
 Torpardijs, Carl 104
 Torstensson, Anders 124
 Torstensson, Jonas 124
 Tott, greve 143
 Triewald, Samuel 144
 Twist, Peter XXI, 103
 Tyrtaios 180 (n.171)
- Uhr, Folcher 172 (n.120)
 Ulfsparré, Christiern Ivarson
 158 (n.18)
 Ulfsparré, Märta Christina 31
 Ulphinius, Jacob Johannis 157
 (n.18)
 Ulrik, prins 52, 54, 186 (n.201)
 Ulrika Eleonora 135, 144, 148,
 179 (n.166)
 Ulrika Eleonora d.ä. 40, 70, 81,
 89-90, 135, 144, 173 (n.126)
 Urania, Elis 175 (n.141)
- Valdemar (hertig) 15
 Vasa, Gustav Eriksson 112
 Velasquez, Luis Joseph 180
 (n.171)
 Verelius, Olof 23, 153 (n.3), 154
 (n.14), 163 (n.45)
- Vergilius xv, 64, 92-93, 148, 176
 (n.147), 178 (n.164)
 Voltaire, François de 148, 190
 (n.171)
 Vossius, Gerardus Johannes 163
 (n.47)
- Wallenstedt, Lars 173 (n.126)
 Warnmark, Peter XXI, 103
 Watrang, Werner 181 (n.174)
 Weber, Niklas 150
 Wenerid 77-80
 Wennerdahl, Wilhelm Anders
 155 (n.18), 169 (n.92), 173
 (n.124), 176 (n.143)
 Werving, Johan Gabriel
 119-120, 159 (n.19), 189 (n.216)
 Werving, Jonas 119
 Werving, Peter 149
 Wexionius, Olof d.ä. 39
 Wexionius, Olof d.y. 5, 39-45,
 100, 171 (n.106)
 Widekind, Johann 160 (n.26)
 Wiksten, Johan Magnus 104
 Wiraenius, Samuel 173 (n.124),
 184 (n.192)
 Witte, Hemming 173 (n.125)
 Wivallius, Lars 160 (n.23)
 Wood, Anthony 189 (n.209)
 Worm, Ole 19, 154 (n.14), 163
 (n.45)
 Wrangel, Carl Gustaf 30, 166
 (n.73)
 Wrangel, Erik 108, 148

- Wählberg, Johannes 160 (n.26), 169 (n.93), 173 (n.126), 174 (n.131)
- Älf, Samuel xv-xvi, 174 (n.126)
- Örnhjälms, Claudius 148
- Örnhjälms, Lars 148
- Östlund, Krister x
- Åkerhielm, Jacob 103